

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

KEHITYSMAALIIKETOIMINNASTA KEHITYSYHTEISTYÖHÖN:
SUOMALAISTEN PK-YRITYSTEN NÄKÖKULMA

Vastuullinen liiketoiminta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2016
Ohjaaja: Johanna Kujala

Riikka Leppänen

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu, vastuullinen liiketoiminta

Tekijä:

RIIKKA LEPPÄNEN

Tutkielman nimi:

Kehityismaaliiketoiminnasta kehitysyhteistyöhön:
suomalaisten pk-yritysten näkökulma

Pro gradu -tutkielma:

94 sivua ja 5 liitesivua

Aika:

Huhtikuu 2016

Avainsanat:

kehityismaaliiketoiminta, sosiaalinen vastuullisuus,
yksityissektorin kehitysyhteistyö, Finnpartnership

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten pk-yritysten kehityismaaliiketoiminnan sosiaalisen vastuullisuuden käytäntöjä ja suhdetta Suomen kehitysyhteistyöhön. Tutkimuksessa keskitytään erityisesti sellaisiin suomalaisiin pk-yrityksiin, jotka ovat vastaanottaneet Finnpartnershipin koordinoimaa mutta ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöbudjetista rahoittamaa liikekumppanuustukea kehityismaaliiketoimintansa aloittamiseen ja kehittämiseen. Kehitysyhteistyövaroilla tuettuihin hankkeisiin liittyy läheisesti paitsi liiketoiminnallisia, myös kehityksellisiä tavoitteita. Tämän tutkimuksen tavoitteena on rakentaa kattava ymmärrys siitä, miten liikekumppanuustukea vastaanottaneet suomalaiset pk-yritykset ovat edistäneet kohdemaansa sosiaalista kehitystä, sekä siitä, miten tapausyritysten sosiaalisen vastuullisuus suhteutuu Suomen kehitysyhteistyöhön.

Tämä tutkimus on toteutettu laadullisena tutkimuksena, ja se koostuu johdantokapituleesta, kirjallisuuskatsauksesta, valittujen tutkimusmenetelmien esittelystä sekä tutkimusaineiston kaksivaiheisesta sisällönanalyysistä. Kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan kehityismaaliiketoimintaa, liiketoiminnan politisoitumista sekä pk-yritysten vastuullisuutta koskevaa aiempaa tutkimusta. Keskeisimmäksi empiiriseksi aineistoksi on valittu haastattelu- ja dokumenttiaineisto. Tämän tutkimuksen johtopäätöksissä tarkastellaan empiirisestä aineistosta tehtyjä löydöksiä suhteessa kirjallisuuskatsauksesta identifioituihin löydöksiin, ja esitellään kehitysehdotuksia suomalaisten pk-yritysten kehityismaaliiketoiminnan ja Suomen kehitysyhteistyön välisen suhteen vankentamiseksi.

Tämän tutkimuksen mukaan suomalaisten pk-yritysten kehityismaaliiketoiminnan sosiaalinen vastuullisuus on käytännönläheistä, arvopohjaista ja haastavaa. Pk-yritykset eivät juurikaan tunne Suomen kehityspoliittisia tavoitteita tai linjauksia, mutta kokevat silti tekevänsä hyvää ja edesauttavansa kohdemaidensa sosiaalista kehitystä. Toisaalta näyttää siltä, että eri sidosryhmät asettavat pk-yritysten kehityismaaliiketoiminnalle erilaisia tavoitteita, sillä osa sidosryhmistä odottaa yrityksiltä selviä kehityspoliittisia kontribuutioita, kun taas osa sidosryhmistä uskoo, että niiden tärkein tehtävä on toteuttaa vastuullisempaa liiketoimintaa kehittyvissä maissa. Yritysten rooli kehitysyhteistyötoimijoina on uusi, ja siihen liittyy vielä paljon epäselvyyksiä. Pk-yritysten kehitysyhteistyötä voitaisiin sujuvoittaa selkeyttämällä sille asetettuja tavoitteita ja vaikuttavuusmittaristoja, sekä tekemällä raportoinnista läpinäkyvämpää. Tämä tutkimus käsittelee vähän tutkittua mutta ajankohtaista aihetta, ja sen kontribuution voidaan katsoa hyödyttävän yksityissektorin kehitysyhteistyön parantamista tulevaisuudessa.

SISÄLLYSLUETTELO

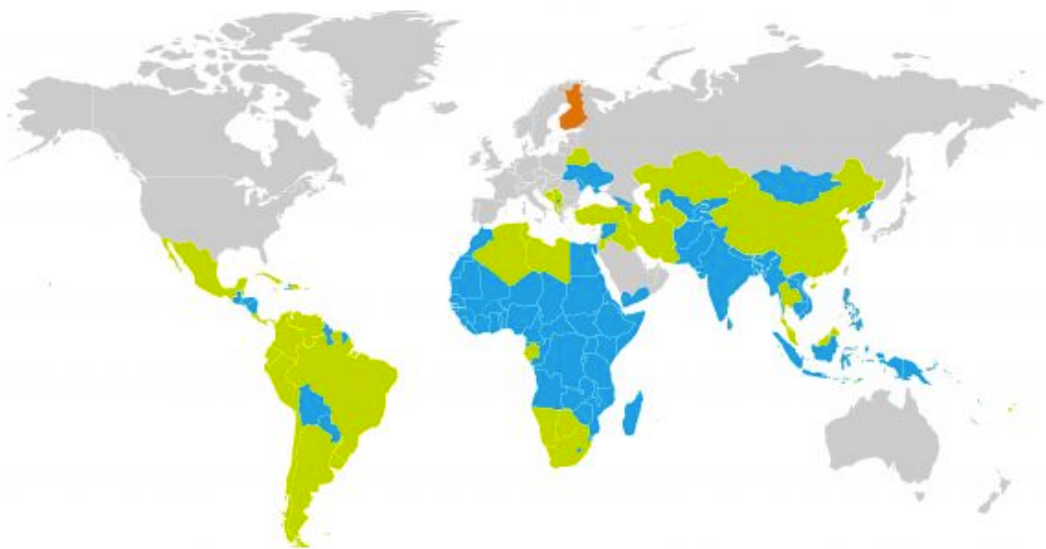
1 JOHDANTO	2
1.1 TUTKIMUKSEN TAUSTA.....	2
1.2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET.....	4
1.3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	7
1.4 TUTKIMUKSEN KULKU	10
2 KEHITYSMAALIIKETOIMINTA JA YRITYSVASTUU	11
2.1 KEHITYSMAALIIKETOIMINTA	11
2.1.1 Kehitysmaaliiketoiminta yritysten näkökulmasta	11
2.1.2 Liiketoimintaa ohjaavat keskeiset työ- ja ihmisoikeusstandardit	14
2.1.3 Ihmisoikeuksien toteutuminen kehitysmaaliiketoiminnassa	17
2.2 LIKETOIMINNAN POLITISOITUMINEN	19
2.2.1 Vapaaehtoinen yritysvastuu.....	19
2.2.2 Suomen kehityspolitiikka ja kehitysyhteistyö.....	23
2.2.3 Yksityissektori kehitysyhteistyössä.....	26
2.2.4 Finnpartnershipin hankkeiden kehitysvaikutukset	30
2.2.5 Yhteiskunnan uusi sektorijako	33
2.3 PK-YRITYSTEN ERITYISPIIRTEET JA VASTUULLISUUS	36
2.3.1 Pienten ja keskisuurten yritysten erityispiirteitä	36
2.3.2 Yritysvastuu pk-yrityksissä	38
2.4 PK-YRITYSTEN VASTUULLISUUS JA SUOMEN KEHITYSYHTEISTYÖ	42
3 TUTKIMUSMETODIT	45
3.1 LAADULLINEN TUTKIMUS	45
3.2 TUTKITTAVAT TAPAUKSET	46
3.2.1 Tapausten valinta	46
3.2.2 Tapausyritykset.....	47
3.3 AINEISTON KERUU	49
3.3.1 Aineiston keruun prosessi.....	49
3.3.2 Haastatteluaineiston keruu.....	49
3.3.3 Dokumenttiaineiston keruu.....	52
3.4 AINEISTON KÄSITTELY.....	54
4 TULOKSET	60
4.1 KEHITYSMAALIIKETOIMINTA TAPAUSYRITYSTEN NÄKÖKULMASTA.....	60
4.1.1 Yrityshaastattelujen analyysi.....	60
4.1.2 Yrityshaastattelujen synteesi	71
4.2 KEHITYSMAALIIKETOIMINTA ASiantuntijoiden NÄKÖKULMASTA	73
4.2.1 Asiantuntija-aineiston analyysi	73
4.2.2 Asiantuntija-aineiston synteesi.....	79
4.3 TUTKIMUKSEN TULOSTEN YHTEENVETO	81
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	86
5.1 TIETEELLINEN KONTRIBUUTIO	86
5.2 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI.....	92
6 LÄHTEET.....	95

LIITTEET	107
LIITE 1: KUTSU TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISEEN	107
LIITE 2: YRITYSEDUSTAJIEN HAASTATTELUIDEN RUNKO	108
LIITE 3: ASiantuntijahaastatteluiden runko	109
LIITE 4: YRITYSEDUSTAJIEN HAASTATTELUIDEN TEEMOITTELU	110
LIITE 5: ASiantuntijoiden haastatteluiden teemoittelu	112

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Kehityismaaliiketoiminta on yleistynyt globalisaation seurauksena etenkin 1980-luvulta eteenpäin (Klein, 2000, 446), vaikka sen osuus esimerkiksi kaikessa Suomen liiketoiminnassa onkin yhä verrattain vaatimaton (Finnpartnership, 2015d; Kuvaja, 2015). Kehitysamaaliiketoimintaan liittyvät olennaisesti kaksi ominaisuutta: suuret mahdollisuudet esimerkiksi edullisempien tuotantokustannusten, valtavien luonnonvarojen sekä ostovoimapotentialin osalta (Prahalad, 2004; Pitta, Guesalaga & Marshall, 2008), mutta myös suuret riskit muun muassa kehittyvään toimintaympäristöön, erilaiseen yrityskulttuuriin ja sidosryhmäodotuksiin liittyen (Batra, Kaufmann & Stone, 2003; Calvano 2008; Jansson, 2007).

Kuvio 1. Kehitymaat kartalla. (Finnpartnership, 2015a).

Kuvio 1 näyttää kehittyvien maiden maantieteellisen sijainnin. Alempien tulotasojen kehitymaat on merkattu sinisellä ja ylempien tulotasojen kehitymaat vihreällä. Kartasta käy ilmi, että valtaosa maailman valtioista lasketaan kehitysmaita. Kaikkien Keski- ja Etelä-Amerikan ja Afrikan maiden, lähes kaikkien Aasian maiden sekä muutama itäisen Euroopan maan katsotaan olevan kehitysmaita (Finnpartnership, 2015a). OECD (2005) kuitenkin huomauttaa, että ei ole olemassa mitään yhtä sovittua

määritelmää kehittyneelle ja kehittyvälle maalle, mutta yleisessä kielenkäytössä jako on kuten esitetty kartalla. Kehityksen määrittelyssä on otettu huomioon pääosin maan talouteen liittyviä tekijöitä, kuten bruttokansantuote, bruttokansantulo, teollistumisen ja infrastruktuurin laajuus sekä kansalaisten yleinen elintaso (OECD, 2005).

Kehitysmaaliiketoiminnan rooli osana kehityspolitiikkaa on kasvamassa, ja myös Suomessa kehitysyhteistyömäärärahoja suunnataan entistä enemmän yksityiselle sektorille esimerkiksi Finnpartnership-ohjelman kautta (Ulkoasiainministeriö, 2014). Kehitysyhteistyön tavoitteena on poistaa äärimmäinen köyhyys ja taata perusoikeudet kaikille maailman ihmisille. Näiden tavoitteiden tulee toteutua kaikissa kehitysyhteistyön piirissä toteutettavissa hankkeissa, vaikka kauppaa tukevalla kehitysyhteistyöllä onkin myös liiketoiminnallisia tavoitteita (Ulkoasiainministeriö 2012b; 2012c; Finnpartnership, 2015a).

Länsimaisen liiketoiminnan vaikutuksia kehitysmaihin on tutkittu vielä vähän (Jamali, 2007, 2; Ylönen, 2015, 17), mutta muun muassa eri kansalaisjärjestöjen sekä ympäristön, talouden ja kehitysyhteistyön asiantuntijat ovat esittäneet niistä eriäviä arvioita (Nilsson, Kuronen, Lönnqvist, Sarvilahti-Jimenez, Valvidia, 2012; Ylönen, 2015). Yleisesti nähdään, että kestävä talouskasvu on tärkeä edellytys köyhyyden poistamisessa, ja että yrityksillä on suuri rooli talouskasvun luomisen ohessa myös työpaikkojen, koulutuksen ja palkkojen tarjoamisessa kehitysmaissa (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2015). Toisaalta länsimaisten yritysten voidaan katsoa jopa heikentäneen kehitysmaiden kehitystä silloin, kun niiden toimintaan on liittynyt vakavia työ- ja ihmisoikeusloukkauksia kuten lapsi- ja pakkotyötä, ympäristökatastrofeja kuten öljyvuotoja ja sademetsien tuhoutumista, tai vaarallisten tuotteiden myyntiä kehittyvillä markkinoilla (Nilsson ym., 2012, 14).

Länsimaisten yritysten sosiaalista vastuullisuutta kehitysmaissa on tutkittu pääosin suurten yhtiöiden kontekstissa (Lozano & Murillo, 2006, 227), vaikka pienet ja keskisuuret yritykset muodostavatkin jopa 90 % koko maailman liiketoiminnasta, ja 50-60 % kaikista maailman työpaikoista (Jenkins, 2004, 38). Luetkenhorstin (2004) mukaan pk-yritysten työllistämisaikutus on erityisen merkittävä juuri kehittyvissä maissa.

Tähän tutkimukseen valitut tapausyritykset ovat vastaanottaneet Finnpartnershipin koordinoimaa, mutta ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöbudjetista rahoittamaa liikekumppanuustukea kehityismaaliiketoimintansa aloittamiseen tai kehittämiseen. Liikekumppanuustuen saamisen kriteereihin liittyy paitsi liiketoiminnallisia, myös kestävään kehitykseen ja sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyviä odotuksia. Liikekumppanuustuki on jaettu tapausyrityksille liiketoiminnan aloittamista tai kehittämistä koskeviin hankkeisiin. Lisäksi syksyllä 2014 hyväksytyjen Ruggien periaatteiden (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2014) mukaan jokaisella yrityksellä on velvollisuus kunnioittaa ihmisoikeuksia myös oman maansa ulkopuolella toimiessaan, ja näin ollen tapausyrityksiä voidaan pitää velvollisina korkean sosiaalisen vastuun standardeihin myös hankkeiden ulkopuolella. Tämän tutkimuksen tapausyritysten liiketoiminnan kehittämistä on tuettu kehitysyhteistyömäärärahoihin, joten niiden sosiaalisen vastuun kantoon liittyy erityistä herkkyyttä etenkin, kun Suomen hallitus on päättänyt siirtää entistä enemmän kehitysyhteistyövaroja yksityiselle sektorille kuluvalle hallituskaudella (Huhtanen, 2015).

Akateeminen keskustelu yksityisen sektorin kehitysyhteistyöstä ja kehityismaaliiketoiminnan vastuullisuudesta on Suomessa vielä marginaalissa, sillä ilmiöt ovat melko uusia. Tarve tämäntyyppiselle tutkimukselle on kuitenkin suuri, sillä vaikka kauppaan tukeva kehitysyhteistyö on vakiinnuttanut paikkansa kansainvälisesti kasvavana kehitysyhteistyön trendinä, sekä länsimaisen liiketoiminnan kehitysvaikutuksista että pk-yritysten vastuullisuudesta tiedetään vielä verrattain vähän. (Jamali, 2007, 2; Ylönen, 2015, 17.)

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvailla ja ymmärtää suomalaisten kehitysmaissa toimivien pk-yritysten sosiaalisen vastuullisuuden käytänteitä ja suhdetta suomalaiseen kehitysyhteistyöhön. Tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena, ja tutkimusaihetta tarkastellaan liiketoiminnan ja kehityspolitiikan näkökulmista.

Tutkimusaineiston pohjalta pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Miten suomalaiset pk-yritykset toteuttavat sosiaalista vastuullisuuttaan osana kehityskaaliiketoimintaansa?*
- 2) Millainen on suomalaisten pk-yritysten kehityskaaliiketoiminnan sosiaalisen vastuullisuuden suhde Suomen kehitysyhteistyöhön?*

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyritään rakentamaan kattava ymmärrys suomalaisten pk-yritysten kehityskaaliiketoiminnan sosiaalisesta vastuullisuudesta. Tässä tutkimuksessa kehityskaaliiketoiminnalla tarkoitetaan länsimaisten yritysten liiketoimintaa OECD:n määrittelemissä ylemmän tai alemman tulotason kehityskaalisissa (Finnpartnership, 2015d; Elinkeinoelämän keskusliitto, 2015). Sosiaalisella vastuullisuudella puolestaan tarkoitetaan yrityksen vastuuta toimintansa sosiaalisista vaikutuksista, kuten vastuuta yrityksen työntekijöistä ja heidän perheistään, paikallisyhteisöistä ja yhteiskunnasta laajemmin (WBCSD, 2000). Pk-yritys taas viittaa sellaisiin yrityksiin, ”joiden palveluksessa on vähemmän kuin 250 työntekijää ja joiden vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma on enintään 43 miljoonaa euroa” (Tilastokeskus, 2015; Finnpartnership, 2015c). Lisäksi pk-yritysten pääomasta tai äänivaltaisista osakkeista vähintään 25 prosenttia tulee olla sellaisten yritysten yhteisomistuksessa, joihin voidaan soveltaa pk-yritysten määritelmää” (Tilastokeskus, 2015; Finnpartnership, 2015c).

Kehityskaalisissa ihmisoikeuksien ja tärkeimpien sosiaalisten palveluiden toimeenpano on usein heikkoa, joten paine niiden toteuttamisesta kasvaa kolmannella ja yksityisellä sektorilla (Kuronen, Lönnqvist & Nilsson, 2012). Myös eri sidosryhmät odottavat yrityksiltä korkeaa vastuullisuutta etenkin kehityskaaliden kontekstissa (Harman & Porter, 1997; Matten & Crane, 2005; Sethi, 1995; Meyer, 2004). Tämän tutkimuksen tapausyritysten kehityskaaliiketoiminnan aloittamista ja kehittämistä on tuettu kehitysyhteistyövaroin, joten niiden toimintaan liittyy erityisen suuria odotuksia sosiaalisen kehityksen edistämisestä. Näin ollen tapausyritysten vastuullisuuskäytäntöjen kartoittaminen on tutkimuksen kannalta olennaista. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastataan dokumenttiaineiston sekä yritysten edustajien teemahaastatteluista kerätyn aineiston pohjalta.

Toisen tutkimuskysymyksen kautta puolestaan halutaan rakentaa ymmärrys pk-yritysten sosiaalisen vastuullisuuden suhteesta Suomen valtion kehitysyhteistyöhön. Kehityspolitiikalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kaikkia niitä poliittisia päätöksiä, joilla on suoria vaikutuksia kehitysmaihin, kuten kauppapolitiikkaa. Kehitysyhteistyöllä puolestaan viitataan erilaisiin kumppanuuksiin, joissa korkeamman tulotason maat tuovat osaamista ja rahoitusta alemman tulotason maihin. (Ulkoasiainministeriö, 2015a.)

Yksi tämän tutkimuksen keskeisimmistä löydöksistä liittyy kehitysyhteistyön erilaisiin tulkintoihin, sillä yksityissektorin kehitysyhteistyön määritelmästä ei näytä olevan mitään yleisesti hyväksyttyä muotoa: osa tulkinnoista antaa ymmärtää, että yritysten kehityismaaliiketoiminta itsessään on kehitysyhteistyötä, vaikka sen ensisijaisena tehtävänä ei olisikaan edistää kehitysyhteistyölle erikseen asetettuja tavoitteita tai seurata kehitysyhteistyön ohjaavia periaatteita. Osa tulkinnoista taas näkee kehitysyhteistyön enemmän perinteisessä muodossa, jolloin toiminnan pääpaino on kehitysyhteistyöhankkeiden implementoinnissa, ja kehitysyhteistyölle erikseen asetettujen tavoitteiden ja periaatteiden noudattaminen on toiminnan keskiössä (Ylönen, 2015, 13). Tutkimukseen valittu määritelmä yksityissektorin kehitysyhteistyöstä perustuu Suomen virallisen kehityspoliittisen linjaan, jonka mukaan yksityissektorin kehitysyhteistyötä koskevat samat tavoitteet ja ohjaavat periaatteet, kuin mitä tahansa muutakin kehitysyhteistyötä (Ulkoasiainministeriö, 2012a). Tutkimuksessa ymmärretään kuitenkin määritelmien eri vivahteet, ja kiinnitetään huomiota kehitysyhteistyön käsitteen erilaisiin tulkintoihin sekä tulkintojen eroavaisuuksista aiheutuviin seurauksiin kehitysyhteistyön kehittämisen kannalta.

Kehitysyhteistyön tuloksellisuudesta käydään paljon keskustelua (muun muassa Moyo, 2009; Kääriäinen, 2015), ja myös kauppaa tukevan kehitysyhteistyön tuloksellisuutta on hyvä tarkastella kriittisesti. Monet Euroopan maat, Suomi mukaan lukien, ovat viime vuosina leikanneet kehitysyhteistyömäärärahojaan, ja samaan aikaan yritykset ympäri maailmaa ovat ottaneet yritysvastuun ja yhteiskuntasuhteiden vaalimisen yhä tärkeämmäksi osaksi omia arvojaan. Nämä trendit kertovat yksityissektorin roolin voimistumisesta osana globaalia kehityspolitiikkaa. (Ylönen, 2015.) Tämän tutkimuksen toinen tavoite on selvittää, millainen suomalaisten pk-yritysten kehitys-

maaliiketoiminnan sosiaalisen vastuullisuuden ja Suomen kehitysyhteistyön välinen suhde on. Tässä tutkimuksessa tapausyritysten kehitysvaikutuksia tarkastellaan erityisesti sosiaalisen kehityksen näkökulmasta. Kysymystä varten kerätään jo olemassa olevaa aineistoa Suomen kehityspolitiikasta, sekä haastatellaan kehityspolitiikan asiantuntijoita teemahaastatteluissa.

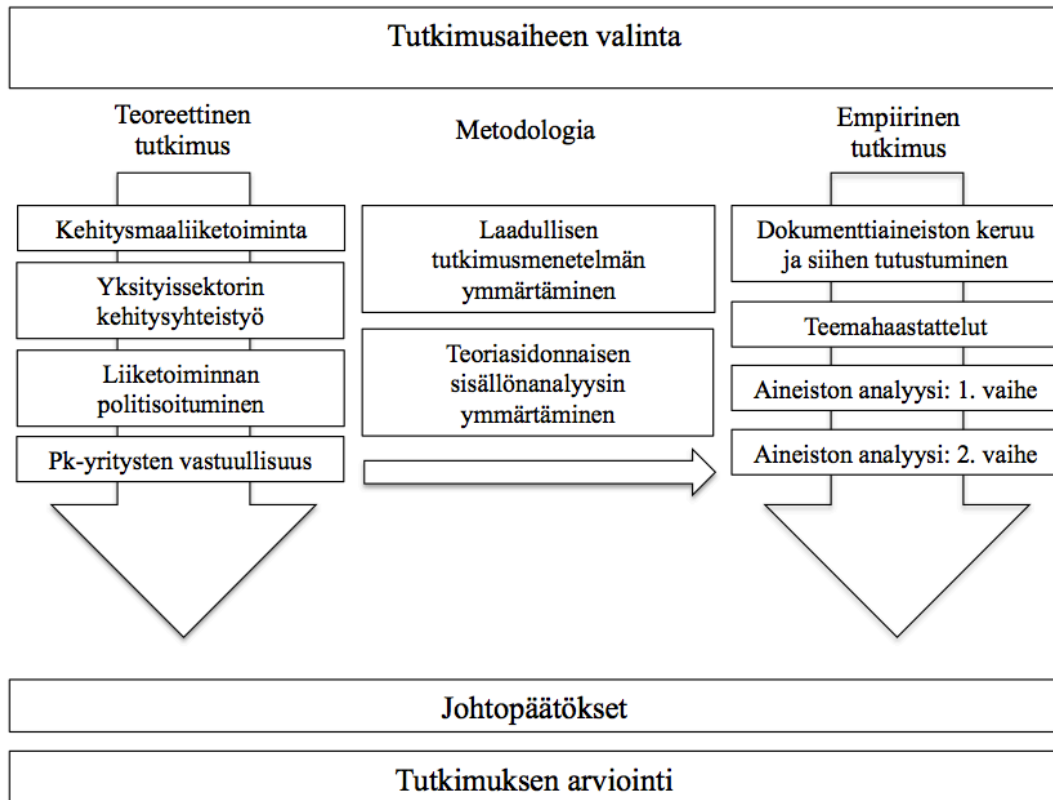
Laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset on rakennettu jo olemassa olevan teorian perusteella identifioitujen tutkimuskysymysten ympärille (Bamberg, Jokinen & Laine, 2007, 10). Valittujen tutkimuskysymysten kautta pyritään saavuttamaan kokonaisvaltainen ymmärrys siitä, miten suomalaiset pk-yritykset toteuttavat sosiaalista vastuullisuuttaan kehitysmaliiketoiminnassaan, ja siitä, miten suomalaisten pk-yritysten kehitysmaliiketoiminnan sosiaalinen vastuullisuus suhteutuu Suomen kehitysyhteistyöhön. Tutkimuskysymyksiin vastataan teoriaa ja empiiristä aineistoa yhdistellen teoriasidonnaista sisällönanalyysimetodia hyödyntäen (Vilka, 2005, 139-140).

1.3 Tutkimuksen toteutus

Tämän tutkimuksen aihe valikoitui tutkijan oman mielenkiinnon ja akateemisen taustan innoittamana marraskuussa 2015. Aiheesta tehdyt aiemmat tutkimukset (Jamali, 2007, 2; Ylönen, 2015, 17) korostavat lisätutkimuksen tarvetta erityisesti pk-yritysten kehitysmaliiketoiminnan vastuullisuuden ja yksityisen sektorin tekemän kehitysyhteistyön saralla, joita tässä tutkimuksessa käsitellään. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että yksityissektorin rooli globaalissa kehitysyhteistyössä on kasvamassa, vaikka sen seurauksista etenkin kehittyvien maiden köyhille asukkaille tiedetään vielä vähän (Ylönen, 2015). Lisäksi pk-yrityksillä on merkittävä rooli kehitysmaiden markkinoilla, ja niiden sosiaalinen vastuullisuus eroaa suurten yritysten vastaavasta (Jenkins, 2004). Erityisesti nämä löydökset aiemmista tutkimuksista ohjasivat tämän tutkimuksen keskittymistä pk-yritysten kehitysmaliiketoiminnan sosiaalisen vastuullisuuden käytäntöihin ja suhteeseen suomalaiseen kehitysyhteistyöhön.

Tutkimus on luonteeltaan joustava ja avoin, kuten laadulliset tutkimukset yleensäkin (Corbin & Strauss, 1998, 5). Laadullisen tutkimuksen vaiheet ovat sidoksissa toisiinsa

(Schreier, 2012, 4), ja ne voidaan identifioida yksitellen. On kuitenkin huomionarvoista, että rajat eri vaiheiden välillä eivät ole tarkoin määritetyt, vaan enemmänkin häilyvät ja usein päällekkäin toistensa kanssa. Kuviossa 2 visualisoidaan tämän tutkimuksen toteuttamista.

Kuvio 2. Tutkimuksen toteutus.

Kuten kuvio 2 käy ilmi, tutkimuksen teko aloitettiin kattavalla kirjallisuuskatsauksella, jota sovellettiin ja täydennettiin koko tutkimusprosessin ajan. Kehityskaaliiketoiminta on hyvin monitahoinen tutkimuskohde, johon nivoutuu läheisesti niin liiketoiminnan, kansainvälisen politiikan kuin kehityskaaliitieteidenkin teorioita. Tutkimusaiheen monitahoisuus mahdollisti aiheen kokonaisvaltaisen tarkastelun, vaikka aihe rajattiinkin koskemaan vain pk-yrityksen kehityskaaliiketoiminnan sosiaalista vastuullisuutta ja sen suhdetta Suomen kehitysyhteistyöhön. Kirjallisuuskatsauksen avulla pyrittiin luomaan kattava ymmärrys siitä, millaisia erityispiirteitä kehityskaaliiketoimintaan liittyy, mitä vapaaehtoinen yritysvastuu tarkoittaa kehityskaaliissa, miten liiketoiminnan politisoituminen vaikuttaa yrityksiin ja kehittyviin yhteiskuntiin sekä miten yritysvastuu ilmenee pk-yrityksissä.

Tutkimuksessa käytetty metodologia valikoitui laadulliseksi tutkimukseksi, jonka avulla pyritään kuvaamaan tutkimusaihetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara, 1997, 157). Tämän tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää suomalaisten pk-yritysten sosiaalisen vastuullisuuden ilmenemistä sekä pk-yritysten suhdetta suomalaiseen kehitysyhteistyöhön mahdollisimman todentuntuisesti ja kattavasti, ja näin ollen laadullinen tutkimusote sopii tutkimuksen tavoitteisiin hyvin.

Teemahaastattelut ja olemassa olevaan aineistoon perehtyminen valikoituivat tämän tutkimuksen tärkeimmiksi tiedonkeruumenetelmiksi, koska tutkimuksesta pyritään saamaan mahdollisimman paljon analysoitavaa tietoa. Valitut tiedonkeruumenetelmät mahdollistavat tutkimusaiheen joustavan ja kokonaisvaltaisen tarkastelun, sekä sopivat hyvin laadullisen tutkimuksen käytänteisiin (Hirsijärvi ym., 1997, 160; 200). Haastateltavat yritysedustajat ja asiantuntijat saivat haastattelun teemat tietoonsa hyvissä ajoin ennen haastatteluja, jotta heillä oli aikaa valmistautua haastatteluihin mahdollisimman perusteellisesti.

Tapausyritykset valittiin yhteistyössä Finnpartnershipin asiantuntijoiden kanssa joulukuun 2015 ja tammikuun 2016 aikana. Kaikki tapausyritykset ovat vastaanottaneet Finnpartnershipin koordinoimaa liikekumppanuustukea kehitysmaaliiketoimintaan liittyvissä hankkeissaan. Valittujen yritysten edustajia haastateltiin teemahaastatteluisa tammikuussa 2016. Yksityissektorin ja Suomen kehityspolitiikan välisen suhteen ymmärtämiseksi tätä tutkimusta varten haastateltiin myös kahta kehityspolitiikan asiantuntijaa, joista toinen edustaa ulkoasianministeriötä ja vastaa omalta osaltaan muun muassa Finnpartnership-ohjelman koordinoinnista. Asiantuntijoista toinen puolestaan edustaa Suomen kehitysyhteistyöjärjestöjen kattojärjestö Kepaa. Kehityspolitiikan asiantuntijoiden haastattelut toteutettiin helmikuussa 2016.

Aineiston analyysissä hyödynnettiin teoriasidonnaista sisällönanalyysimenetelmää, jolle on tyypillistä yhdistellä teoreettista ja empiiristä tietoa (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 98). Käytännössä haastatteluista saatu aineisto litteroitiin ja siihen tutustuttiin huolellisesti. Aineistosta nousevia eriäväisyyksiä ja samankaltaisuuksia teemoiteltiin kaksivaiheisesti niin, että ensimmäisessä vaiheessa empiiristä aineistoa on teemoiteltu ensin aineistolähtöisesti, ja myöhemmin teorian pohjalta rakennettujen aineistokysy-

mysten avulla, joiden kautta on luotu empirian lopullinen teemoittelu. Teemoittelun tavoitteena oli kuvailla ja ymmärtää tutkimuksen empiiristä aineistoa. Toisessa vaiheessa empiirisestä aineistosta tehtyjä löydöksiä on tarkasteltu suhteessa tutkimuksen kirjallisuuskatsaukseen, ja identifioituista havainnoista on rakennettu tämän tutkimuksen keskeiset johtopäätökset ja kehitysehdotukset.

Kaiken kaikkiaan tämä tutkimus on ollut monivaiheinen ja jatkuvasti muutoksessa oleva prosessi, kuten laadulliset tutkimukset yleensäkin (Hirsijärvi ym., 1997, 160). Muun muassa tutkimuskysymyksiä, tutkimuksen teoriaosioita sekä aineiston syvempää analyysia muokattiin koko tutkimusprosessin ajan.

1.4 Tutkimuksen kulku

Tämä tutkimus koostuu viidestä luvusta. Ensimmäisessä johdantokappaleessa esitellään tutkimuksen kohde, tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteutustapa. Toisessa kappaleessa tutustutaan kehitysmaaliiketoimintaa, liiketoiminnan politisoitumista sekä pk-yritysten vastuullisuutta koskevaan keskeiseen akateemiseen aineistoon, sekä luodaan tutkimuksen teoreettinen pohja. Kolmannessa kappaleessa kuvataan valitut tutkimusmenetelmät sekä tapausyritykset tarkemmin ja perustellaan niiden valinnat.

Neljännessä kappaleessa kuvaillaan ja teemoitellaan yritysedustajien ja asiantuntijoiden haastatteluista saatua empiiristä aineistoa teorian pohjalta rakennettujen aineistokysymysten avulla. Viidennessä kappaleessa tarkastellaan empiirisestä aineistosta tehtyjä löydöksiä suhteessa kirjallisuuskatsauksesta identifioituihin löydöksiin. Viidennessä kappaleen tavoitteena on esittää tutkimuksen johtopäätökset.

2 KEHITYSMAALIIKETOIMINTA JA YRITYSVASTUU

2.1 Kehitysmaaliiketoiminta

2.1.1 Kehitysmaaliiketoiminta yritysten näkökulmasta

Länsimaisilla yrityksillä on monta syytä kiinnostua kehittyvistä markkinoista, sillä ne tarjoavat yrityksille merkittäviä ekologisia ja sosiaalisia resursseja sekä suhteellisesti vähän kilpaillut markkinat (Prahalad, 2002; Pitta ym., 2008). Maailmanpankin pääekonomisti Kaushik Basu (Maailmanpankki, 2016) kuvailee kehittyviä markkinoita 2000-luvun globaalin talouskasvun moottoreiksi, ja arvioi kehittyvien maiden osuuden maailman taloudessa koko ajan kasvavana paitsi resurssien lähteenä, myös paikallisten ja länsimaisten yritysten liiketoimintaympäristönä.

Toisaalta kehitysmaihin liittyy myös suuria riskejä muun muassa politiikan ja talouden epävakaisuuteen sekä kulttuurieroihin liittyen (Batra ym., 2003; Calvano 2008; Jansson, 2007). Esimerkiksi sähkökatkokset, alati vaihtuva lainsäädäntö ja korruptio ovat arkipäivää monessa kehittyvässä maassa, ja heikentävät yritysten toimintavarmuutta olennaisesti (Jansson, 2007). On osoitettu, että eri sidosryhmät länsi- ja kehitysmaissa odottavat sosiaalista vastuunkantoa erityisesti kehittyvillä markkinoilta toimivilta yrityksiltä (Calvano 2008, 800; Muthuri, Moon & Idemudia, 2012, 360).

Taulukko 1. Kehityskaaliiketoiminnan mahdollisuudet ja riskit.

Kehityskaaliiketoiminnan erityispiirre	Mahdollisuudet yrityksen kannalta	Riskit yrityksen kannalta	Keskeinen kirjallisuus
Suuret luonnonvarat	Edullisia raaka-aineita	Ympäristöriskit, esim. ylikulutus	Sachs, Warner, 2001
Edullinen työvoima	Kustannus- tehokas tuotanto	Työ- ja ihmisoikeus- loukkaukset	YK, 1948; ILO, 1998
Kilpailukykyinen yritysverotus	Pieni verorasite	Veronkierrosta koituvat mainehaitat	GFI, 2011
Kasvavat markkinat	Noin 4 mrd kulut- tajaa, joita moni- kansalliset yhtiöt eivät vielä tavoita	Kehitysmaiden kulut- tajien ostovoima on pieni, joka vaatii hy- vää tuoteinnovaatiota	Prahalad, 2000; Kharas, 2010
Kehittyvä toimintaympäristö	Yritykset voivat vaikuttaa toimin- taympäristön luontiin	Korruptio, haastava byrokratia, erilainen yrityslainsäädäntö ja monimutkaiset tul- lausmenettelyt vaike- uttavat arkea	Elinkei- noelämän keskusliitto, 2015; Jansson 2007
Heikko julkinen sääntely vastuullisuusasioissa	Joustavat toimin- tatavat	Kasvavat sidosryhmäodotukset	Kuronen, Lönnqvist, Nilsson, 2012
Sidosryhmien odotukset vastuullisuudesta	Mahdollisuus pi- tää sidosryhmät tyytyväisinä	Vaatimukset erityisen suuret kehittyvillä markkinoilla	Calvano, 2008; Muthu- ri ym., 2012
Erilainen bisneskulttuuri	Halukkuus yhteis- työhön ja uuden oppimiseen	Arvoihin ja työskulttuu- riin liittyvät eriävai- syydet heikentävät luottamusta.	Jansson, 2007

Kuten taulukosta 1 selviää, kehityskaaliiketoiminnassa on vahvasti kaksi puolta; suuret markkinamahdollisuudet ja isot riskit. Kehityskaista puhutaankin usein ”riskimaina”, jolla viitataan paitsi maiden poliittiseen ja taloudelliseen epävakauteen, myös kehitysmaiden lähes olemattomiin kansallisiin yritysvastuuvaatimuksiin, ja niiden huolimattomaan valvontaan (BSCI, 2014). Länsimaisten yritysten sidosryhmät kuten kuluttajat, sijoittajat ja media vaativat yrityksiltä entistä enemmän vastuullisuutta myös tuotantoketjun alkupäässä, joten yritysvastuun laiminlyönti kehityskaissa saattaa aiheuttaa vakavia mainehaittoja myös yritysten kotimaissa (Halme & Joutsenvirta, 2011, 254).

Riski odotusten laiminlyönteihin on suurempi niissä maissa, joissa työ- ja ihmisoikeuksia koskevia kansainvälisiä standardeja, kuten Kansainvälisen työjärjestö ILO:n normeja (esim. 1998 ja 2008), YK:n ihmisoikeusjulistusta (1948) ja YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaa sopimusta (1966) tai YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia ohjaavia periaatteita (Ruggie, 2008) noudatetaan ja valvotaan valtion toimesta heikosti. Sellaisissa maissa, joissa julkinen sääntely on heikkoa, vapaaehtoista yritysvastuuta vaaditaan yrityksiltä entistä enemmän. (Nilsson ym., 2012.)

Yritysten odotetaan olevan vastuullisia myös ydinliiketoimintansa ulkopuolella, ja etenkin kehitysmaissa niiden rooli yhteisöjen ja infrastruktuurin kehittämisessä, sekä paikallisen tietotaidon kasvattamisessa nähdään suurena (Harman & Porter, 1997; Matten & Crane, 2005; Sethi, 1995; Meyer, 2004). Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA:n (2009) tutkimuksen mukaan lähes 70 % suomalaisista toivoo yrityksiltä suurempaa vastuullisuutta. Lisäksi 84 % suomalaisista ei halua käyttää julkisia varoja sellaisten tuotteiden hankkimiseen, joiden tuotannossa on loukattu työntekijöiden oikeuksia (Taloustutkimus, 2008). Calvano (2008, 800) ja Muthuri ym. (2012, 360) toteavat, että sidosryhmien odotukset yritysten sosiaalisesta vastuullisuudesta kasvavat sen mukaan, mitä kehittymättömämmästä ja huonommin hallinnoidusta maasta on kyse. Kun julkinen sektori ei pysty tarjoamaan asukkailleen peruspalveluja tai ihmisoikeuksia, paine niiden toteuttamiseen kasvaa kolmannella ja yksityisellä sektorilla. Yritysvetoinen kestävä kehityksen järjestö WBCSD teki vuonna 2000 maailmanlaajuisen kartoituksen siitä, mitä ihmiset odottavat yrityksiltä. Etenkin kehittyvissä maissa odotettiin paitsi vastuullista ydinliiketoimintaa, myös osallistumista erilaisiin hyväntekeväisyshankkeisiin ja paikallisten olojen kehittämiseen.

Kehitysmaiden liiketoimintaympäristö eroaa merkittävästi länsimaiden vastaavasta esimerkiksi julkisen sääntelyn, yrityskulttuurin ja sidosryhmien oletusten osalta (Calvano, 2008, 800; Muthuri ym., 2012, 360). London ja Hart (2004, 366) toteavat, että onnistuakseen kehitysmaaliiketoiminnassa yritysten tulee uudistaa käsitystään liiketoiminnasta, ja luoda yksilöityjä markkinastrategioita ja tuoteinnovaatioita kullekin uudelle markkina-alueelle. Kehittyvillä markkinoilla toimivien yritysten täytyy varautua muun muassa kulttuurieroihin, yhteistyökumppaneiden puutteelliseen tietotaitoon, ja suuriin odotuksiin sosiaalisen vastuun osalta (London & Hart 2004, 367; Muthuri

ym. 2012). Voidaankin kiteyttää, että kehitysmaiden markkinoilla on suurta potentiaalia, mutta siellä pärjääminen vaatii yrityksiltä paljon työtä ja vaivannäköä.

2.1.2 Liiketoimintaa ohjaavat keskeiset työ- ja ihmisoikeusstandardit

Työoikeuksien globaali minimitaso on määritelty YK:n ja kansainvälisen työjärjestö ILO:n sopimuksissa ja julistuksissa. Niistä yritysten vastuun kannalta keskeisimpinä pidetään ILO:n julistusta työelämän perusperiaatteista ja -oikeuksista (1998), YK:n yleismaailmallista ihmisoikeusjulistusta (1948), YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia (1966), sekä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia ohjaavia periaatteita (2011). (Pentikäinen, 2009.) Näissä asiakirjoissa on esitelty ne kansainvälisesti sovitut työ- ja ihmisoikeuksia koskevat minimistandardit, joiden pitäisi toteutua kaikkien työntekijöiden arjessa riippumatta heidän kotimaastaan, työnantajastaan tai toimialastaan. Tämän tutkimuksen kannalta keskeisin ihmis- ja työoikeuksia koskeva dokumentti on yllä mainittu YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus, joka toimii lähtökohtana Suomen ihmisoikeusperustaisessa kehityspolitiikassa (Ulkoasiainministeriö, 2012a).

Yllä luetellut kansainväliset työ- ja ihmisoikeuksia koskevat keskeiset asiakirjat sitovat ensisijaisesti valtioita, joiden velvollisuus on taata asiakirjoissa mainittujen oikeuksien toteutuminen kaikille kansalaisilleen, ja suojata heitä yksityisiltä tahoilta, kuten yrityksiltä, tulevia ihmisoikeusuhkia vastaan (Mah, 1997, 775). Niiden toimeenpano ja valvonta on monessa (etenkin kehitysmaassa) kuitenkin vielä hyvin heikkoa, eivätkä valtiot todellisuudessa pysty takaamaan kansalaisilleen kaikkien oikeuksien toteutumista (Mah 1997, 775; Christopherson & Lillie, 2005, 1919). Näin ollen yritysten katsotaan olevan tärkeässä roolissa globaalien työ- ja ihmisoikeuksien kehittämisessä. Christopherson ja Lillie (2005, 1932) uskovatkin, että globaalit työelämän standardit vaikuttavat enemmän monikansallisten yhtiöiden vapaaehtoisissa vastuullisuusohjelmissa kuin minkään (etenkään kehittyvän) maan kansallisessa lainsäädännössä.

Yritysten ihmisoikeusvaikutuksiin keskittyneen kansalaisjärjestö SHIFTin edustaja Anna Triponel totesi seminaaripuheessaan tammikuussa 2016 (Triponel, 2016), että

yritykset voivat vaikuttaa positiivisesti tai negatiivisesti jokaiseen YK:n määrittelemään ihmisoikeuteen. Taulukossa 2 on esitelty kaikki kolmekymmentä yleismaailmallista ja yhtäläistä ihmisoikeutta.

Taulukko 2. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (1948).

Artikla	Sisältö tiivistettynä
§1	Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoiltaan ja oikeuksiltaan
§2	Kaikki ihmiset ovat oikeutettuja tässä julistuksessa esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista syrjintää.
§3	Oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen
§4	Orjuuden ja orjakaupan kielto
§5	Kidutuksen ja epäinhimillisten rangaistusten kielto
§6	Oikeus tulla tunnustetuksi lain edessä
§7	Oikeus tasavertaiseen lain suojaan ja vapauteen syrjinnästä
§8	Oikeus tehokkaaseen hyvitykseen häneen kohdistuneista teoista, jotka loukkaavat hänen perusoikeuksiaan
§9	Mielivaltaisen pidätyksen tai vangitsemisen kielto
§10	Oikeus tulla oikeudenmukaisesti ja julkisesti kuulluksi puolueettomassa tuomioistuimessa kaikissa rikossyytteisiin liittyvissä asioissa
§11	Syytetty henkilö on syytön siihen asti kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti todistettu julkisessa oikeudenkäynnissä
§12	Oikeus yksityiselämän suojaan
§13	Liikkumisen vapaus
§14	Oikeus turvapaikkaan
§15	Oikeus kansalaisuuteen
§16	Oikeus solmia avioliitto
§17	Oikeus omistaa omaisuutta yksin tai yhdessä toisten kanssa
§18	Ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus
§19	Mielipiteen- ja sananvapaus
§20	Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus
§21	Oikeus osallistua julkiseen toimintaan ja poliittiseen päätöksentekoon
§22	Oikeus sosiaaliturvaan
§23	(1) Oikeus työhön, työpaikan vapaaseen valintaan, oikeudenmukaisiin ja tyydyttäviin työehtoihin sekä suojaan työttömyyttä vastaan (2) oikeus samaan palkkaan samasta työstä ilman syrjintää (3) oikeus elämiseen riittävään palkkaan (4) oikeus perustaa ammattiyhdistyksiin ja liittyä niihin etujensa puolustamiseksi
§24	Oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, työajan järkevään rajoittamiseen sekä määräaikaisiin palkallisiin lomiin
§25	Oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan yksilön ja hänen perheensä perustarpeet (terveydenhuolto, ravinto, vaatetus, asunto)
§26	Oikeus saada opetusta
§27	Oikeus osallistua yhteiskunnan sivistyselämään
§28	Oikeus sellaisiin yhteiskunnallisiin oloihin, joiden puitteissa ihmisoikeudet voivat täysin toteutua
§29	Velvollisuus noudattaa lakeja ja muiden ihmisten ihmisoikeuksia
§30	Minkäänlainen ihmisoikeusjulistuksen tulkinta ei oikeuta ketään niiden rikkomiseen

Taulukossa 2 on esitelty kansainvälisten ihmisoikeuksien määrittelemät ihmisarvoisen elämän minimistandardit, joiden pitäisi toteutua jokaisen henkilön kohdalla heidän etnisestä taustastaan, sukupuolestaan, asuin- tai työpaikastaan riippumatta. Christopherson ja Lillie (2005, 1923) kuitenkin toteavat, että kehittyvien maiden työolot ovat heikentyneet samalla, kun työelämää koskevia kansainvälisiä standardeja on lisätty. Vaikka ilmiö selittyikin osittain parantuneella valvonnalla ja tiedonsaannilla, se kertoo paljon YK:n ja ILO:n vähäisestä toimeenpanovallasta. (Christopherson & Lillie, 2005, 1923).

YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet (Ruggie, 2008) luotiin ehkäisemään yritysten tekemiä ihmisoikeusloukkauksia. Nämä niin kutsutut Ruggien periaatteet olivat ensimmäinen askel siihen suuntaan, että kansainvälinen yhteisö asettaa yrityksille vastuuta ihmisoikeuksien kunnioittamisesta. Periaatteiden kolme keskeistä kohtaa ovat 1) valtion velvollisuus suojella ihmisoikeuksia; 2) yritysten vastuu kunnioittaa ihmisoikeuksia; ja 3) korjaavien toimenpiteiden luonti ihmisoikeusloukkaustilanteita varten. (Ruggie, 2008.) Periaatteiden myötä ensisijainen vastuu ihmisoikeuksien suojelusta säilyy yhä valtioilla, mutta yritysten on omien valvonta- ja ohjausmekanismiensa sekä yritysvastuustandardiensa avulla pystyttävä varmistumaan toimintatapojen vastuullisuudesta myös sellaisilla markkinoilla, joilla paikallisen lainsäädännön puute tai aukot toimeenpanossa mahdollistavat väärinkäytökset esimerkiksi työoloihin liittyen. Periaatteet kattavat paitsi yrityksen oman toiminnan, myös sen liikesuhteet läpi tuotanto- ja hankintaketjujen. (Ruggie, 2008; Ihmisoikeuskeskus, 2014.)

Työ- ja ihmisoikeuksien toimeenpanovastuuta on siirretty yrityssectorille myös kansainvälisen yhteisön toimesta. Monet kansainväliset järjestöt, kuten OHCHR, Maailmanpankki, OECD ja Euroopan komissio, ovat peräänkuuluttaneet liiketoiminnan mahdollisuuksia parantaa kehitysmaiden työ- ja ihmisoikeustilannetta (OHCHR, 2015; Maailmanpankki, 2015; OECD, 2011; Euroopan komissio, 2014). Christopherson ja Lillie (2005, 1919) toteavatkin, että yritysten omat vapaaehtoiset yritysvastuustandardit ovat alkaneet haastaa kansainväliset työ- ja ihmisoikeuksien normistot. Heidän mukaansa se antaa yrityksille paljon valtaa ihmisoikeusagendan määrittelyssä, ja heikentää valtioiden roolia työ- ja ihmisoikeuksien implementoinnissa ja monitoroinnissa.

Prieto-Carrón, Lund-Thomse, Chan, Muro ja Bhushan (2006) kiteyttävät, että yritysten ja valtioiden roolit työ- ja ihmisoikeuksien toteuttamisessa ovat murroksessa. Heidän mukaansa se on huolestuttavaa, koska yritysten ihmisoikeusaktiviteetit ovat luonteeltaan vapaaehtoisia, ja niiden tekemättä jättämisestä seuraa pahimmillaankin vain talouteen ja maineeseen liittyviä haittoja. Myöskään kansainväliset työ- ja ihmisoikeusnormit eivät sido yrityksiä laillisesti, ja jäsenmaille asetetut sanktiot ovat pääosin muodollisia (Mah, 1997, 775). Yritysten omat standardit ovat kuitenkin onnistuneet asettamaan niille itselleen paineita; ne eivät voi enää vedota toimintamaansa hallituksen vastuuseen, vaan niiden tulee täyttää vastuullisuuspauksensa itse (Christopherson & Lillie, 2005, 1920). Lisäksi on mahdollista, että yritysten vapaaehtoiset sosiaalisen vastuun standardit on myöhemmin mahdollista siirtää joko valtioita tai yrityksiä sitovaksi lainsäädännöksi (Blowfield & Frynas, 2005, 503).

2.1.3 Ihmisoikeuksien toteutuminen kehitysmaaliiketoiminnassa

Ruggie (2008, 189) arvioi, että ihmisoikeuksien ja työoikeuksien toteutuminen ei ole vielä arkipäivää valtaosalle maailman työntekijöistä. Barberin (2000, 275) mukaan globalisaatio on muuttanut markkinoita, työvoimaa, valuuttoja ja informaatiota, mutta ei kansallisia ja demokraattisia instituutioita. Scherer ja Palazzo (2008, 733) uskovat, että nämä eri kehityspolut ovat luoneet uudenlaisia hallinnollisia kuiluja valtioiden, yritysten ja kolmannen sektorin väliin. Ruggien (2008, 189) mukaan nämä globalisaation aiheuttamat hallinnolliset kuilut ovat ydinsyy siihen, miksi ihmisoikeuksien toteuttaminen on jäänyt ei-kenenkään vastuulle, ja miksi niitä loukataan toistuvasti.

Yritysvastuukeskustelussa vallitsee jonkinasteinen yhteisymmärrys siitä, että valtaosa monikansallisista yhtiöistä on ollut osallisena joko välillisesti tai suoraan ainakin jonkinlaisiin ihmisoikeusloukkauksiin. Ruggien (2008) mukaan yritys voi heikentää ihmisoikeuksia paitsi välittömästi itse aiheuttamalla, myös omalla toiminnallaan myötävaikuttamalla tai liikesuhteiden kautta. Liikesuhteiden tapauksessa yrityksen katsotaan olevan yhteydessä ihmisoikeusvaikutukseen, vaikka se ei aktiivisesti myötävaikuttaisikaan siihen. Myötävaikuttamisen ja liikesuhteiden kautta linkittymisen välillä on kuitenkin vain hienoinen ero. Ratkaisevana nähdään se, miten aktiivisesti yritys on

pyrkinyt ehkäisemään, torjumaan ja korjaamaan mahdollisesti ilmeneviä ihmisoikeusloukkauksia. Jos yritys on tehnyt tavarantoimittajia koskevan vaikutus- ja riskiarvioinnin ja pyrkii muulla toiminnallaan ehkäisemään väärinkäytöksiä, mutta niitä ilmenee silti, voidaan katsoa, että yritys on yhteydessä ihmisoikeusloukkaukseen. Jos taas yritys on laiminlyönyt velvollisuutensa valvoa ja kehittää toimitusketjujensa ihmisoikeusvaikutuksia, sen voidaan katsoa myötävaikuttaneen loukkaukseen. Toisaalta yritys voi myötävaikuttaa ihmisoikeusloukkaukseen myös silloin, kun se asettaa ostajilleen niin tiukat hintavaatimukset ja toimitusajat, ettei alihankkijoilla ole mahdollisuutta maksaa elämiseen riittävää palkkaa tai taata inhimillisiä työolosuhteita työntekijöilleen. (Ruggie, 2008; OHCHR, 2011.)

On kuitenkin tärkeää huomata, että ihmisoikeudet sitovat ensisijaisesti valtioita, eivät yrityksiä. Jos valtio laiminlyö velvollisuutensa suojata kansalaisiaan ulkopuolisten tahojen (esimerkiksi yritysten) tekemiltä ihmisoikeusloukkauksilta, on kyseessä valtion tekemä ihmisoikeusloukkaus. Toisaalta kuten jo aiemmin todettu, kehittyvien maiden kapasiteetti suojella kansalaisiaan ihmisoikeusloukkauksilta on usein hyvin rajallinen, mikä asettaa yksityissektorille paineita toimia aktiivisena sosiaalisen vastuullisuuden edistäjänä. (Ruggie, 2008; 2011.)

Yritykset toteuttavat sosiaalista vastuutaan eri tavoin, mutta monen yrityksen valitsema keino on todentaa vastuullisuutensa erilaisten sertifikaattien ja auditointimenetelmien kautta. Yksi yleisimmistä sosiaalisen vastuun todentamistavoista on tuotantoketjun hallintaan tarkoitetun BSCI:n kriteereiden implementointi ja auditointi. BSCI:n kriteerien, kuten monen muun samantyyppisen vapaaehtoisen yritys vastuun kriteeristön, noudattaminen velvoittaa yritykset ensisijaisesti tuotantoketjun ihmisoikeusvaikutusten jatkuvaan arviointiin ja kehittämiseen, ei niinkään itse kriteerien välittömään toimeenpanoon. (BSCI, 2015b.)

Vapaaehtoisia sosiaalisen vastuun standardeja onkin kritisoitu juuri niiden heikon velvoittavuuden vuoksi (Merk & Zeldenrust, 2005). Valtaosassa sosiaalisen vastuun standardeja niiden jäsenyys ei myöskään vielä tarkoita sitä, että kaikki jäsenyrityksen riskimaissa sijaitsevat tehtaat olisi auditoitu kattavasti, tai että tehtaat olisivat läpäisseet auditoinnit. Esimerkiksi BSCIn vaatimusten mukaan sen jäsenillä tulee olla kaksi kolmesta riskimaiden tavarantoimittajasta auditoituna viiden vuoden sisällä järjestel-

mään liittymisestä (BSCI, 2015c). Käytännössä monet sosiaalisen vastuun standardit siis kannustavat yrityksiä tutustumaan toimitusketjuihinsa liittyviin sosiaalisen vastuun riskeihin, mutta ei vaadi niiltä sitovia toimenpiteitä ihmisoikeusloukkauksien estämiseksi tai ehkäisemiseksi.

Vaikka vapaaehtoiset sosiaalisen vastuun kriteerit ovatkin yleisesti ottaen melko löyhä, niiden toimeenpano on vielä alkutekijöissä. Global 100 -listalla (Corporate Knights, 2016) maailman viidenneksitoista vastuullisimpana yrityksenä palkittu suomalainen päivittäistavarakauppa Kesko toteaa nettisivuillaan, että 5 % niiden suorien yhteistyökumppaneiden tehtaista läpäisi kaikki sosiaalisen vastuun kriteerit ensimmäisellä auditointikerralla. Toisella auditointikerrallakin vain 14 % tehtaista läpäisi sosiaalisen vastuun kriteerit. (Kesko, 2014.) Nämä luvut kuvaavat erään maailman vastuullisimpana yrityksenä pidetyn yhtiön suoraan ostotoimintaan liittyvää ihmisoikeustilannetta. Niistä ei selviä, miten ihmisoikeuksia toteutetaan näiden yhtiöiden epäsuorissa liikesuhteissa, saati vastuullisuuteen vähemmän sitoutuneiden yritysten toiminnassa.

Auditointeihin liittyy paljon epäluotettavuutta, ja esimerkiksi Chanin (2005) mukaan monet kiinalaiset tavarantoimittajat ovat oppineet lahjomaan tai huijaamaan auditointia esimerkiksi kaksoiskirjanpidon tai painostettujen haastatteluiden avulla, jotta niiden tehtaan olot näyttäytyisivät parempana kuin ne todellisuudessa ovat. Yritysvastuureportointi on vapaaehtoista, eikä yritysten kannalta epäedullista informaatiota ole aina saatavilla ulkoisille sidosryhmille. Edellä mainitut esimerkit antavat kuitenkin osviittaa siitä, että ihmisoikeuksien toteutuminen liike-elämässä on yleisesti ottaen vielä kehitysvaiheessa.

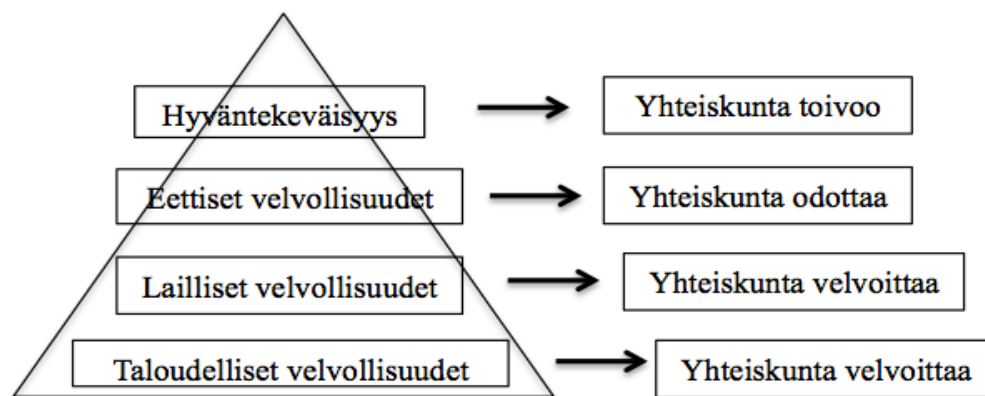
2.2 Liiketoiminnan politisoituminen

2.2.1 Vapaaehtoinen yritysvastuu

Yritysvastuun määritelmästä ei olla yksimielisiä (Joutsenvirta, Halme, Jalas, Mäkinen, 2011, 13), mutta sillä tarkoitetaan yleisesti ottaen yritysten vastuuta niiden yhteiskunnallisista vaikutuksista (Euroopan komissio, 2015; Joutsenvirta ym., 2011;

Nilsson ym., 2012, 4). Blowfieldin ja Frynasin (2005, 503) määritelmän mukaan yritysvastuu toimii kattoterminä sellaisille teorioille ja käytännöille, jotka koskevat seuraavia teemoja: a) yritysten yhteiskunnallista vastuuta toimistaan myös lain vaatiman minimirajan yli; b) yritysten käyttäytymistä sidosryhmiään kohtaan; sekä c) yritysten tarvetta hallita yhteiskunnallisia suhteitaan joko liiketoiminnan tai jaetun arvon maksimoinnin vuoksi.

Yritysten yhteiskunnalliset vaikutukset puolestaan jaetaan usein kolmeen osaan; taloudelliseen, ekologiseen ja sosiaaliseen vastuuseen (Elkington, 1999). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti sosiaalista vastuullisuutta, johon voidaan katsoa kuuluvaksi muun muassa yrityksen vastuu työntekijöistään ja heidän perheistään, paikallisyhteisöistä ja yhteiskunnasta laajemmin (WBCSD, 2000). Euroopan komission (2015) määritelmän mukaan yritykset voivat toteuttaa vastuullisuuttaan ensinnäkin noudattamalla kansallista lainsäädäntöä, ja toisekseen huomioimalla toimintansa vaikutukset ympäristöön, talouteen ja ihmisiin niin strategisesti kuin operatiivisestikin. Yritysvastuu jaetaan yleisesti Carrollin (1979, 499) mallin mukaisesti neljään eri osaan, jotka on kuvattu kuviossa 3.

Kuvio 3. Yritysvastuun osat. (Mukailtu Carroll, 1979, 499).

Kuvion 3 mukaisesti yrityksillä on suurin vastuu täyttää taloudelliset velvoitteensa, eli tuottaa voittoa omistajilleen, tarjota palkat työntekijöilleen ja maksaa verot yhteiskunnalle (Crane & Matten, 2010, 53). Carrollin (1979, 500) mukaan taloudellisten velvoitteiden täyttö on pohjimmiltaan yritysten olemassaolon syy, sillä taloudellisesti kannattamaton yritys ei voi täyttää mitään muitakaan vastuualueitaan. Kuvioon merkattu yritysten toiseksi tärkein vastuualue on lakien noudattaminen. Yritykset noudat-

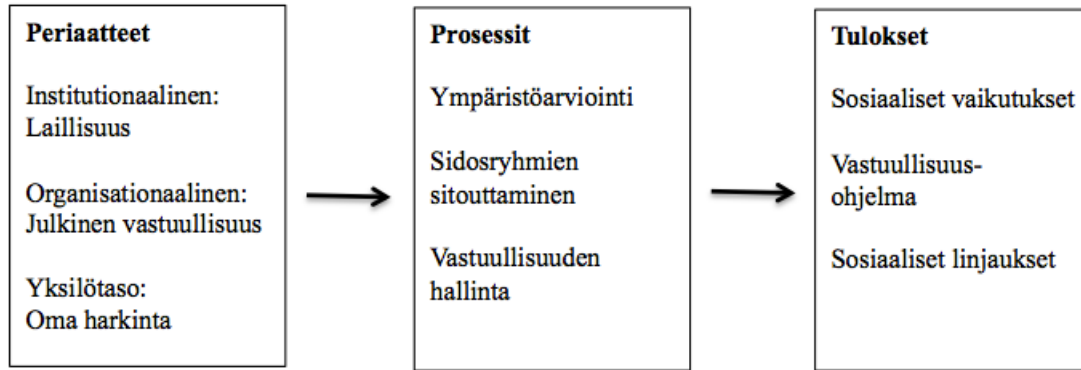
tavat pääsääntöisesti sen maan lainsäädäntöä, missä ne kulloinkin toimivat. Lain noudattaminen on velvollisuus, ja sen laiminlyönnistä seuraa rangaistus. (Crane & Matten, 2010, 54.) Nämä kaksi palkkia kuvaavat sitä yritysvastuun tasoa, jonka pitäisi toteutua jokaisessa yrityksessä toimialasta tai toimintamaasta riippumatta.

Pyramidin kaksi ylintä palkkia, eettiset velvollisuudet ja hyväntekeväisyys puolestaan eivät laillisesti tai taloudellisesti velvoita yrityksiä, eikä niiden noudattamatta jättämisestä seuraa virallisia rangaistuksia. Eettistä vastuuta kantava yritys pyrkii toimimaan moraalisesti oikein, koska se haluaa vapaaehtoisesti tehdä niin. Samalla tavalla yritys voi haluta tehdä toimintansa ulkopuolista hyväntekeväisyystyötä, vaikka sen ei olekaan pakko tehdä niin. (Carroll, 1949, 500.) Toisaalta yritysten erilaiset sidosryhmät odottavat niiltä laajaa sosiaalisen vastuun kantoa etenkin kehittyvissä maissa (Muthuri ym., 2012), ja vastuunkannon laiminlyönti voi aiheuttaa vakavia maine- ja myyntihaittoja (Halme & Joutsenvirta, 2011, 254). Yritysten osallistuminen hyväntekeväisyshankkeisiin voi myös parantaa niiden kannattavuutta pitkällä tähtäimellä, sillä hankkeiden kautta tyypillisesti rakennetaan paikallista infrastruktuuria, koulutetaan väestöä tai voimaannutetaan kehitysmaiden kuluttajia (Ulkoasiainministeriö, 2014).

Kuten kuviosta 3 käy ilmi, vapaaehtoisella yritysvastuulla tarkoitetaan sellaisia taloudellisesti kannattavien yritysten vastuullisuustoimia, jotka ylittävät toimintamaan lailliset minimivaatimukset (Carroll, 1979, 499; Crane & Matten, 2010, 53-4; Jamali, 2007, 22). Jamali (2007, 22) jakaa vapaaehtoisen vastuun vielä kahteen eri osioon, strategiseen yritysvastuuseen ja hyväntekeväisyyteen. Jamalin (2007) ja Lantosin (2001) mukaan *altruistinen yritysvastuu* eli *hyväntekeväisyys* pyrkii vastaamaan yritysten filantrooppisiin tavoitteisiin riippumatta siitä, ovatko ne yhteydessä yrityksen ydinliiketoimintaan. Yritysten harjoittamaa hyväntekeväisyyttä ovat näin ollen esimerkiksi rahalahjoitukset kansalaisjärjestöille, tai muut hankkeet, jotka eivät suoraan liity yrityksen liiketoimintaan. Sen sijaan strategisella yritysvastuulla tarkoitetaan sellaisia toimia, jotka paitsi pyrkivät täyttämään yritysten filantrooppisia tavoitteita, myös hyödyttävät tai ainakin ovat yhteydessä yrityksen liiketoimintaan. Tällaista strategista yritysvastuuta edustavat esimerkiksi työntekijöiden koulutus, infrastruktuurin kehittäminen ja sosiaalisesti kestävät tuoteinnovaatiot. (Jamali, 2007; Lantos, 2001.)

Wood (1991) jakaa käytännön yritys vastuun kolmeen osaan, jotka on esitelty kuviossa 4. Ensimmäiseen palkkiin on listattu yritys vastuun periaatteet, toiseen palkkiin yritys vastuun prosessit, ja kolmanteen palkkiin yritys vastuun tulokset.

Kuvio 4. Yritysvastuu käytännössä. (Wood, 1991).

Kuviosta 4 voidaan päätellä, että käytännössä vapaaehtoista yritys vastuuta suunnitellaan, toteutetaan ja analysoidaan periaatteiden, prosessien ja tulosten kautta. Jamalin ja Mirshakin (2007) mukaan kokonaisvaltainen ja toimintaan kunnolla integroitu vastuullisuus ottaa huomioon nämä kolme aspektia. Heidän mukaansa strateginen yritys vastuun saavutetaan vain tällaisen kokonaisvaltaisen tarkastelun kautta.

Monet yritys vastuun tutkijat ja asiantuntijat kannustavat yrityksiä toteuttamaan strategista yritys vastuuta ennemmin kuin pelkkää hyväntekeväisyyttä (Jamali, 2007; Kuvaaja, 2015; Porter & Kramer, 2003). Smithin (2003) mukaan yritykset voivat yhdistää voitontavoittelun ja yhteiskunnallisen hyvän toteuttamisen strategisen yritys vastuun kautta. Lisäksi Porter ja Kramer (2003) toteavat, että strateginen yritys vastuun mahdollistaa jaetun arvon maksimoinnin, oikeuttaa yritysten sijoitukset, ja auttaa löytämään uusia keinoja tehdä parempaa liiketoimintaa ja parantaa maailmaa. Toisaalta osa tutkijoista (muun muassa Nilsson ym., 2012, 7) peräänkuuluttaa kattavaa yritys vastuulainsäädäntöä, sillä heidän mielestään vapaaehtoinen yritys vastuun on usein pinnallista, ja keskittynyt yritysten omiin intresseihin.

Blowfield ja Frynas (2005, 505) jakavat vapaaehtoisen yritys vastuun kriitikot kahteen leiriin; niihin, joiden mielestä yritys vastuun edustaa huonoa kapitalismia, sekä niihin, joiden mielestä yritys vastuun edustaa huonoa yhteiskunnallista kehitystä. Ensimmäisen

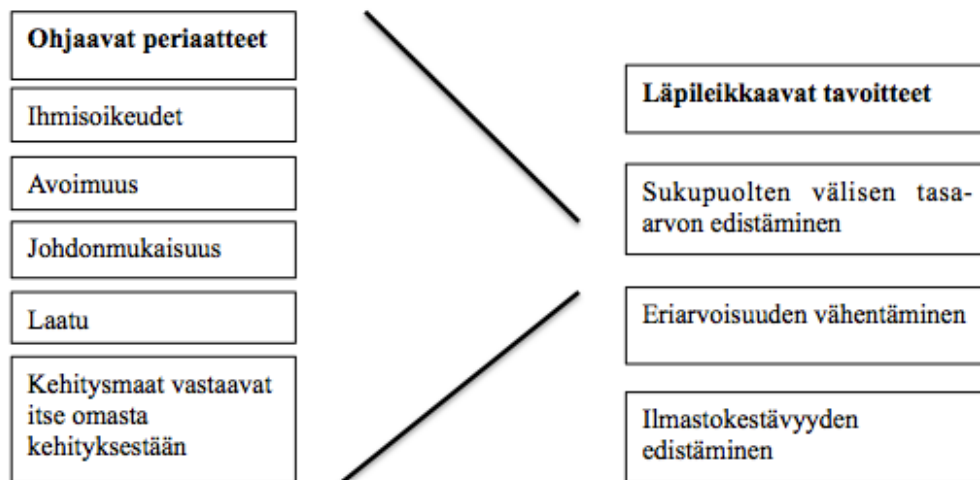
leirin mukaan yritysvastuu vie yrityksiä pois niiden tärkeimmästä tehtävästä, eli voitontavoittelusta. Toisen leirin mielestä nykyisenlaiset yritys vastuukäytännöt eivät riitä kantamaan vastuuta yritysten yhteiskunnallisista vaikutuksista. He näkevät yritys vastuussa mahdollisuuden muutokseen, mutta vaativat tiukempaa julkista valvontaa yksityissektorin yhteiskuntavastuutoimille. Lisäksi Blowfield ja Frynas (2005, 506) toteavat, että osa yritys vastuun kriitikoista ei usko sen mahdollisuuksiin missään muodossa, ja näin ollen pitää koko teemaa silkkana haihatuksena.

Yritys vastuun yhteiskunnallisia vaikutuksia on tutkittu vähän etenkin kehittyvissä maissa (Blowfield & Frynas, 2005, 507). Newell (2005, 556) toteaaakin, että vapaaehtoisesta yritys vastuusta voidaan sanoa varmuudella vain, että se hyödyttää joissain tapauksissa joitain ihmisiä ja joitain yrityksiä. Tästä huolimatta yritys vastuulta odotetaan paljon. Yritysvetoiset organisaatiot, kuten WBCSD pyrkivät kehittämään yritys vastuukäytäntöjä yrityksissä ja löytämään niistä liiketoiminnallista hyötyä, kun taas kansainväliset organisaatiot, kuten Maailmanpankki ja YK korostavat yritys vastuun mahdollisuuksia globaalin kehityksen mahdollistajana. (Kell & Levin, 2003.)

2.2.2 Suomen kehityspolitiikka ja kehitysyhteistyö

Suomessa kehitysyhteistyötä on toteutetaan valtion rahoittamana niin, että kehitysyhteistyöbudjetti on jaettu muun muassa kansainvälisille järjestöille kuten YK:lle ja Maailmanpankille, kansalaisjärjestöille sekä Suomessa että kehittyvissä maissa, hauraiden valtioiden tukemiseen sekä kehitysmaiden hallinnon, verotuksen ja yksityissektorin kehittämiseen (Ulkoasiainministeriö, 2015b).

Suomessa hallitus päättää kehityspolitiikan tavoitteista ja linjauksista aina neljäksi vuodeksi kerrallaan. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti vuonna 2012 voimaan astunutta kehityspoliittista ohjelmaa, koska tämän tutkimuksen tapausyritykset ovat toteuttaneet kehitysyhteistyövaroilla tuettuja hankkeitaan pääosin kyseisen ohjelman ollessa voimassa vuosina 2012-2015. Uusi kehityspoliittinen selonteko julkaisiin helmikuussa 2016, ja tässä kappaleessa tarkastellaan myös sitä sen päivitetyn osin.

Kuvio 5. Kehityspoliitiikan ohjaavat periaatteet ja tavoitteet. (Ulkoasiainministeriö, 2015a).

Kuten esitetty kuviossa 5, Suomen kehityspoliittisessa ohjelmassa (2012-2015) on kolme läpileikkaavaa tavoitetta, joiden toteutuminen huomioidaan kaikessa toiminnassa. Näistä ensimmäinen on sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen, joka on myös yksi tärkeä ihmisoikeus. Toinen läpileikkaava tavoite on eriarvoisuuden vähentäminen, ja sen fokuksessa ovat erityisesti helposti syrjäytyvien vähemmistöjen kuten lasten, vammaisten ja vanhusten vaikuttamismahdollisuuksien kasvattaminen. Kolmas läpileikkaava tavoite on ilmastokestävyyden edistäminen, jonka kautta pyritään ehkäisemään luonnonkatastrofeja ja vahvistamaan kehittyvien maiden kykyä varautua mahdollisiin luonnononnettomuuksiin. Näitä kolmea läpileikkaavaa tavoitetta edistetään kolmella tavalla. Ensinnäkin, tavoitteet sisällytetään olennaiseksi osaksi Suomen kehityspoliittikkaa. Toiseksi, Suomen kehityspoliitikassa toteutetaan erityisesti sellaisia hankkeita, jotka tähtäävät läpileikkaavien tavoitteiden täyttämiseen. Kolmanneksi, näitä tavoitteita pyritään edesauttamaan diplomatian keinoin eri maissa. (Ulkoasiainministeriö, 2015a.)

Kuviossa 5 on esiteltynä myös Suomen kehitysyhteistyön viisi keskeistä periaatetta, jotka ohjaavat kehityspoliitikalle ja -yhteistyölle asetettujen läpileikkaavien tavoitteiden toteutumista. Keskeisistä periaatteista ensimmäinen on ihmisoikeusperustaisuus, eli ihmisoikeuksien kunnioitus ja edistäminen kaikessa toiminnassa. Toinen periaate

on avoimuus, jonka myötä kaiken olennaisen kehitysyhteistyötä koskevan informaation tulisi olla helposti saatavilla. Kolmas periaate on kehitysyhteistyön johdonmukaisuus, jolla pyritään integroimaan eri politiikka-alojen päätökset kehitysyhteistyön tavoitteita tukeviksi. Neljäs periaate on laatu, jonka avulla on tarkoitus kehittää kehitysyhteistyön pitkän aikavälin vaikutuksia eri aloilla. Viides periaate vastaa kritiikkiin kehitysriippuvuudesta, sillä sen mukaan kumppanimaat ovat vastuussa omasta kehityksestään, ja Suomen rooli on vain tukea kyseisten maiden kehittymistä. (Ulkoasiainministeriö, 2015a.)

Suomen uuden kehityspoliittisen selonteon (Ulkoasiainministeriö, 2016) mukaan Suomen kehityspoliitiikan päämäärät seuraavaksi neljäksi vuodeksi eteenpäin ovat köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen. Myös ihmisoikeuksien toteutuminen on päivitetyn selonteon mukaan Suomen kehityspoliitiikan keskeinen tavoite. Ohjaavina periaatteina mainitaan uudessa selonteossa demokratia, sukupuolten välinen tasa-arvo, sananvapaus, kestävä markkinatalous ja luonnonvarojen käyttö sekä pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta. Työpaikat, elinkeinot ja kehitysmaiden veropohjan vahvistaminen sekä vastuullisen liiketoiminnan edistäminen ovat uuden kehityspoliittisen selonteon keskiössä selvästi edellistä selontekoa enemmän. Lappalainen ja Mäki (2016) toteavatkin, että Suomen kehityspoliittinen linja on uuden selonteon myötä siirtänyt fokustaan selvästi enemmän yksityissektoria osallistavaksi.

Kehitysyhteistyövaroja kuvataan usein tarkimmin valvotuksi julkiseksi rahaksi, koska niiden tuloksellisuutta mitataan hyvin tarkasti. Hakkarainen ja Onali (2006, 9) toteavat, että Suomessa on tehty 1980-luvulta lähtien paljon kehitysyhteistyöhankkeita koskevia arviointeja, jotka ovat kuitenkin keskittyneet lyhyen aikavälin tavoitteiden ja tulosten mittaamiseen, jotka näyttävätkin yleisesti ottaen täyttyneen melko hyvin suomalaisissa kehitysyhteistyöhankkeissa. Sen sijaan pitkän aikavälin ja etenkin enakoimattomista vaikutuksista on saatavilla hyvin vähän tietoa, vaikka niillä onkin todennäköisesti ollut suuri rooli globaalin kehityksen edistämisessä (Hakkarainen & Onali, 2006, 9). Kehitysyhteistyöhankkeiden tuloksellisuuden mittaaminen on hyvin hankalaa, koska tietyn hankkeen vaikutusta tiettyyn kompleksiseen yhteiskunnalliseen ilmiöön voi olla hankala todentaa. Lisäksi kehitysvaikutukset ilmenevät usein vasta pitkän ajan kuluessa, jolloin lyhyen aikavälin tulosten mittaaminen ei kerro koko totuutta (Hakkarainen & Onali, 2006, 9-12).

Kehitysmaatutkimuksen piirissä on esitetty kritiikkiä nykyisenlaista kehitysyhteistyötä kohtaan. Kääriäisen (2015, 25) mukaan kehitysyhteistyö passivoi kehitysmaiden asukkaita, ja tekee heistä riippuvaisia länsimaiden antamasta kehitysavusta. Moyo (2009, 49, 58-59) puolestaan kutsuu kehitysyhteistyötä noidankehäksi, joka estää alemman tulotason maita kehittymästä taloudellisesti ja sosiaalisesti. Toisaalta Pakkasvirta (2013) huomauttaa, että kehitysyhteistyöhön kohdistuu usein kohtuuttomia odotuksia. Hänen mukaansa kehitysyhteistyötä tehdään lähes aina erittäin vaativissa olosuhteissa, ja kehitystavoitteiden täyttäminen on pitkäjänteistä ja aikaa vievää työtä.

2.2.3 Yksityissektori kehitysyhteistyössä

Kehitysyhteistyötä on perinteisesti toteutettu Suomessa valtiovetoisesti niin, että suurin osa kehitysyhteistyövaroista on allokoitu paitsi valtion omiin kehitysyhteistyöhankkeisiin, myös kolmannen sektorin toteuttamiin kehitysyhteistyöhankkeisiin (Nahi & Ylönen, 2012, 4). Taloudelliset paineet, kehitysapukriittisyys ja yksityisen sektorin kasvanut yritys vastuullisuus ovat edesauttaneet yritysten osallistumista kehitysyhteistyöhön enenevässä määrin etenkin 2000-luvulta alkaen (Ylönen, 2015, 1).

Kehitysyhteistyön vaikuttavuus on ollut jo pitkään varsin kiistanalainen aihe, mutta nyt kehitysmaatutkimuksen konsensus tuntuu siirtyvän voimakkaasti siihen ymmärrykseen, että nykyisenlainen avunantajamaasta riippuvainen kehitysyhteistyö ei yksin riitä täyttämään sille asetettuja tavoitteita (Hakkarainen & Mäkinen, 2010, 4). Konsensusta tukevat myös monet kansainväliset järjestöt, kuten OHCHR, Maailmanpankki, OECD ja Euroopan Unioni, jotka ovat peräänkuuluttaneet liiketoiminnan mahdollisuuksia parantaa kehitysmaiden taloudellisia, ekologisia ja sosiaalisia oloja (OHCHR, 2015; Maailmanpankki, 2015; OECD, 2011; Euroopan komissio, 2014). Esimerkiksi syyskuussa 2015 hyväksytyt YK:n kestävän kehityksen tavoitteet korostavat kansainvälisen yhteisön odotuksia vastuullista liiketoimintaa kohtaan, sillä jokainen kuudestatoista tavoitteesta koskee myös elinkeinoelämän edustajia suoraan tai epäsuoraan (YK, 2015).

Kehitysrahoituksen ohjaamisesta yksityissektorille on tullut maailmanlaajuinen trendi, jota ovat edesauttaneet paitsi kritiikki valtioiden rahoittamaa kehitysyhteistyötä kohtaan, myös avunantajamaiden herännyt kiinnostus edistää vientiään kehitysmaihiin (Ylönen, 2015, 1). Ylönen (2015, 5) mukaan yksityisen sektorin kehitysyhteistyö voidaan jakaa neljään osaan, kuten esitetty alla olevassa taulukossa 3.

Taulukko 3. Yksityissektorin kehitysyhteistyö (Ylönen, 2015, 5).

Toiminto	Esimerkkejä
Kehitysmaiden oman yksityisen sektorin kehittäminen	Kauppaa tukeva kehitysyhteistyö ja kehittyvien maiden yksityissektorin kehittäminen ovat Suomen kehityspolitiikan tärkeä linjaus. Yksityistä sektoria kehitetään sekä ulkoasiainministeriön omien hankkeiden, että kansalaisjärjestöiden hankkeiden kautta. (Ulkoasiainministeriö, 2012c.)
Yritysten lahjoitukset kehitysyhteistyöhön omien säätiöiden tai kehitysyhteistyöjärjestöjen kautta	OECD:n kehitysyhteistyökomitea DAC:n 29 jäsenmaan yhteenlasketusta kehitysavusta lähes puolet tulee yksityisistä rahoituslähteistä, ja määrä on kasvussa (Kharas, 2007, 14).
Suomalaisten yritysten kehitysmaaliiketoiminnan tukeminen julkisella tuella	Suomen kehitysyhteistyövaroilla tuetaan tuotannollista toimintaa ja kansainvälistä kauppaa esimerkiksi Finnfundin, Finnpartnershipin ja Tekesin ohjelmien kautta (UM, 2015, 2012b).
Yritysten osallistuminen kehityspoliittiseen päätöksentekoon	Ennätysmäärä yksityissektorin edustajia osallistui muun muassa Pariisin ilmastokokoukseen, Addis Abeban rahoituskonferenssiin sekä New Yorkin POST-2015 -huippukokoukseen vuonna 2015. Suomalaiset yritykset ovat halutessaan voineet hakea ulkoasiainministeriön myöntämää matkustustukea osallistuakseen kyseisiin tilaisuuksiin. (Finnpartnership, 2015f.) Lisäksi yksityissektorin poliittinen vaikuttamistyö on ollut kasvussa kaikilla aloilla kaikissa maissa (OECD, 2012).

Kuten taulukosta 3 käy ilmi, yksityisen sektorin toteuttama kehitysyhteistyö on monimuotoista, vaikuttavaa ja kehitysyhteistyön näkökulmasta tärkeää. Valtaosa taulukossa 3 identifioituista toiminnoista on myös Suomessa pitkälti valtion taloudellisesti tukemaa, vaikka niiden toteuttaja tai hyödynsaaja onkin ensisijaisesti yksityissektori.

Myös yritysten ja kansalaisjärjestöjen yhteistyökumppanuudet ovat kasvaneet viime vuosina, ja perinteisestä lahjoittamisesta on siirrytty kohti strategisempia kumppanuuksia, joissa yritys auttaa kansalaisjärjestöä saavuttamaan kehitystavoitteitaan, tai päinvastoin, joissa kansalaisjärjestö auttaa yritystä toteuttamaan sosiaalista yritys vastuutaan (Kuvaja, 2015). Yritykset ovat myös lisänneet läsnäoloaan perinteisesti kehi-

tysyhteistyötä koskevilla foorumeilla, kuten kansainvälisissä ilmastokokouksissa ja kehitysyhteistyötä koskevissa seminaareissa. OECD:n (2012) arvion mukaan yrityksillä on suuri vaikutusvalta suoraan eri maiden päättäjiin myös kehitysyhteistyötä koskevissa kysymyksissä.

Yksityissektori voi tarjota kehitysyhteistyöhön paitsi taloudellista vipuvaikutusta, myös tietotaitoa ja muita resursseja. Yritysten näkökulmasta kehitysyhteistyöllä rakennetaan parempaa liiketoimintaympäristöä esimerkiksi infrastruktuurin osalta, koulutetaan paikallista työvoimaa ja voimaannutetaan kehitysmaiden kuluttajia. (Ulkoasiainministeriö, 2012c.) Kehitysyhteistyöhön osallistuminen on siis yritysten näkökulmasta paitsi hyvää maineenhallintaa, myös kasvun turvaamista pitkällä tähtäimellä. Yritysten rooli kehitysyhteistyössä on jo nyt merkittävä niin taloudellisesti kuin strategisestikin. Parhaimmillaan yksityissektorin kehitysyhteistyö edesauttaa yhteiskunnan ja yrityssektorin yhteisiä tavoitteita, ja tukee sekä julkisen hallinnon, kansalaisyhteiskunnan että yrityksen itsensä menestymistä. (Ulkoasiainministeriö, 2012c.)

Yksityissektorin osallistumiseen kehitysyhteistyöhön liittyy kuitenkin myös riskejä, sillä kuten Blowfield ja Frynas (2005, 512) toteavat, yrityksillä on paljon valtaa kehityspolitiikan agendan määrittelyssä. Ylösen (2015, 1) mukaan tämä vie kehitysyhteistyötä pois aiemmin vaalitusta ihmisoikeusperustaisuudesta kohti yksityisen sektorin merkitystä painottavaa kehityspolitiikkaa. Blowfield ja Frynas (2005, 512) jatkavat, että yritysten tekemään kehitysyhteistyöhön liittyy aina liiketoiminnallinen motiivi, jolloin myös kehitysagenda muotoutuu sen mukaan. Yritysten kehitysagendalla esimerkiksi orjuus ja lapsityö ovat ”helppoja” aiheita, sillä niistä koituvat taloudelliset hyödyt ovat merkittävästi niistä koituvia mainehaittoja pienemmät. Toisaalta elämiin riittävän palkan tai työntekijöiden järjestäytymisoikeuden takaaminen asettavat yritysten talouden erilaiseen riskiasemaan, jolloin näiden teemojen rooli yritysten kehitysagendalla on pienempi (Blowfield & Frynas, 2005, 512).

Yritysten määrittelemästä kehitysagendasta jää myös kokonaan puuttumaan paljon sellaisia merkittäviä asioita, jotka ovat ristiriidassa yritysten omien tavoitteiden kanssa, vaikka ne olisivatkin tärkeitä kehityspolitiikan kannalta, esimerkiksi markkinaehtoisen hinnoittelun tai aggressiivisen verosuunnittelun kyseenalaistaminen (Blowfield & Frynas, 2005, 512; Ylönen, 2015, 17). Wilska, von Bonsdorff, Lahtinen ja Rekola

(2004, 23) kutsuvat monia kauppapolitiikan realiteetteja kehitysmaita köyhdyttäviksi rakenteiksi.

Global Financial Integrity -ajatushautomon (2011) arvion mukaan kehitysmaista vuosittain karkaavat maksamattomat verot ovat summaltaan noin yhdeksän kertaa suuremmat kuin koko maailman kehitysyhteistyövarat yhteensä. Nilsson ym. (2012, 13) arvioivat, että veronkierto on erityisen ongelmallista kehitysmailla, sillä niiden verotulot ja omavaraisuusaste ovat jo ennestään matalat, eikä niillä ole varaa tuottaa tärkeitä peruspalveluita tai infrastruktuuria. Pääomapako on yksi esimerkki siitä, kuinka pääosin suuret monikansalliset yhtiöt köyhdyttävät kehitysmaita entisestään hyödyttämällä niiden heikkoja rakenteita, mutta paikkaavat aiheuttamaansa kehitysvajetta erilaisilla hyväntekeväisyshankkeilla. Walker (1996) kutsuu tätä *trinkets and beads* -ilmiöksi, sillä yhtiöt vievät kehitysmaista helmiä, ja antavat niille rihkamaa vastineeksi.

Myös yksityissektorin kehitysyhteistyön vaikuttavuus jakaa mielipiteitä, sillä Griffithsin, Martinin, Pereiran ja Strawsonin (2014, 29) mukaan yksityissektorin kehitysyhteistyöhankkeiden vaikuttavuutta ei ole toistaiseksi pystytty todistamaan kovin vakuuttavasti. Myös Ylönen (2015, 5) toteaa, että yksityissektorin kehitysyhteistyöbudjettiin tuomaa taloudellista vipuvaikutusta tai konkreettisia kehitysvaiikutuksia on usein hankala todistaa, sillä usein sama kehitystulos olisi tapahtunut myös ilman vipua. Sinha, Bortes ja Grettve (2011, 3) puolestaan uskovat, että vaikuttavuuden huono arviointi johtuu siitä, että tällä hetkellä ei ole olemassa mitään yleisesti hyväksyttyä määritelmää siitä, mitä yksityissektorin kehitysyhteistyöllä tavoitellaan. Byiersin ja Rosengrenin (2012, 5) mukaan epäselvät tavoitteet johtavat puutteellisiin kehitysvaiikutusten mittaristoihin, josta syystä yksityissektorin kehitysyhteistyöhankkeiden kehitysvaiikutuksista on saatavilla vain vähän tietoa. Myöskään Griffithsin ym. (2014, 29) mielestä yksityissektorin kehitysyhteistyöhankkeita ei arvioida kovin kattavasti, ja kevyissäkin arvioinneissa niiden fokus on pääsääntöisesti yksittäisten hankkeiden talous- ja työllisyysvaiikutuksissa, eikä niinkään alueellisten tai valtakunnallisten vaikutusten mittaamisessa.

Kindornay ja Reilly-King (2013, 40) toteavat, että monetkaan avunantajamaat eivät käytä ihmisoikeuksia yksityisen sektorin kehitysyhteistyöhankkeiden arviointikritee-

reinä. Heidän mukaansa Suomi erottuu tästä joukosta positiivisesti arvioimalla myös hankkeiden ihmisoikeusvaikutuksia, mutta toisaalta erilaisten ihmisoikeus- ja vastuullisuuslinjausten todentamiseen liittyy yhä haasteita. Yksityissektorin kehitysyhteistyöhön liittyy olennaisesti myös keskustelu riittävän avoimesta ja läpinäkyvästä raportoinnista, sillä usein yritysten kehitysyhteistyöhankkeista raportoidaan ulkoisille sidosryhmille huomattavasti vähemmän kuin esimerkiksi kehitysyhteistyöjärjestöjen toteuttamista kehitysyhteistyöhankkeista yrityssalaisuuksiin vedoten (Ylönen, 2015, 13).

Kuten kehitysmaaliiketoimintaan yleensä, myös yksityisen sektorin kehitysyhteistyöhön liittyy tiiviisti sekä mahdollisuuksia että riskejä. Parhaimmillaan yksityinen sektori edistää kestäväää kehitystä paitsi strategisen toimintansa kautta, myös osallistumalla aktiivisesti erilaisiin hyväntekeväisyysprojekteihin ja huolehtimalla sidosryhmistään tunnollisesti. Toisaalta yksityisen sektorin aktiivisuus perinteisesti julkiselle hallinnolle kuuluneissa tehtävissä kuten kehitystavoitteiden toimeenpanossa voi pahimmillaan uhata edustuksellista demokratiaa ja ajaa kehityspolitiikan pääpainopistettä pois kaikkein akuuteimmista ongelmista. Yksityissektorin aktiivinen rooli kehitysyhteistyössä on vielä verrattain uusi ilmiö, ja aika näyttää mikä esitetyistä skenaarioista tulee olemaan lähimpänä totuutta.

2.2.4 Finnpartnershipin hankkeiden kehitysvaikutukset

Finnpartnership-ohjelma on osa Suomen valtion ylläpitämää Team Finland -verkostoa, jonka tavoitteena on edesauttaa suomalaisten yritysten kansainvälistymistä. Finnpartnership on tarkoitettu nimenomaan kehitysmaaliiketoiminnan tukemiseen ja edistämiseen, ja sen tärkeimpiin tehtäviin kuuluvat neuvontapalveluiden tarjoaminen, potentiaalisten yrityskumppaneiden *matchmaking*-palvelu sekä kehitysyhteistyövaroilla rahoitetun liikekumppanuustuen koordinointi. Finnpartnership-ohjelman tavoitteena on edistää kehittyvien maiden taloudellista, sosiaalista ja ekologista kehitystä luomalla pitkäkestoisia kumppanuuksia suomalaisten ja kehittyvien maiden eri organisaatioiden välillä. (Finnpartnership, 2015f.)

Finnpartnership jakaa liikeyrityksille ja yhteisöille suomalaisten tai sellaisille ulkomailta rekisteröidyille yrityksille, joilla on merkittävä linkki Suomeen joko suomalaisomistuksen, tai suomalaisen ja ulkomailta rekisteröidyn yrityksen välisen sopimussuhteen kautta. Tukea voidaan jakaa myös Suomeen rekisteröidyille julkisille liikelaitoksille, tutkimuslaitoksille, yliopistoille, osuuskunnille, kauppakamareille tai yhdistyksille tai näiden konsortioille. (Finnpartnership, 2015c.) Liikeyrityksille ja yhteisöille tukea jaetaan kehitysmaihin suuntautuvien etabloitumis- ja tuontihankkeiden suunnitteluun ja kehittämiseen. Liikeyrityksille tukea lanseerattiin ensimmäisen kerran vuonna 2006, ja sen jälkeen tukea on jaettu 898 hankkeelle (vuosina 2006-2015). (Finnpartnership, 2015d.)

Liikeyrityksien hankkeiden määrä vaihtelee hankkeen kohdemaan ja hakijaorganisaation koon mukaan. Pienimmillään liikeyrityksille tukea kattaen 30 % hankkeen kustannuksissa esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, kun hakijana on suuri yritys ja kohdemaana ylemmän tulotason kehitysmaa. Suurimmillaan liikeyrityksille tukea voi olla 70 % esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, joissa hakijana on pk-yritys ja kohdemaana alemman tulotason kehitysmaa. Liikeyrityksille tukea myönnetään enimmillään 400 000 euroa yhtä hanketta kohti. (Finnpartnership, 2015b.) Valtioneuvoston talousarvion (2016) mukaan kaikkien suomalaisten yritysten sitoutumista kehitysyhteistyöhön ajavien hankkeiden (Finnpartnership, Finnfund ja Beam) yhteenlaskettu rahallinen arvo on noin 2-3 % Suomen kehitysyhteistyöbudjetista. On kuitenkin huomionarvoista, että kuluvana hallituskautena juuri tälle sektorille ohjataan merkittävä lisärahoitus Finnfundin laina- ja pääomasijoituksiin, jolloin myös sen rahallinen osuus kehitysyhteistyössä on kasvamassa. (Valtiovarainministeriö, 2016; Ulkoasiainministeriö, 2015b.)

Liikeyrityksille tukea myönnetään sellaisille hankkeille, joilta voidaan odottaa paitsi liiketaloudellisia, myös kehityspoliittisia tuloksia. Kappaleessa 2.2.2 esitelty kehityspoliittikan läpileikkaavat tavoitteet ja ohjaavat periaatteet koskevat näin ollen myös liikeyrityksille rahoitettuja hankkeita. Niiden lisäksi Finnpartnership arvioi liikeyrityksille rahoitettujen hankkeiden kehitysvaikutuksia sen mukaan, kuinka tehokkaasti ne muodostavat kansantuloa, luovat työpaikkoja kohdemaan, monipuolistavat kohdemaan tuotantoa, tuovat verotuloja kohdemaan, tuovat esimerkiksi teknologiaa ja osaamiseen liittyvää koulutusta maahan, kehittävät paikallisia työolosuhteita ja sosiaalielämäntilanteita yrityksissä ja niiden ympäristössä, vaikuttavat

ympäristöön myönteisesti, edistävät sukupuolten välistä tasa-arvoa, tukevat kohdemaan yleisinfrastruktuurin parantamista ja kasvattavat kohdemaan valuuttavarantoa. (Finnpartnership, 2015e.)

Liikekumppanuustukea hakevien organisaatioiden tulee jo tuen hakemisvaiheessa eritellä hankkeidensa odotetut kehitysvaikutukset, joiden realistisuutta arvioidaan osana tuen myöntämistä. Tuki maksetaan takautuvasti silloin, kun riittävät selvitystyöt on tehty, ja hankkeella uskotaan pääsevän hyviin liiketoiminnallisiin ja kehitystä edistäviin tuloksiin. Hankkeista toimitetaan myös jälkiraportit kahden vuoden kuluttua sen aloittamisesta. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota niin suoriin kehitysvaikutuksiin, kuten työpaikkojen luontiin ja koulutukseen, kuin myös epäsuoriin kehitysvaikutuksiin, kuten epäsuorasti syntyneisiin työpaikkoihin tai paikallisen talouden voimauttamiseen. (Finnpartnership, 2015e.)

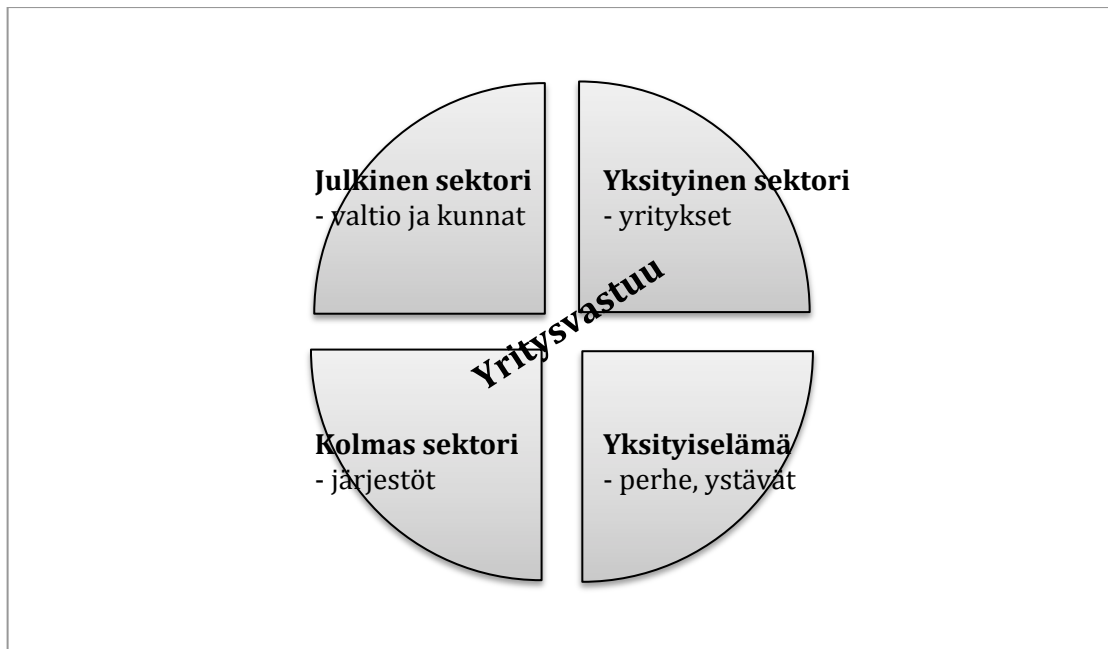
Konsulttiyhtiö KPMG toteutti Finnpartnershipia koskevan evaluaation ulkoasiainministeriön toimeksiantona vuonna 2012. Evaluaation mukaan Finnpartnership-ohjelman arvioinnissa ei ole tullut vastaan merkkejä negatiivista vaikutuksista sosiaaliseseen tai ekologiseen kehitykseen, ja näin ollen ohjelman voidaan katsoa edistäneen myönteisiä kehitysvaikutuksia kohdemaissaan (KPMG, 2012, 8). Toisaalta evaluaatiossa todetaan, että Finnpartnershipin hankkeista syntyneiden kehitysvaikutusten mittaaminen on vaikeaa, koska kehitysvaikutukset vakiintuvat usein vasta hankkeen päätyttyä (KPMG, 2012, 43). Selvityksen mukaan Finnpartnership-ohjelma on kaiken kaikkiaan linjassa Suomen kehityspolitiikan kanssa, vaikka samaan aikaan ohjelman kehitysvaatimuksia ei olekaan strategisesti sidottu kehityspoliittisiin tavoitteisiin (KPMG, 2012, 22).

Evaluaatiosta käy ilmi, että liikekumppanuustukea vastaanottaneet yritykset kokevat kehityspolitiikan tavoitteet etäisiksi ja epäselviksi, ja pitävät positiivisena kehitysvaikutuksena erityisesti hyvien liikekumppanuuksien syntymistä ja oman liiketoimintansa kehittämistä. KPMG:n mukaan on kuitenkin tärkeä ymmärtää, että yksityissektorin edustajien ei voida olettaa olevan kehityspolitiikan asiantuntijoita (KPMG, 2012, 22.) Selvityksen mukaan Finnpartnership-ohjelman avulla on onnistuttu vähentämään köyhyyttä ja edistämään kestävä kehityksen tavoitteita kehitysmaissa. Evaluaation mukaan Finnpartnershipin kehitysvaikutukset ovat pääasiallisesti epäsuoria, ja niitä

ovat muun muassa työllistämisaikutukset, sosiaaliset vaikutukset ja ympäristön kestävä kehitys. (KPMG, 2012, 43.) Kehitysvaikutuksia mitataan muun muassa hankkeen luomien suorien ja epäsuorien työpaikkojen lukumäärällä, naistyöntekijöiden määrällä ja investoinnin rahamäärällä. Hanketta arvioidaan myös sen perusteella, miten paljon teknologiaa tai tietoa se on onnistunut välittämään kehittyvään maahan, kuinka paljon koulutusta se on tarjonnut paikallisille sekä millaisia positiivisia vaikutuksia sillä on ollut kohdemaan markkinoihin, ympäristöön ja infrastruktuuriin. (KPMG, 2012, 42-43.)

2.2.5 Yhteiskunnan uusi sektorijako

Blowfieldin ja Frynasin (2005, 502) mukaan vapaaehtoinen yritysvastuu ja yritysten osallistuminen kehitysyhteistyöhön johtavat laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen, jonka myötä rajat eri sektoreiden välillä muuttuvat perinteisestä. Scherer ja Palazzo (2011, 900) jatkavat, että viime vuosikymmenten aikana yritykset ovat enenevässä määrin alkaneet omia itselleen sellaisia aktiviteetteja, joiden on perinteisesti ajateltu kuuluvan valtioiden kontolle. Crane ja Matten (2005, 172) vahvistavat, että yritysten ja valtioiden työnjako sekoittuu etenkin sellaisissa tilanteissa, joissa yhtiöt ottavat hoitaakseen esimerkiksi erilaisten palveluiden tai oikeuksien, kuten koulutuksen, sosiaaliturvan tai työoikeuksien turvaamisen. Heidän mukaansa kehittyvät maat tarjoavat erityisen alttiin maaperän tällaiselle yritystoiminnan politisoitumiselle, sillä niissä valtioiden omat voimavarat edellä mainittujen palvelujen ja oikeuksien turvaamiseksi ovat usein riittämättömät. Scherer ja Palazzo (2011, 921) kutsuvat tätä ilmiötä liiketoiminnan politisoitumiseksi.

Kuvio 6. Yhteiskunnan sektorijako.

Kuviossa 6 on esitelty perinteinen yhteiskunnan sektoreiden jako, jonka mukaan yhteiskunnan sektorit ovat tarkasti toisistaan erillään (Grönlund, 2015; Blowfield & Frynas, 2005; Scherer & Palazzo, 2008, 773). Grönlundin (2015) mukaan tällainen sektoreiden erittely koskee suurinta osaa maailman yhteiskunnista. Sundaram ja Inkpen (2004) toteavat, että monet yritys vastuun oletuksista rakentuvat juuri tämän poliittisten ja julkisten sektoreiden eron varaan. Blowfieldin ja Frynasin (2005, 508-509) mukaan yritys vastuun täyttää julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välisen kuilun, kuten kuvattu kuviossa 6.

Pohjoismaiselle yhteiskunnalle on tyypillistä, että valtio kantaa suuren vastuun sosiaalisten palveluiden, kuten koulutuksen ja sairaanhoidon tuottamisesta. Sen sijaan monessa kehittyvässä maassa valtion resurssit tuottaa sosiaalisia palveluita ovat rajalliset, ja paine niiden tuottamiselle siirtyy enemmän kolmannen sektorin ja ihmisten omien sosiaalisten suhteiden varaan. Ilmiöön liittyy myös kulttuurillisia eroja, sillä kehittyvien maiden asukkaat vaikuttavat huolehtivan lähimmäisistään keskimääräistä enemmän kuin länsimaiden asukkaat. (Leff, 1978.) Yksityissektorin osallistuminen sosiaalisten palveluiden tuottamiseen on kuitenkin muuttanut näiden sektoreiden roolia ja valtasuhteita ympäri maailmaa. Muutos on erityisen suuri kehittyvissä maissa, joiden omat voimavarat edellä mainittujen palvelujen ja oikeuksien turvaamiseksi ovat usein riittämättömät. (Crane & Matten, 2005, 172.)

Scherer ja Palazzo (2008, 774) jatkavat, että tänä päivänä yritysten toimintaa ei säännellä enää yksin valtion toimesta, vaan sen sijaan hallitusten, kansalaisyhteiskunnan ja yksityissektorin yhteistyön tuloksena. Barleyn (2007, 214) sekä Blowfieldin ja Frynasin (2005, 512) mukaan yritysten vahvempi rooli valtioiden palvelujen tuottajana ja poliittisina vaikuttajina haastaa edustuksellisen demokratian, sillä se jättää yrityksille paljon valtaa yhteiskunnan kehitysagendan määrittelyssä. Toisaalta yritykset ovat osoittaneet olevansa hyödyllisiä kehittyvien maiden kehityksen kannalta niin ydinliiketoiminnan, kuten henkilöstön työllistämisen ja hyödykkeiden myymisen, kuin hyväntekeväisyys Hankkeidenkin kautta (Pralad, 2004).

Blowfield (2005, 518) toteaa, että yritysvastuu on helpottanut yrityksiä hahmottamaan vastuunsa ja omat etunsa etenkin kehittyvissä maissa. Hänen mukaansa erilaiset yritysten sidosryhmät kuten sijoittajat, kuluttajat, media ja kansalaisyhteiskunta ovat nostaneet vaatimuksiaan yritysten sosiaalista vastuuta kohtaan, ja nämä vaatimukset ovat kannustaneet yrityksiä luomaan erilaisia työkaluja ja malleja, joiden avulla ne voivat hallita vastuutaan. Blowfield (2005, 518) jatkaa, että vaikka yritysvastuun rajoissa ja riittävyudessa on vielä paljon selvitettävää, tietynlainen konsensus yritysten kehitysmaihin kohdistaman riiston rajoista on saavutettu.

Scherer ja Palazzo (2008, 773) toteavat, että globalisaatio tulee kiihdyttämään yhteiskunnan sektoreiden uudelleenjakoa tulevaisuudessa. Tällä trendillä voidaan katsoa olevan suuria vaikutuksia etenkin kehittyvien maiden kansalaisiin, jotka ovat erityisen haavoittuvaisessa asemassa yhteiskunnan muutoksille. Blowfield ja Frynas (2005, 507-9) kiteyttävät, että jos yritykset haluavat luoda sosiaalisesti kestävästä yhteiskunnallisen muutoksen, ne ottavat kehitysmaiden haavoittuvimpien sidosryhmien, kuten työntekijöiden ja kansalaisyhteiskunnan toiveet keskiöön suunnitellessaan ja toteuttaessaan muutosta.

2.3 Pk-yritysten erityispiirteet ja vastuullisuus

2.3.1 Pienten ja keskisuurten yritysten erityispiirteitä

Pienille ja keskisuurille yrityksille (pk-yrityksille) ei ole olemassa mitään universaalia määritelmää (Jenkins, 2004, 38), mutta Tilastokeskuksen (2015) ja Finnpartnershipin (2015c) määritelmän mukaan pk-yritykset ovat sellaisia yrityksiä, ”joiden palveluksessa työskentelee vähemmän kuin 250 työntekijää, ja joiden vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma on enintään 43 miljoonaa euroa”. Lisäksi pk-yritysten pääomasta tai äänivaltaisista osakkeista vähintään 75 prosenttia on oltava sellaisten yritysten yhteisomistuksessa, joihin voidaan soveltaa pk-yritysten määritelmää (Tilastokeskus, 2015; Finnpartnership, 2015c). Pienet ja keskisuuret yritykset eroavat toisistaan siinä, että pienten yritysten palvelussa on vähemmän kuin 50 työntekijää, ja sen liikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 10 miljoonaa euroa. (Euroopan unioni, 2015; Tilastokeskus, 2015.) Jenkinsin (2004, 38) mukaan pk-yritykset muodostavat jopa 90 % koko maailman liiketoiminnasta ja 50-60 % kaikista työpaikoista. Luetkenhorstin (2004) mukaan pk-yritysten työllistämisaikutus on erityisen merkittävä kehittyvien maiden kontekstissa. Raynard ja Forstater (2002) pitävätkin pk-yrityksiä terveen ja elinvoimaisen talouden selkärankana.

Jenkins (2004, 40) esittelee pk-yritysten erityispiirteitä vertaamalla niitä suurten yritysten erityispiirteisiin (taulukko 4). Hänen mukaansa pk-yrityksiin yhdistetyt ominaisuudet ovat pääpiirteiltään melko henkilökohtaisia, esimerkiksi motivaatioon, yksittäisiin päätöksiin tai luottamukseen liittyviä, kun taas suuriin yrityksiin yhdistetyt ominaisuudet liittyvät pääosin strategiaan, käytäntöihin ja tuloksiin. Jenkinsin mukaan pk-yritysten toiminnassa on oleellista ihmisyyttä (2004, 40).

Taulukko 4. Suurten ja pk-yritysten ominaisuuksien vertailu (Jenkins, 2004, 40).

Suurten yritysten ominaisuudet	Pk-yritysten ominaisuudet
Järjestys	Epäjärjestys
Muodollisuus	Epävirallisuus
Tilinpitovelvollisuus	Luottamus
Tietoon perustuvat päätökset	Henkilökohtaiseen arvioon perustuvat päätökset
Selkeät organisaatorajaukset	Päällekkäisyyksiä organisaatiossa
Suunnitelmallisuus	Intuitiivisuus
Täsmällinen yritysstrategia	”Taktisesti strateginen”
Työn kontrollointi	Oman polun seuraaminen
Viralliset yritysvaluuttastandardit	Vastuullisuuden henkilökohtainen monitorointi
Läpinäkyvyys	Kerrotaan, mitä halutaan
Toiminnallinen osaaminen	Yleisosaaminen
Järjestelmän noudattaminen	Luovuus
Eri portaiden johtajat valvovat alaisiaan	Omistajat valvovat alaisiaan
Menestyksen virallinen mittaaminen	Menestys määrittyy asiakkaiden tyytyväisyydellä

Kuten taulukosta 4 käy ilmi, pk-yritykset ovat pääpiirteittäin enemmän joustavia ja inhimillisiä, mutta samalla vähemmän järjestelmällisiä ja tehokkaita kuin suuret yritykset. Voidaankin todeta, että siinä missä suuret yritykset ovat strategisia, muodollisia ja hitaita muuttumaan, pk-yritykset ovat spontaaneja, epämuodollisia ja ketteriä. (Jenkins, 2004, 40.) On kuitenkin syytä huomioda, että jokainen yritys on erilainen sen koosta riippumatta, joten tällaisia yleistäyksiä voidaan tehdä vain hyvin yleisellä tasolla.

Taulukko 5. Pk-yritysten motivaattorit (Spence ja Rutherford, 2000, 131).

	Motivaattori	Selitys
1.	Voitontavoittelu	Voiton maksimointi on yrityksen tärkein prioriteetti.
2.	Elinkeinojen säilyttäminen	Elinkeinojen tai tietyn elämänlaadun säilyttäminen pitkällä tähtäimellä yritykselle tärkeintä.
3.	Valaistunut oma etu	Tärkeinä prioriteetteina sosiaalisen vastuun kanto sekä liiketoiminnan kehittäminen.
4.	Sosiaalinen vaikuttavuus	Liiketoiminnassa tärkeintä valittuun yhteiskunnalliseen asiaan vaikuttaminen.

Spence ja Rutherford (2000, 131) ovat tutkineet pk-yritysten liiketoiminnallisia ja yhteiskunnallisia motiiveja, ja jaotelleet tärkeimmät motivaattorit neljään osaan, kuten visualisoitu taulukossa 5. Taulukosta 5 ilmenee, että pk-yritysten toiminnan motiiveista suurin osa liittyy paitsi taloudellisiin, myös yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Muun muassa sosiaalisen vastuun kanto ja sosiaalinen vaikuttavuus nousevat esiin tärkeinä toiminnan motivaattoreina. Jenkins (2004, 41) toteaa, että pk-yritykset nähdään usein

vahvemmin osana yhteiskuntaa ja yhteisöä, ja näin ollen niiden toiminnalta odotetaan tiettyä kunnioitusta ympäristöään, työntekijöitään ja paikallista yhteisöä kohtaan.

Rikama (2015) erottaa suomalaiset kansainvälisillä markkinoilla toimivat pk-yritykset omaksi ryhmäkseen, erilleen vain kotimaisilla markkinoilla toimivista pk-yrityksistä. Kansainvälisillä pk-yrityksillä Rikama (2015, 4) tarkoittaa sellaisia pieniä tai keskisuuria yrityksiä, jotka harjoittavat vientiä, sopimusvalmistusta, kansainvälistä lisensointia tai franchising-toimintaa ulkomailla. Vaihtoehtoisesti kansainvälisellä pk-yhtiöllä voi olla myös tytäryhtiö tai yhteisyritys ulkomailla. Rikaman (2015, 6) mukaan kansainväliset pk-yritykset ovat tyypillisesti hyvin keskittyneitä kansainvälisille markkinoille, kasvuhakuisia ja aktiivisia laajentamaan toimintaansa esimerkiksi lanseeraamalla uusia tuotteita ja palveluja. Suomalaisista kansainvälisistä pk-yrityksistä lähes 90 % toimii EU:n markkinoilla. EU:n ulkopuolisista markkina-alueista Venäjä on tärkein suomalaisten kansainvälisten pk-yritysten kohdema. (Rikama, 2015, 9.) Suomalaisten pk-yritysten osuus kaikkein vähiten kehittyneillä markkinoilla on kuitenkin vielä pieni verrattuna esimerkiksi ruotsalaisten ja norjalaisten yritysten osuuteen samoilla markkinoilla (Kuvaja, 2015). Toisaalta Finnpartnershipin kehitysmaaliiketoimintaan keskittyneestä hankerahoituksesta jopa 85% jaetaan pk-yrityksille, joten niiden voidaan katsoa olevan aktiivisia kehitysmaaliiketoimijoita Suomen kontekstissa (Finnpartnership, 2015d).

2.3.2 Yritysvastuu pk-yrityksissä

Fullerin (2003) mukaan yritysvastuun on perinteisesti katsottu koskevan vain suuria yrityksiä, ja samalla tavoin Lozano ja Murillo (2006, 229) toteavat, ”*isot yhtiöt ratkaisevat isoja ongelmia*”. Jenkinsin (2004, 38) mukaan pk-yritykset nähdään yritysvastuuasioissa ongelmallisina, sillä ne eivät toteuta sitä samalla tavalla kuin suuret yritykset. Jamalin, Kenhishianin ja Zanhourin (2008, 356) mukaan ongelma kuitenkin ei ole niinkään siinä, että pk-yritykset eivät olisi sitoutuneet yritysvastuuseen, vaan enemmänkin siinä, että yritysvastuu ei ole sitoutunut pk-yrityksiin. Jamali ym. (2008, 371) jatkavat, että erilaisten tutkimuksien mukaan pk-yritykset suhtautuvat ja toteuttavat yritysvastuutaan omintakeisella tavalla verrattuna suuriin yrityksiin.

Euroopan komissio julkaisi vuonna 2003 työkirjan vastuullisesta yrittäjyydestä. Komission määritelmän mukaan vastuullisen pk-yrityksen tunnusmerkkejä ovat:

- Reilu asenne asiakkaita, yhteistyökumppaneita ja kilpailijoita kohtaan
- Asiakkaiden ja työntekijöiden hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtiminen
- Työntekijöiden motivointi, koulutus ja mahdollisuus kehittää itseään
- Vastuullisuus yhteiskuntaa kohtaan laajemmin
- Luonnonvarojen maltillinen käyttö ja luonnonsuojelu

Euroopan komission (2003) yllä olevasta määritelmästä käy ilmi, että pk-yrityksiltä odotetaan samantyyppistä vastuuta kuin suurilta yrityksiltä, vaikka niiden toiminnan katsotaankin vaikuttavan enemmän lokaalisti kuin globaalisti. Vives (2006) huomioi, että vaikka pk-yritysten sidosryhmäsuhteet eivät eroaisikaan suurten yritysten vastavista radikaalisti, pk-yritykset johtavat sidosryhmiään hyvin eri tavalla kuin suuret yritykset. Grayson (2006) kiteyttää, että pk-yritykset rakentavat usein erityisen vahvan siteen työntekijöihinsä. Lisäksi Perrini (2006) toteaa, että pk-yritykset ovat hyvin tärkeässä asemassa paikallisessa yhteisössään. Myös Murillo ja Luzano (2006) havaitsivat vahvan vuorovaikutussuhteen pk-yritysten ja niiden paikallisten yhteisöjen välillä, joista kyseiset yritykset kokevat saavansa hyötyä.

Fullerin ja Tianin (2006) mukaan pk-yritysten yrityskulttuuri on vahvasti sidoksissa niiden omistajien henkilökohtaisiin arvoihin, asenteisiin ja toimintatapoihin. Lähdesmäki (2012) toteaaakin, että pk-yrityksen omistaja kantaa usein yrityksensä sekä riskin että päätöksentekovastuun, joka antaa hänelle oikeuden johtaa yritystään oman harkintansa mukaan, mikä tarkoittaa yleensä itsehallintoa esimerkiksi yritysvastuuasioissa. Graysonin (2006) havainto pk-yritysten vahvasta suhteesta henkilöstöönsä johtaa siihen, että myös monet pk-yritysten työntekijöistä kokevat edustavansa paitsi yritystään, myös itseään henkilökohtaisesti, ja näin ollen eettinen toiminta koetaan usein tärkeäksi.

Fullerin ja Tianin (2006) mukaan pk-yritysten sitoutuminen sidosryhmiensä odotuksiin on pääsyy siihen, miksi pk-yritykset ylipäänsä toimeenpanevat vastuullisuuskäytäntöjä. Lawson, Nicholas ja Roberts (2006) jatkavat, että pk-yritykset toimivat usein hyvin vastuullisesti, mutta eivät joko halua tai osaa markkinoida toimiaan suurelle yleisölle. Davies ja Crane (2010) toteavat, että pk-yritysten vastuullisuustoimintaa ei

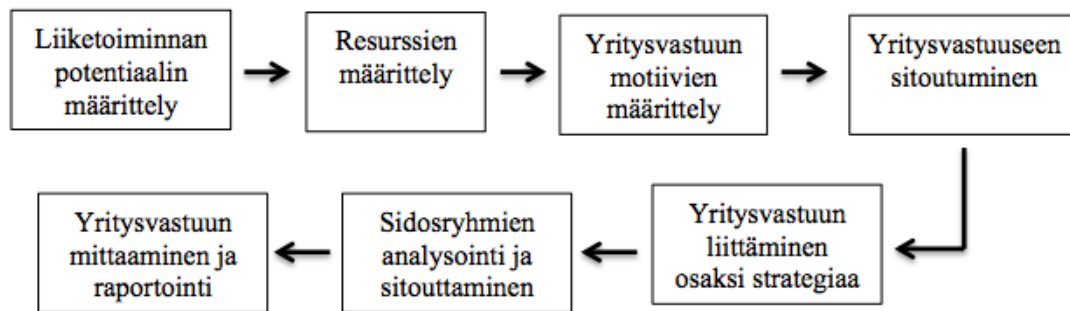
yleisesti ottaen mitata yhtä tehokkaasti kuin suurempien yhtiöiden vastaavaa toimintaa, sillä suuremmilla yrityksillä on usein käytössään yritys vastuuseen erikoistunutta työvoimaa, aikaa ja resursseja, joita pk-yrityksillä harvoin on.

Taulukko 6. Pk-yritysten ja suurten yritysten väliset erot vastuullisuudessa. (Jenkins, 2004, 51).

Kysymys	Suuri yritys	Pk-yritys
Kenelle vastuussa?	Laajalle sidosryhmäjoukolle	Pienemmälle määrälle erilaisia sidosryhmiä
	Yhteiskunta kokonaisuutena odottaa vastuullisuutta	Paikallisyhteisö odottaa vastuullisuutta
	Osakkeenomistajat tärkeä sidosryhmä	Ei useinkaan osakkeenomistajia
Miksi on vastuullinen?	Brändin ja maineen turvaaminen	Asiakassuhteiden turvaaminen
	Kuluttajien painostus	Yhteistyöyritysten painostus
	Sidosryhmien painostus	Lainantajien painostus
	Liiketoimintapotentiaali	Ei näyttöä yritys vastuun ja liiketoiminnan korrelaatiosta
Miten toteuttaa vastuullisuutta?	Yrityksen arvoihin perustuen	Yrityksen johtajan arvoihin perustuen
	Yritysvastuu strategisesti suunniteltua	Yritysvastuu spontaania tai epävirallisesti suunniteltua
	Pääpaino standardeilla ja indekseillä	Pääpaino intuitiolla ja improvisaatiolla
	Yritysvastuun ammattilaisten sitoutuminen työhön	Ei yleensä nimettyä vastuullisuushenkilöä
	Vastuullisuuteen liittyvien riskien ehkäisy	Vastuullisuuteen liittyvien riskien välttäminen
Millaista yritys vastuuta?	Silmiinpistäviä markkinointikampanjoita	Ruohonjuuritason aktiviteetteja, kuten urheiluseurojen tukemista
	Yritysvastuuaktiviteeteilla paljon julkisuusarvoa	Vastuullisia toimia ei usein yhdistetä yritys vastuuseen

Taulukkoon 6 on koottu Jenkinsin (2004, 51) arvio suurten ja pienten yritysten vastuullisuuden eroista. Taulukosta 6 ilmenee, että suuret yritykset ovat yleensä hyvin tietoisia yritys vastuustaan, kun taas pienet yritykset saattavat olla hyvinkin vastuullisia tiedostamattaan. Jenkins (2004) ja Sarbutts (2003) uskovat, että koska pk-yritykset ovat joustavampia ja vastaanottavaisempia kuin suuret yritykset, ne voivat jalkauttaa yritys vastuukäytäntöjä ilman suurille yrityksille tyypillistä byrokratiaa. Toisaalta Jenkins (2004, 51) pitää pelkkää suurten yritysten vastuullisuustoimien mallintamista pk-sektorille lyhytnäköisenä, ja peräänkuuluttaa pk-yrityksille räätälöityjä vastuullisuuskäytänteitä. Grayson (2006) kuitenkin toteaa, että suurten yhtiöiden ja pk-yritysten yritys vastuussa toimivat samat perussäännöt. Hänen mukaansa pk-yritysten tulee ensin määritellä liiketoiminnan potentiaali, käytettävissä olevat resurssit ja yritys vastuun

motiivit tarkoin, ja sen jälkeen sitoutua yritysvastuuseen. Grayson (2006) korostaa, että yritysvastuu tulee liittää osaksi yrityksen strategiaa, ja myös yrityksen sidosryhmät tulee sitouttaa yrityksen vastuullisuustavoitteisiin. Hänen mukaansa yritysvastuuta on tärkeää mitata, raportoida ja kehittää jatkuvasti. Graysonin (2006) malli on esitelty tarkemmin kuviossa 7.

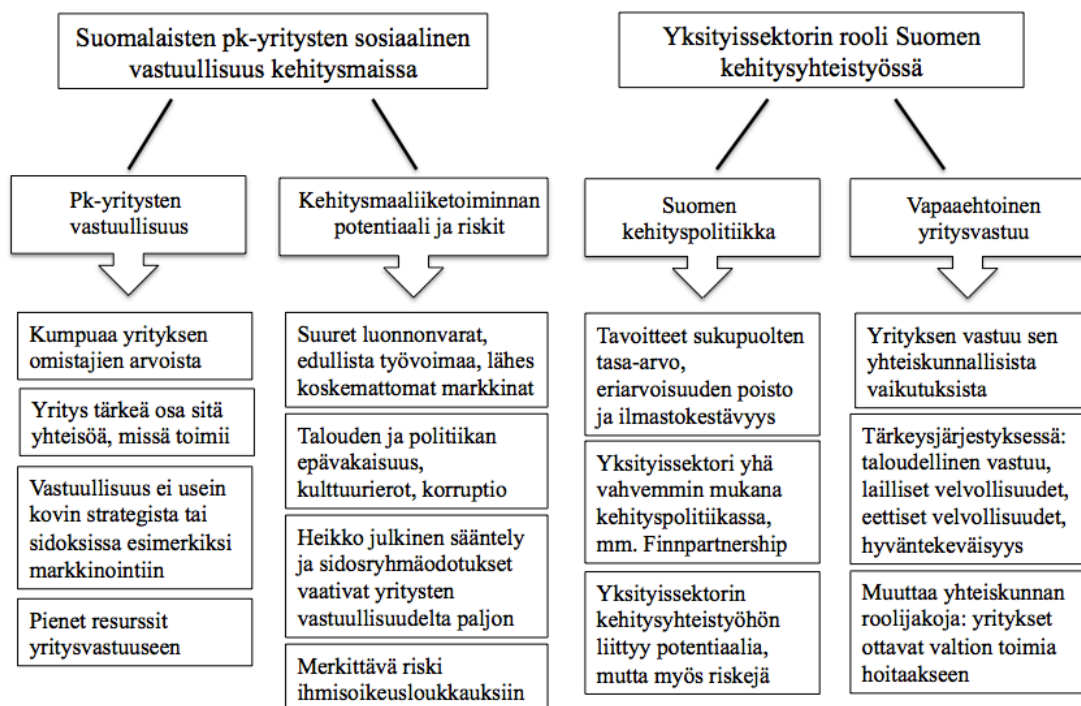
Kuvio 7. Pk-yritysten vastuullisuuden toteuttaminen (Grayson, 2006).

Monissa tutkimuksissa todetaan, että pk-yritykset ovat luontaisesti vastuullisia etenkin työntekijöitä ja paikallista yhteisöä kohtaan (Perrini, 2006; Murillo & Luzano, 2006). Curran, Rutherford ja Smith (2000) kuitenkin uskovat, että usein maalattu idyllinen kuva pk-yritysten ja yhteisöjen mutkattomasta yhteisymmärryksestä ei aina pidä paikkaansa. Heidän mukaansa monet pk-yritykset ovat todellisuudessa varsin etäänäytyneitä paikallisyhteisöjen arjesta. Lisäksi Jenkins (2006, 242) huomauttaa, että pienten yritysten on hankalampi toteuttaa yritysvastuuta pienten resurssiensa vuoksi. Haasteista ja kritiikistä huolimatta pk-yritykset voivat olla näkyviä ja vastuullisia toimijoita erityisesti toimintaympäristönsä paikalliselle taloudelliselle ja sosiaaliselle kehitykselle (Lähdesmäki, 2012). Esimerkiksi yrityksen tarjoamat työllistymismahdollisuudet tai paikallisten tapahtumien tukeminen voivat vaikuttaa merkittävästi yrityksen lähiyhteisöön (Lähdesmäki, 2012; Jenkins, 2006).

Länsimaisten pk-yritysten vastuullisuutta on tutkittu hyvin vähän etenkin kehittyvien maiden kontekstissa (Jenkins, 2004; Fuller, 2003; Jamali ym. 2008). Blowfield ja Frynas (2005, 521) kuitenkin toteavat, että useat länsimaiset yritykset noudattavat samoja standardeja toimiessaan kehittyvässä maassa, kuin toimiessaan kotimaassaan, mikä taas ylittää usein kehittyvän maan sidosryhmien vastuullisuusodotukset.

2.4 Pk-yritysten vastuullisuus ja Suomen kehitysyhteistyö

Tämän tutkimuksen kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on ollut ymmärtää kehitysmaaliiketoimintaa vastuullisuuden, liiketoiminnan, globaalin kehityksen ja pk-yritysten näkökulmista. Kuvion 8 osoittamalla tavalla tämä kirjallisuuskatsaus on jaettu kahden temaattiseen osioon: suomalaisten pk-yritysten sosiaaliseen vastuullisuuteen sekä yksityissektorin rooliin Suomen kehitysyhteistyössä. Nämä teemat vastaavat tutkimukselle asetettuja tutkimuskysymyksiä, ja edesauttavat näin ollen johtopäätösten luontia teoriaa ja empiriaa yhdistellen.

Kuvio 8. Kirjallisuuskatsauksen synteesi.

Kuviosta 8 voidaan nähdä, että suomalaisten pk-yritysten kehitysmaaliiketoiminnan sosiaalista vastuullisuutta tarkastellaan tässä kirjallisuuskatsauksessa pk-yritysten vastuullisuuden ja kehitysmaaliiketoiminnan ominaisuuksien kautta. Yksityissektorin roolia Suomen kehitysyhteistyössä puolestaan tarkastellaan Suomen kehityspolitiikan ja vapaaehtoisen yritys vastuun näkökulmista.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että pk-yritykset ovat pääpiirteittäin enemmän joustavia ja inhimillisiä, mutta samalla vähemmän järjestelmällisiä ja tehokkaita kuin suuret yritykset (Jenkins, 2004, 40). Pk-yrityksille on tyypillistä, että

niiden vastuullisuus kumpuaa erityisesti omistajien henkilökohtaisista arvoista (Fuller & Tian, 2006), ja ne kokevat olevansa vastuullisia erityisesti niistä toimistaan, joilla on vaikutuksia siihen yhteisöön, jonka parissa ne operoivat (Perrini, 2006). Toisaalta pk-yritysten vastuullisuus on harvoin sidoksissa niiden yritysstrategiaan, eikä sitä juurikaan hyödynnetä markkinoinnissa (Lawson, Nicholas & Roberts, 2006). Pk-yrityksillä on tyypillisesti käytössään pienet resurssit, joten myös yritys vastuuta toteutetaan niiden rajoissa ja usein liiketoiminnan ehdoilla (Jenkins, 2006, 242).

Kehityksimaaliiketoimintaan liittyy olennaisesti kaksi ominaisuutta: suuri potentiaali liiketoiminnan ja kehityksen kannalta, mutta samaan aikaan myös suuret epäonnistumisen riskit (Pralhad, 2002; Pitta ym., 2008; Batra ym., 2003; Calvano 2008; Jansson, 2007). Useat tutkimukset (Harman & Porter, 1997; Matten & Crane, 2005; Sethi, 1995; Meyer, 2004) osoittavat, että eri sidosryhmät odottavat kehittyvillä markkinoilla toimivilta yrityksiltä erityistä sosiaalista vastuullisuutta, sillä monessa kehittyvässä maassa esimerkiksi ihmisoikeuksien ja yritys vastuulainsäädännön toimeenpano ja valvonta on vielä verrattain heikkoa (Christopherson & Lillie, 2005, 1932).

Suomen kehityspolitiikan tärkeimmät tavoitteet ovat sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen, eriarvoisuuden vähentäminen ja ilmastokestävyys takaaminen kaikkialla maailmassa. Näiden tavoitteiden tulisi toteutua läpileikkaavasti kaikissa Suomen kehityspoliittisissa päätöksissä. (Ulkoasiainministeriö, 2015a.) Kritiikki valtioiden rahoittamaa kehitysyhteistyötä kohtaan ja avunantajamaiden herännyt kiinnostus edistää vientiään kehitysmaihin ovat edesauttaneet yksityisen sektorin osallistumista kehityspolitiikkaan etenkin 2000-luvulta alkaen (Ylönen, 2015, 1). Kyseessä on globaali trendi, joka näkyy myös Suomessa muun muassa erilaisina rahoitusinstrumentteina, joiden avulla kehitysyhteistyövaroja ohjataan yksityissektorin käyttöön. Yksi tällaisista instrumenteista on tämän tutkimuksen kannalta oleellinen Finnpartnershipin liikekumppanuustuki, jota jaetaan sellaisille suomalaisten yritysten hankkeille, joissa on nähtävillä selvää liiketoiminnallista potentiaalia että positiivisia kehitysvaikutuksia kohdemaassa. (Finnpartnership, 2015e). Yksityissektorin osallistumista kehitysyhteistyöhön pidetään yleisesti ottaen hyvänä ja toivottavana, mutta siihen liittyy myös riskejä esimerkiksi kehitysagendan määrittelyn demokraattisuuden kannalta (Blowfield & Frynas, 2005, 512).

Vapaaehtoisella yritysvastuulla tarkoitetaan yrityksen vastuuta toimintansa yhteiskunnallisista vaikutuksista (Euroopan komissio, 2015; Joutsenvirta ym., 2011; Nilsson ym., 2012, 4). Yritysten tärkeimmäksi vastuuksi katsotaan usein Carrollin (1979, 499) mallin mukaisesti taloudellinen vastuu, toiseksi tärkeimmäksi lailliset velvollisuudet, kolmanneksi eettiset velvollisuudet ja viimeiseksi hyväntekeväisyys. Vapaaehtoinen yritysvastuu muuttaa yhteiskunnan perinteistä sektorijakoa etenkin kehittyvissä maissa, sillä yritykset ottavat entistä useammin hoitaakseen ennen valtiolle tai kolmannelle sektorille kuuluneita toimia, kuten koulutuksen tai sairaanhoidon järjestämistä tai taloudellista tukemista (Blowfield & Frynas, 2005, 502).

Tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että tutkimusaihe on hyvin ajankohtainen ja verrattain vähän tutkittu. Pk-yritysten kehitysmaaliiketoimintaan yhdistetään paljon odotuksia niin liiketoiminnan kuin kehityksenkin näkökulmasta, mutta toisaalta kehittyvien markkinoiden haastava liiketoimintaympäristö hidastaa yritysten halukkuutta operoida näillä markkinoilla. Aiheeseen liittyvät tutkimukset antavat kuitenkin ymmärtää, että niin kehitysmaaliiketoiminta kuin yksityissektorin kehitysyhteistyökin ovat parhaillaan kasvavia trendejä, joten niiden tutkiminen tässä vaiheessa on hyvin tärkeää.

Tästä kirjallisuuskatsauksesta on identifioitu kuusi teemaa, joiden avulla empiiristä aineistoa tarkastellaan tutkimuksen edetessä. Teoriasta identifioidut teemat ovat 1) pk-yritysten motivaatio toimia vastuullisesti, 2) pk-yritysten konkreettiset sosiaalisen vastuun toimet, 3) pk-yritysten suhtautuminen kehitysyhteistyöhön, 4) kehitysmaaliiketoiminnassa kohdatut vastuullisuushaasteet, 5) kehitysyhteistyön suhde yritysstrategiaan, sekä 6) pk-yritysten pienen koon merkitys vastuullisuuteen. Näiden teemojen muodostus on esitelty myöhemmin tässä tutkimuksessa.

3 TUTKIMUSMETODIT

3.1 Laadullinen tutkimus

Tämä tutkimus pyrkii kuvaamaan suomalaisten pk-yritysten kehitysmaaliiketoiminnan sosiaalisen vastuullisuuden käytäntöjä ja suhdetta Suomen kehitysyhteistyöhön mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, johon laadullinen tutkimusmenetelmä antaa hyvät edellytykset (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara, 1997, 157). Tutkimuksen empiirinen aineisto ja johtopäätökset ovat luonteeltaan laadullisia, ja kartuttavat ymmärrystä suomalaisten pk-yritysten kehitysmaaliiketoiminnan sosiaalisesta vastuullisuudesta (Richie & Lewis, 2003, 2-4).

Laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan tässä tutkimuksessa suomalaisten pk-yritysten kehitysmaaliiketoiminnan sosiaalisen vastuullisuuden ja Suomen kehityspoliittikan väliltä pyritään löytämään keskinäisiä suhteita, joiden avulla syvennetään ymmärrystä tutkimuksen kohteesta (Richie & Lewis, 2003, 3). Aineiston analyysi on toteutettu kaksivaiheisesti niin, että ensimmäisessä vaiheessa empiiristä aineistoa on teemoiteltu ensin aineistolähtöisesti, ja myöhemmin teorian pohjalta rakennettujen aineistokysymysten avulla, joiden kautta on luotu empirian lopullinen teemoittelu. Toisessa vaiheessa empiirisestä aineistosta tehtyjä löydöksiä on tarkasteltu suhteessa tutkimuksen kirjallisuuskatsaukseen. Näin ollen tämän laadullisen tutkimuksen aineistoa tarkastellaan teemoittelun analyttisen linssin läpi, joka myös lisää tutkimuksen objektiivisuutta ja luotettavuutta (Aronson, 2004).

Kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensä, myös tässä tutkimuksessa tutkittavan ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen on tärkeämpää kuin yleistäminen. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 87; Eskola & Suoranta, 1998, 63.) Tämä tutkimus kunnioittaa Sinin (2010, 306) oivallusta siitä, että haastateltavien henkilöiden ja olemassa olevien lähteiden tarjoama tieto on subjektiivista, mutta teemoittelun avulla myös subjektiivisesta tiedosta on mahdollista luoda objektiivisiä käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä. Tämän tutkimuksen aiheen monitahoisuuden ja aineiston rajallisuuden vuoksi on perusteltua jättää yleistäminen lukijan tulkinnan varaan Staken (1995, 42) esittelemän luonnollisen yleistämisen mallin mukaisesti.

Laadullista tutkimusta on kritisoitu edustavuuden ja luotettavuuden puutteesta (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 131). Lincoln ja Guba (1985) kuitenkin toteavat, että myös laadullisen tutkimuksen edustavuus ja luotettavuus on mahdollista todentaa, kuten tehty tämän tutkimuksen päätteeksi. Lisäksi Eskola ja Saarela-Kinnunen (2001, 159) huomauttavat, että tieteelliseen kritiikkiin vaikuttaa aina se, millaista tietoa asianomaisella tieteenalalla tarvitaan. Tässä tapauksessa alan aiemmasta tutkimuksesta käy ilmi (muun muassa Jamali, 2007, 2; Ylönen, 2015, 17), että tieteen kentällä kaivataan lisää tutkimusta pk-yritysten vastuullisuudesta ja kehityskaaliiketoiminnan roolista osana kehityspolitiikkaa, joita tässä tutkimuksessa käsitellään.

3.2 Tutkittavat tapaukset

3.2.1 Tapausten valinta

Laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan myös tässä tutkimuksessa kiinnitetään paljon huomiota tapausten valintaan, sillä valitut tapaukset ohjaavat tutkimuksen kohdentamista ja mahdollistavat analyttisen yleistämisen (Eskola & Suoranta, 2008, 61). Tässä tutkimuksessa tärkein tutkittavien tapausten valintaan vaikuttanut asia on ollut Staken (1995) identifioima kysymys: *Mitä voimme oppia tästä tapauksesta?*

Tämän tutkimuksen tapausyrityksiksi valittiin neljä suomalaista pk-yritystä, jotka ovat kaikki vastaanottaneet Finnpartnershipin koordinoimaa liikekumppanuustukea kehityskaaliiketoimintansa aloittamiseen tai kehittämiseen. Kehitysyhteistyövaroin tuetuihin hankkeisiin liittyy tietty odotus sosiaalisesta vastuullisuudesta ja kehitysvaikutuksista, ja näin ollen tapausyrityksistä voi olla mahdollista oppia hyviä sosiaalisen vastuullisuuden käytänteitä, käytännön kokemuksia vastuullisuuden implementoinnista kehitysmaissa sekä yritysten kokemuksia kehitysyhteistyötoimijoina. Yrityksiin otettiin yhteyttä ensin Finnpartnershipin asiantuntijoiden toimesta, ja lopullisen valinnan tutkimukseen valittavista yrityksistä teki tutkija itse. Valinnassa painotettiin erityisesti yritysten sosiaalisen vastuullisuuden monipuolisuutta ja innovatiivisuutta.

3.2.2 Tapausyritykset

Sini Furniture Interior Design P.L.C.

Sini Furniture Interior Design P.L.C. on suomalaisomisteinen Etiopiaan rekisteröity osakeyhtiö, joka valmistaa kalusteita ja muita puusepän töitä Etiopiassa. Yhtiö erotautuu kilpailijoistaan valmistamalla länsimaisen maun mukaisia kalusteita ulkomaisien yritysten ja järjestöjen työntekijöille, sekä länsimaisesta tyylistä pitävälle etiopialaisille. Sini Furniture Designin tehdas sijaitsee uudella teollisuusalueella Addis Abeban ulkopuolella Oromiassa, ja yhtiön liikehuoneisto Addis Abeban keskustan alueella.

Yhtiö on ollut toiminnassa vuodesta 2011 saakka, ja sinä aikana kasvattanut työntekijöidensä määrän noin 76 henkilöön. Heistä 75 on paikallisia etiopialaisia, ja yksi suomalainen. Naisten osuus kaikista työntekijöistä on noin 20 %, ja he työskentelevät lähinnä verhoilussa ja myynnissä. Yhtiön liikevaihto vuonna 2014 oli 400 000 euroa. Sini Furniture Design on toteuttanut Finnpartnershipin liikekumppanuustuella rahoitetun kehityshankkeensa vuonna 2011, ja on nyt aloittamassa uuden hankkeen liiketoimintansa kehittämistä varten. (Sini Furniture Design, 2016; 2016, Kauppalehti, 2015.)

Masajo Oy

Masajo Oy on suomalainen osakeyhtiö, joka tuo maahan luonnontuotteita Boliviasta Suomeen. Sen maahantuomia tuotteita ovat muun muassa intiaanisokeri, ruususuola, jaksamisleipä ja maca-jauhe. Yhtiöllä on Boliviassa kaksi työntekijää, jotka huolehtivat yhteistyöstä muiden paikallisten toimijoiden kanssa, ja lisäksi alihankinnan kautta noin 50-100 työntekijää eri tehtaissa tuotantokaudesta riippuen. Masajo Oy toiminut vuodesta 2000 saakka, ja toimii 673 000 euron liikevaihdolla (Taloussanomat, 2015). Masajo Oy on toteuttanut Finnpartnershipin liikekumppanuustuella rahoitetun kehityshankkeensa vuosina 2011-2013 (Masajo Oy, 2016).

Mifuko Oy

Mifuko Oy on kahden suomalaisen muotoilijan yritys, joka valmistuttaa perinteisiä kenialaisia kiondokoreja Kenian maaseudun naisryhmillä. Työpajoissa pyritään työllistämään köyhiä tai liikuntarajoitteisia käsityöläisiä ja slummien nuoria. Mifuko noudattaa toiminnassaan Reilun kaupan periaatteita, kuten reilun korvauksen maksamista, lapsi- ja pakkotyön sekä syrjinnän ehdotonta kieltoa, avoimuutta ja läpinäkyvyyttä sekä työolosuhteiden kehittämistä. Mifukon tuotteita myydään pääosin yrityksen omassa nettikaupassa sekä design- ja ekokaupoissa kansainvälisesti. (Mifuko, 2016a.)

Mifuko on perustettu vuonna 2009, ja sen liikevaihto vuonna 2015 oli 203 000 euroa (Taloussanomat, 2015). Yritys työllisti vuonna 2014 Suomessa kaksi työntekijää, ja Keniassa alihankkijoiden kautta noin 300 työntekijää, joista valtaosa työskenteli osaaikaisesti. Mifukolla on myös erillinen hyväntekeväisyysyhdistys, Mifuko Trust, joka toteuttaa hyväntekeväisyshankkeita yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa tavoitteenaan edistää kenialaisten käsityöläisten työllistymistä ja yrittäjäyystaitoja. Mifuko on vastaanottanut liikekumppanuustukea yhteen hankkeeseen kolmessa erässä vuodesta 2010 saakka. (Mifuko, 2016b.)

Oi! Oi! Brazil Oy

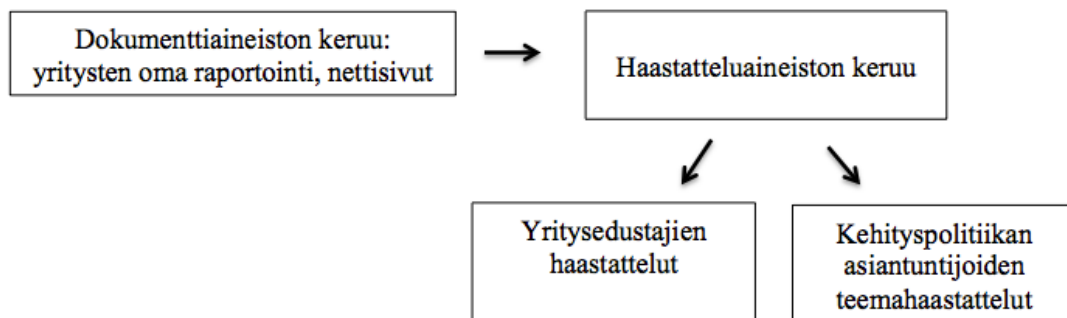
Oi! Oi! Brazil Oy on suomalainen yritys, joka valmistuttaa Brasilian maaseudulla valmistettuja urheilu- ja rantavaatteita, ja myy niitä Suomessa. Yritys valmistuttaa tuotteensa pienellä tehtaalla koillis-Brasiliassa, jonka toimintamalli perustuu eettisille arvoille. (Oi! Oi! Brazil Oy, 2016a.)

Oi! Oi! Brazil pyrkii tarjoamaan asiakkailleen avointa tietoa tuotteidensa valmistuksesta, sekä vaikuttamismahdollisuuksia tuotteiden valmistukseen liittyen. Yhtiön toiminnan kulmakivenä on tuotteiden suoramyynti tuottajalta kuluttajalle ilman välikäsiä. Oi! Oi! Brazil on perustettu vuonna 2013, ja sen liikevaihto vuonna 2014 oli 30 000 euroa. Yhtiön ensimmäinen Finnpartnershipin tukema hanke toteutettiin vuonna 2013, ja toiminnan kehittämiseen pyrkivä jatkohanke on käynnissä parhaillaan. (Oi! Oi! Brazil, 2016b.)

3.3 Aineiston keruu

3.3.1 Aineiston keruun prosessi

Kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensä, myös tässä tutkimuksessa on hyödynnetty useita tiedonkeruumenetelmiä mahdollisimman kattavan ja täsmällisen kuvan rakentamiseksi (Eriksson & Koistinen 2005, 27).

Kuvio 9. Aineiston keruun prosessi.

Kuvion 9 osoittamalla tavalla tässä tutkimuksessa käytetään kahdenlaista aineistoa, haastattelu- ja dokumenttiaineistoa. Yritysedustajien ja kehityspolitiikan asiantuntijoiden teemahaastatteluista koottu haastatteluaineisto muodostaa tutkimuksen ensisijaisen empiirisen aineiston, jota litteroidaan, teemoitellaan ja analysoidaan tarkasti johtopäätösten muodostamiseksi. Dokumenttiaineistoa puolestaan käsitellään toissijaisena aineistona, jolloin sen avulla pyritään syventämään haastatteluaineiston ymmärrystä ja tulkintaa. Dokumenttiaineisto koostuu pääasiallisesti yritysten hankeraporteista, omista nettisivuista ja muista yrityksiä koskevista julkisista tiedoista, kuten lehtiartikkeleista. Tarkempi lista haastattelu- ja dokumenttiaineistoista on esitetty kappaleissa 3.3.2 ja 3.3.3.

3.3.2 Haastatteluaineiston keruu

Haastattelut ovat laadullisessa tutkimuksessa yleisimmin käytetty tiedonkeruumenetelmä, jotka sopivat erityisesti tämän tutkimuksen kaltaisiin tutkimuksiin, joiden tavoitteena on kartuttaa mahdollisimman paljon tietoa verrattain vähän tutkitusta aiheesta (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara, 1997, 200; Tuomi & Sarajärvi, 2002, 75). Tä-

män tutkimuksen haastattelumenetelmäksi on valittu teemahaastattelut, jotka rakennetaan tutkimusongelman pohjalta etukäteen identifioitujen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten ympärille (Vilkka, 2005, 101; Tuomi & Sarajärvi, 2002, 78).

Tämän tutkimuksen haastatteluiden teemat muodostettiin ensisijaisesti tutkimuksen kirjallisuuskatsauksen pohjalta, ja niiden avulla rakennettiin haastattelujen runko teemahaastatteluille tyypilliseen tapaan (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 78). Haastattelutilanteet pyrittiin kuitenkin pitämään joustavina ja spontaanin pohdiskelun sallivina. Yritysedustajien ja kehityspolitiikan asiantuntijoiden haastattelujen teemat on esitelty taulukossa 7. Teemoittain esiteltyt tutkimuskysymykset löytyvät tämän tutkimuksen liitteistä 1 ja 2.

Taulukko 7. Haastattelujen teemat.

Yritysedustajat	Kehityspolitiikan asiantuntijat
Konkreettiset sosiaalisen vastuun toimet	Vastuullisuustoimien arviointi
Odotukset ja ennakkoluulot yritysvastuuseen liittyen	Vastuullisuustoimien suhde Suomen kehityspolitiikan tavoitteisiin
Syy toteuttaa sosiaalista vastuullisuutta kohdemaassa	Yksityissektorin rooli Suomen kehityspolitiikassa tulevaisuudessa
Oman toiminnan arviointi ja mittaus	Kehitysehdotukset

Taulukosta 7 ilmenee, että yritysedustajien haastatteluissa pyrittiin kartoittamaan heidän edustamiensa yritysten konkreettisia vastuullisuustoimia, vastuullisuuteen liittyviä odotuksia, ennakkoluuloja ja motivaatiota, sekä oman toiminnan arviointia ja mittausta. Kehityspolitiikan asiantuntijoiden haastatteluissa puolestaan selvitettiin heidän näkökulmiaan tapausyritysten käytännön vastuullisuustoimista, niiden suhteesta Suomen kehityspolitiikan tavoitteisiin, sekä heidän ajatuksiaan kehityspolitiikan tulevaisuudesta.

Tämän tutkimuksen informantit valittiin sen tiedon perusteella, mitä heillä uskottiin olevan. Kaikki haastateltavat ovat joko harjoittaneet kehitysmaaliiketoimintaa oman yrityksensä kautta, tai tuntevat Suomen kehityspolitiikan erityisen hyvin työnsä kautta (Merton, Fiske & Kendall, 1965, 3-4; Alastalo & Åkerman, 2010, 373). Teemahaastattelujen objektiivisuuden ja luotettavuuden takaamiseksi tutkija perehtyi haastattelun

teemoihin mahdollisimman perusteellisesti etukäteen muun muassa kirjallisuuskatsauksen ja dokumenttiaineiston analysoinnin kautta (Merton ym., 1956, 3-4).

Haastatteluteemat jaettiin informanteille hyvissä ajoin ennen haastattelua, jotta he voisivat valmistautua haastatteluun mahdollisimman perusteellisesti ja kattavasti (Tuomi & Sarajärvi, 1997, 51). Yritysedustajat saivat haastattelujen teemat tietoonsa jo haastattelukutsussa (liite 3), ja tarvittaessa teemoja ja kysymyksiä tarkennettiin vielä henkilökohtaisissa sähköposteissa kunkin yrityksen edustajan kanssa erikseen. Haastatelluille kehityspolitiikan asiantuntijoille puolestaan lähetettiin yritysedustajien haastatteluaineistosta tehty synteesi noin viikkoa ennen haastatteluja.

Tätä tutkimusta varten on haastateltu yhteensä kuutta henkilöä; neljää yritysedustajaa ja kahta kehityspolitiikan asiantuntijaa. Yritysten edustajat edustavat luvussa 3.2 esitellyistä tapausyrityksistä; Sini Furniture Design Interior Design P.LC:stä, Masajo Oy:stä, Mifuko Oy:stä sekä Oi! Oi! Brazil Oy:stä. Kehityspolitiikan asiantuntijat puolestaan edustavat ulkoasiainministeriön kehityspoliittista osastoa ja Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepaa. Haastatteluaineiston kuvaus on koottu tarkemmin taulukkoon 8.

Taulukko 8. Haastatteluaineiston kuvaus.

Haastateltava	Ajankohta	Paikka	Kesto	Litteroitua aineistoa
Minna Impiö, Mifuko Oy	15.1.2016	Skypen välityksellä	47 min	9 sivua
Miia Pirinen, Oi! Oi! Brazil Oy	15.1.2016	Skypen välityksellä	53 min	14 sivua
Henrik Puustinen, Sini Furniture Design P.L.C	15.1.2016	Kahvilassa	62 min	15 sivua
Johannes Kuosmanen, Masajo Oy	19.1.2016	Skypen välityksellä	72 min	35 sivua
Niina Mäki, Kepa	5.2.2016	Kepassa	62 min	7 sivua
Janne Sykkö, ulkoasiainministeriö	10.2.2016	Ulkoasiainministeriössä	65 min	7 sivua

Kuten taulukosta 8 voidaan nähdä, puolet tämän tutkimuksen haastatteluista toteutettiin videopuhelupalvelu Skypen välityksellä yrittäjien toiveiden mukaisesti. Puolet haastatteluista toteutettiin kasvotusten, yksi kahvilassa ja kaksi haastateltavien työpaikoilla. Skypen kautta toteutettuihin haastatteluihin liittyy paitsi teknologisia, myös tulkinnallisia riskejä. Tässä tapauksessa yhteys kuitenkin toimi moitteettomasti kai-

kissa haastatteluissa, ja videokuvan ollessa päällä myös ei-sanallisia viestejä oli suhteellisen helppo tulkita. Toimistoympäristö sopi haastatteluihin hyvin hiljaisuutensa puolesta, ja tässä tapauksessa myös yhtä haastattelua varten valittu kahvila sattui olemaan haastattelun aikana lähes tyhjä.

Kaikki haastattelut toteutettiin tammi-helmikuussa 2016 niin, että tammikuussa haastateltiin neljä yritysedustajaa, ja helmikuussa kaksi kehityspolitiikan asiantuntijaa. Haastattelut oli ajoitettu kahteen vaiheeseen siksi, että yritysedustajien haastatteluista saatua tietoa haluttiin käydä läpi yhdessä kehityspolitiikan asiantuntijoiden kanssa.

Haastattelutilanteet olivat pääsääntöisesti rentoja. Haastateltavat vastasivat kysymyksiin avoimesti ja tarinamaisesti, ja ajautuivat usein puhumaan myös muista aiheista. Teemahaastattelulle tyypilliseen tapaan haastattelussa sallittiin spontaani pohdiskelu, vaikka sitä ohjailtiin etukäteen asettamien haastatteluteemojen mukaisesti. Tätä tutkimusta varten haastatellut henkilöt oli valittu heidän kokemustensa tai asiantuntevuksensa perusteella, jonka he tiesivät myös itse. Tällainen ennakko-oletus heidän osaamisestaan on saattanut asettaa joillekin haastateltaville paineita, mutta toisaalta tieto siitä, että heidän tekemisiään ja mielipiteitään arvostetaan, on myös voinut rohkaista heitä puhumaan avoimemmin. On kuitenkin hyvä muistaa, että yritysten omistajat ovat hyvin subjektiivisia informanteja ja haluavat todennäköisesti antaa positiivisen kuvan yrityksestään. Toisaalta omistajien puolueellisuus ei välttämättä tarkoita sitä, että annettu kuva on virheellinen.

3.3.3 Dokumenttiaineiston keruu

Tämän tutkimuksen dokumentti aineisto koostuu tapausyritysten omista raporteista, kuten vuosiraporteista ja Finnpartnershipille lähetetyistä hankeraporteista, yritysten omista netti- ja Facebook-sivuista, niitä koskevista lehtiartikkeleista sekä yritysten edustajien kanssa käydyistä sähköposti- ja tekstiviestikeskusteluista. Taulukkoon 9 on koottu tämän tutkimuksen keskeisin dokumenttiaineisto.

Taulukko 9. Dokumenttiaineiston kuvaus

Nimi	Aineistotyyppi	Sisältö	Vuosi
Sini Furniture Design: hankeraportti	Hankeraportti	Tiedot hankkeen etenemisestä	2013
Masajo Oy: nettisivut	Nettisivut	Tietoja yrityksestä	2015
Mifuko Oy: nettisivut	Nettisivut	Tietoja yrityksestä	2015
Oi! Oi! Brazil: nettisivut	Nettisivut	Tietoja yrityksestä	2015
Kauppalehti: Suomalainen design myy Etiopiassa	Lehtiartikkeli	Tietoja yrityksen toiminnasta	2015
Facebook: Masajo Oy	Facebook-sivut	Aktiivisesti päivitettyä tietoa yrityksen toiminnasta	2015-2016
Facebook: Mifuko Oy	Facebook-sivut	Aktiivisesti päivitettyä tietoa yrityksen toiminnasta	2015-2016
Facebook: Oi! Oi! Brazil Oy	Facebook-sivut	Aktiivisesti päivitettyä tietoa yrityksen toiminnasta	2015-2016
Finnpartnershipin hankeinformaatio	Useita nettisivuja ja ladattavia raportteja	Tietoa Finnpartnershipin toiminnasta ja liikekumppanuustuella rahoitetuista hankkeista	2006-2016
Sähköpostikeskustelu Henrik Puustisen kanssa	Sähköpostiviestejä	Tietoja yrityksestä ja haastattelun käytännöstä	2015-2016
Sähköpostikeskustelu Minna Impiön kanssa	Sähköpostiviestejä	Tietoja yrityksestä ja haastattelun käytännöstä	2016
Sähköpostikeskustelu Johannes Kuosmasen kanssa	Sähköpostiviestejä	Tietoja yrityksestä ja haastattelun käytännöstä	2015-2016
Tekstiviestikeskustelu Miia Pirisen kanssa	Tekstiviestejä	Tietoja yrityksestä ja haastattelun käytännöstä	2016
Sähköpostikeskustelu Niina Mäen kanssa	Sähköpostiviestejä	Tietoja haastattelun käytännöistä	2016
Sähköpostikeskustelu Janne Sykön kanssa	Sähköpostiviestejä	Tietoja haastattelun käytännöistä	2016
Sähköpostikeskustelu Suvi Lähdevuoren kanssa (Finnpartnership)	Sähköpostiviestejä	Tietoja tapausyritysten valintaan liittyen	2015
Sähköpostikeskustelu Siv Ahlbergin kanssa (Finnpartnership)	Sähköpostiviestejä	Tietoja Finnpartnershipista, yritysten valinnasta ja raportoinnista	2015-2016
Sähköpostikeskustelu Marika Torkkelin kanssa (Finnpartnership)	Sähköpostiviestejä	Finnpartnershipin tyhjiä hankeraportoinnin lomakkeita	2016

Tätä tutkimusta suunniteltaessa tavoitteena oli arvioida useamman yrityksen hankeraportteja, mutta monen tapausyrityksen kohdalla kyseiset raportit oli lähetetty Finnpartnershiipiin sähköisen järjestelmän kautta, eikä yrityksillä ollut niistä enää jäljellä

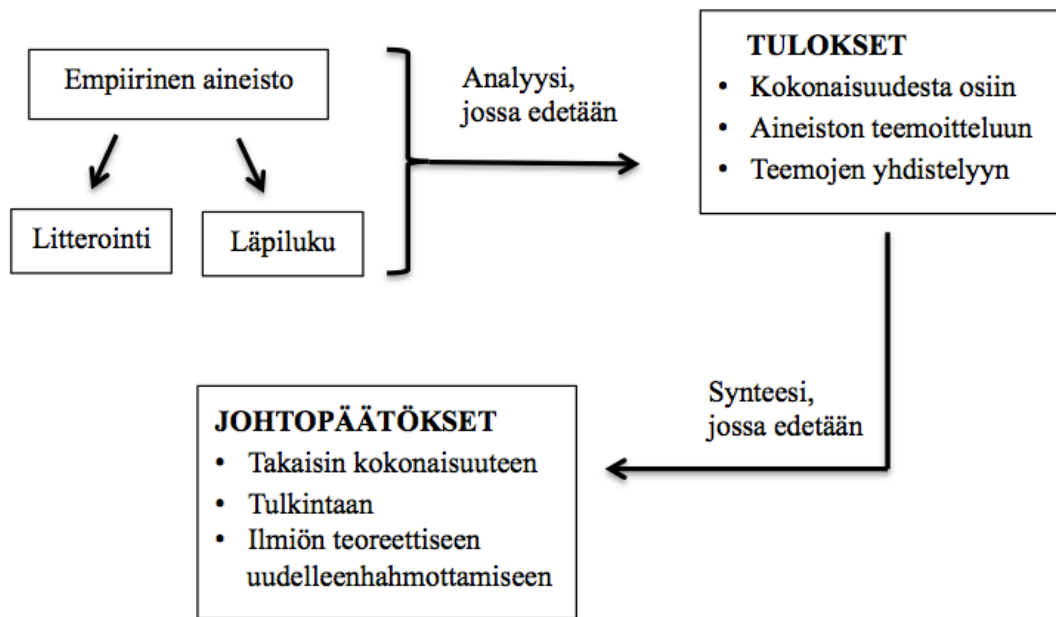
kopioita. Yritysten omat nettisivut ja etenkin Facebook-sivut osoittautuivat tässä tutkimuksessa varsin kattaviksi tiedonkeruutavoiksi erityisesti siinä vaiheessa, kun tapausyrityksistä vielä luotiin ensimmäistä mielikuvaa. Lisäksi Finnpartnershipilta saadut tyhjät hankehakemus- ja raportointilomakkeet osoittautuivat hyödyllisiksi johtopäätösten suunnittelussa.

Kaiken kaikkiaan dokumenttiaineistoa on tarkasteltu ja päivitetty koko tutkimuksen ajan. Dokumenttiaineiston perusteella on luotu käsitys tutkittavista tapauksista, ja niistä saatua tietoa on hyödynnetty tutkimuskysymysten ja teemahaastattelujen kysymysrunkojen rakentamisessa.

3.4 Aineiston käsittely

Tämän tutkimuksen aineistosta etsitään merkityssuhteita ja -kokonaisuuksia teoreettista tietoa ja empiiristä aineistoa yhdistellen, jolloin kyseessä on teoriasidonnainen sisällönanalyysimetodi (Eskola & Saarela-Kinnunen, 2001; Vilkkä, 2005, 139-140; Tuomi & Sarajärvi, 2002, 93). Teoriasidonnaisen sisällönanalyysimetodin mallia seuraten tutkimuksen tulokset identifioidaan empiirisestä aineistosta, mutta kirjallisuuskatsauksesta saatu tieto ohjaa ja auttaa analyysia ja johtopäätösten valmistumista (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 98). Aineistoa on jäsennelty erityisesti teemoittelemalla eriävyyksiä ja samankaltaisuuksia ensin aineistolähtöisesti ja myöhemmin suhteessa kirjallisuuskatsauksen löydöksiin (Aronson, 1994).

Hirsijärven ja Hurmeen (2009, 143) mukaan laadullisen aineiston käsittely on monivaiheinen prosessi, johon kuuluu olennaisesti sekä analyysia että synteisiä. Tässä tutkimuksessa aineiston käsittelyyn on liittynyt olennaisesti myös haastattelujen litteointia, läpilukua ja syvällisen ymmärryksen kartuttamista. Tutkimuksen aineiston analyysissä on sovellettu Hirsijärven ja Hurmeen (2009, 144) mallia, kuten kuviossa 10 visualisoidaan.

Kuvio 10. Haastatteluaineiston käsittely analyysistä synteesiin. (Sovellettu Hirsijärvi & Hurme, 2009, 144).

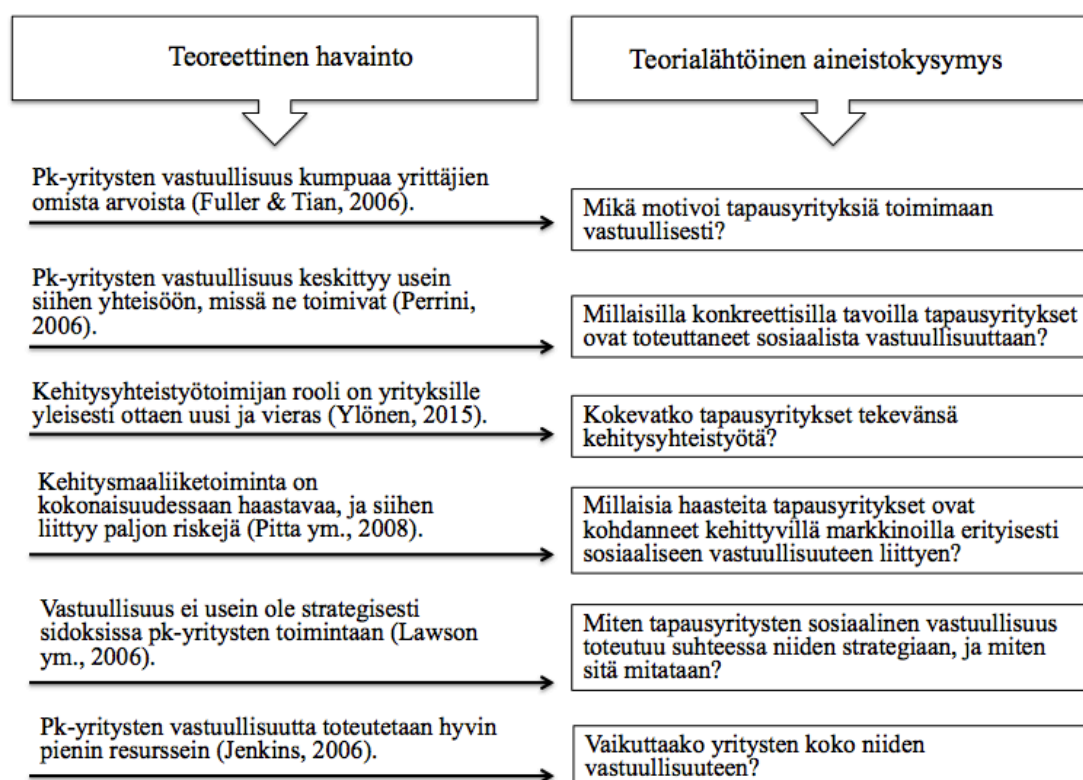
Kuten kuvio 10 käy ilmi, sisällönanalyysi toteutettiin kaksivaiheisesti analyysiä ja synteesiä hyödyntäen (Hirsijärvi & Hurme, 2009, 144; Gioia, Corley & Hamilton, 2013). Analyysin lähtökohtana on empiirinen aineistokokonaisuus, joka tässä tutkimuksessa kattaa dokumentti- ja haastatteluaineiston. Kuten jo todettu, tässä tutkimuksessa dokumenttiaineistoon suhtauduttiin toissijaisena, haastatteluaineiston ymmärtämisestä ja tulkintaa tukevana aineistona. Haastatteluaineistoa puolestaan käsiteltiin ensisijaisena empiirisenä aineistona.

Yritysedustajien haastatteluista kerätty aineisto litteroitiin mahdollisimman yksityiskohtaisesti niin, että esimerkiksi merkittävät tauot, naurahdukset ja muut sanallisen viestinnän keinot tallennettiin litterointeihin mahdollisimman tarkan ymmärryksen saavuttamiseksi. Kehityspolitiikan asiantuntijoiden haastattelut puolestaan litteroitiin muistiinpanomaisesti, koska asiantuntijahaastattelut olivat luonteeltaan enemmän keskustelevia kuin yritysedustajien haastattelut. Litteroitua aineistoa luettiin läpi useita kertoja kokonaisvaltaisen ymmärryksen saavuttamiseksi. Aineiston ensimmäisen vaiheen analyysissä käytetyt lainaukset on otettu suoraan litteroidusta haastatteluai-

neistosta, jotta niiden sisältö ja merkitys pysyisivät mahdollisimman autenttisina (Aronson, 1994).

Ensimmäisessä varsinaisessa analyysivaiheessa aineistosta löytyneet eriävyydet ja samankaltaisuudet jaettiin eri teemojen alle niin, että mahdollisimman moni aineistosta esiin nostettu näkökulma saatiin katettua. Teoriasidonnaisen sisällönanalyysin perinnettä noudattaen tässä tutkimuksessa pyrittiin ymmärtämään kirjallisuuskatsausta sekä empiiristä aineistoa ensin itsenäisesti omina kokonaisuuksinaan, ja vasta sen jälkeen yhdistelemään niitä toisiinsa (Gioia, ym. 2012, 6; Hirsijärvi & Hurme, 2009, 143.) Tästä syystä tutkimuksen empiirinen aineisto on teemoiteltu ensin täysin aineistolähtöisesti, ja myöhemmin teoriasidonnaisten aineistokysymysten avulla lopulliseksi teemoiksi.

Aineistokysymykset on rakennettu tutkimuksen kirjallisuuskatsauksesta identifioitujen keskeisten havaintojen perusteella, ja niiden avulla pyritään vahvistamaan empiirisen aineiston ja teorian välistä linkkiä. Kuviossa 11 on esitelty yritysedustajien haastatteluja koskevien teoriasidonnaisten aineistokysymysten luonti.

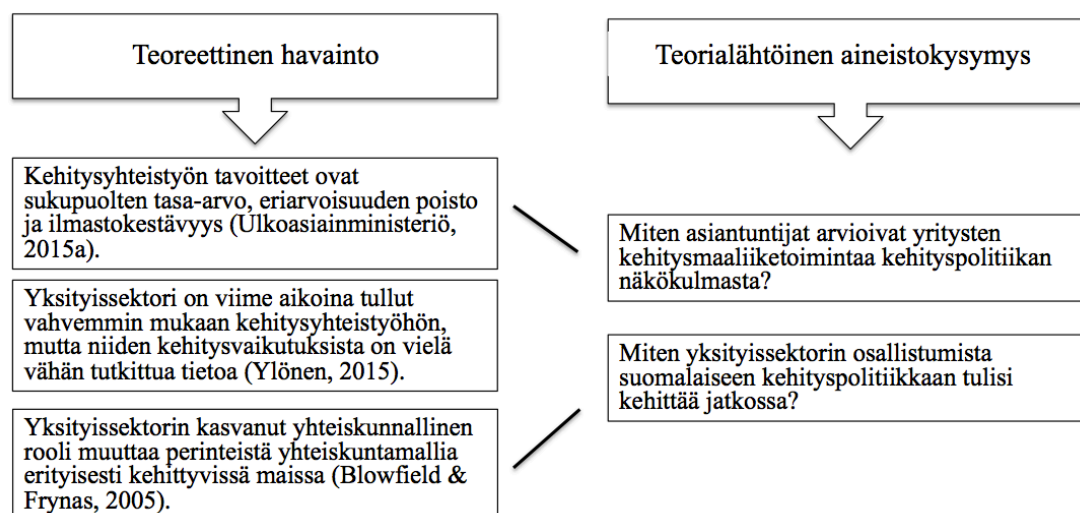
Kuvio 11. Yritysedustajien haastatteluiden aineistokysymysten luonti.

Yritysedustajien haastatteluista kerättyä empiiristä aineistoa on käsitelty edellä kuvattun prosessin kaltaisesti niin, että ensin aineistoa on teemoiteltu täysin aineistolähtöisesti, ja sen jälkeen kuviossa 11 esiteltyjen aineistokysymysten kautta lopullisiksi teemoiksi. Taulukossa 10 on esitelty esimerkki yritysedustajien haastattelujen teemoittelun prosessista. Koko yritysedustajien haastatteluista saadun aineiston prosessi on kuvattu tämän tutkimuksen liitteessä 4.

Taulukko 10. Yritysedustajien haastatteluaineiston teemoittelu.

Aineistolähtöiset teemat	Teoriasidonnainen aineistokysymykset	Lopulliset teemat
Vastuullisuutta toteutetaan liiketoiminnan ehdoilla	Miten tapausyritysten sosiaalinen vastuullisuus toteutuu suhteessa niiden strategiaan, ja miten sitä mitataan?	Sosiaalinen vastuullisuus yritysten strategiassa
Yhdelläkään yrityksellä ei ole erikseen määriteltyjä vastuullisuustavoitteita tai -mittareita		
Kehitysmaaliiketoimintaan kaivataan lisää julkisia resursseja	Vaikuttaako yritysten koko niiden vastuullisuuteen?	
Pienuus koetaan eduksi, koska se takaa ketteryyden		
Yrittäjät kokevat tekevänsä hyvää	Kokevatko tapausyritykset tekevänsä kehitysyhteistyötä?	
Usko siihen, että työpaikat parantavat maailmaa		
Kehityspolitiikka vierasta		

Kehityspolitiikan asiantuntijoiden haastatteluista koottua aineistoa käsiteltiin samalla tavoin kuin yritysedustajien haastatteluista koottua aineistoa: aineisto teemoiteltiin ensin aineistolähtöisten teemojen alle, ja supistettiin sitten teoriasidonnaisten aineistokysymysten avulla lopullisiksi teemoiksi. Kehityspolitiikan asiantuntijoiden haastatteluaineistoa koskevien teoriasidonnaisten aineistokysymysten luonti on esitetty kuviossa 12.

Kuvio 12. Kehityspolitiikan asiantuntijoiden haastatteluiden aineistokysymysten luonti.

Taulukossa 11 on esitelty esimerkki kehityspolitiikan asiantuntijoiden haastatteluista saadun aineiston käsittelystä, jossa edettiin aiemmin esitellyn mallin mukaisesti aineistolähtöisistä teemoista teoriasidonnaisten aineistokysymysten kautta lopullisiin teemoihin. Asiantuntijahaastatteluiden aineiston käsittelyn koko prosessi on kuvattuna tämän tutkimuksen liitteessä 5.

Taulukko 11. Asiantuntijoiden haastatteluaineiston teemoittelu.

Aineistolähtöiset teemat	Teoriasidonnaiset aineistokysymykset	Lopulliset teemat
Asiantuntijat erimielisiä siitä, mitä yksityissektorin kehitysyhteistyöllä tavoitellaan	Miten yksityissektorin osallistumista suomalaiseen kehityspolitiikkaan tulisi kehittää tulevaisuudessa?	Tavoitteet
Ei yhteistä kantaa siitä, millä tarkkuudella yritysten pitäisi raportoida kehitysvaikutuksistaan		
Kehityspoliittisten instrumenttien tärkeä toimia toisi- aan tukevasti		Raportoinnin indikaattorit
Kehitysvaikutusten mittaristo epäselvä		

Kaiken kaikkiaan tämän tutkimuksen aineistoanalyysin ensimmäisessä vaiheessa ensisijaista aineistoa on teemoiteltu ensin täysin aineistolähtöisesti, ja sitten teoriasidon-

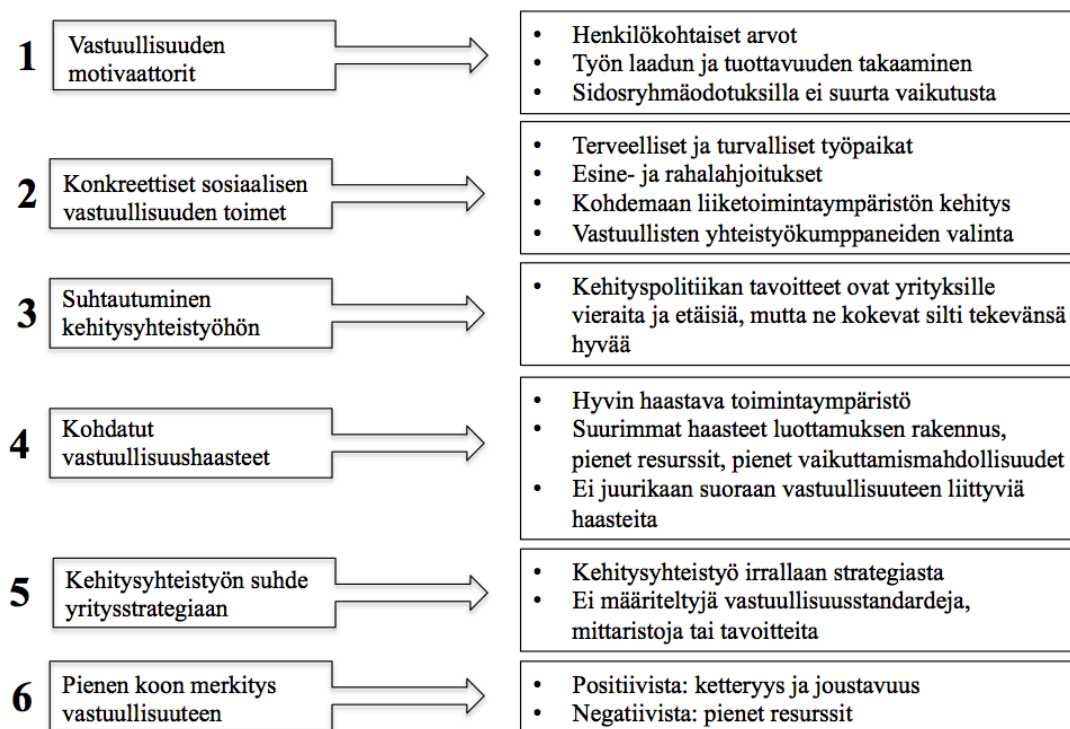
naisten aineistokysymysten kautta lopullisiin teemoihin, jotka muodostavat tutkimuksen tulokset. Tutkimuksen johtopäätökset puolestaan koostettiin toisessa analyysivaiheessa teoreettista ja empiiristä aineistoa tiiviisti yhdistellen Gioian ym. (2013, 6) mallia seuraten.

4 TULOKSET

4.1 Kehitysmalliiketoiminta tapausyritysten näkökulmasta

4.1.1 Yrityshaastattelujen analyysi

Tämän ensimmäisen analyysin tavoitteena on kuvailla, ymmärtää ja jäsenellä haastatteluista kerättyä aineistoa esiin nousevien samankaltaisuuksien ja eriäväisyyksien osalta. Tässä kappaleessa yritysten edustajien haastatteluista kerätty aineisto on luokiteltu kuuden teoriasidonnaisen aineistokysymyksen avulla. Kuviossa 13 on esitelty ensimmäisen analyysivaiheen löydökset aineistokysymysten kautta.

Kuvio 13. Ensimmäisen aiheistoanalyysin synteesi.

Motivaatio toimia vastuullisesti

Ensimmäisen kysymyksen kautta pyritään ymmärtämään tapausyritysten motiivia toimia vastuullisesti. Jokaisen tässä tutkimuksessa haastatellun yrityksen kohdalla vastuullisuus kumpuaa ensisijaisesti omistajien henkilökohtaisista arvoista. Alla ole-

vassa lainauksessa korostuu omistajien henkilökohtaisten arvojen merkitys vastuullisuuden toteuttamisessa.

”Kyllä mä yrittäjänä tavallaan ymmärrän sen jutun, että sulla ei ole bisnestä jos sä et saa tarpeeksi halvalla ostettua niitä juttuja, mutta sit mun mielestä, jos sä oot oikeesti multimiljoonayritys, niin sitten taas että mikä se on se, mitä sä et sitten arvosta siinä? Minkä sun arvon sä laitat sen rahan eteen?” (Y4)

Jokainen yritysedustaja kertoi paljon omasta suhteestaan kohdemaahan, ja kuvaili sitä tunteellisilla termeillä. Monen yritysedustajan mukaan osa heidän sydämestään on siinä maassa, missä he tekevät bisnestä. Seuraavassa lainauksessa näkyy omistajan henkilökohtaisen suhteen merkitys yrityksensä toimintamaahan.

”Mut jotenkin niinku lämmittää sydäntä et se maa missä mä oon asunu kuusi ja puoli vuotta, ja missä mulla on paljon ystäviä niin, et sen kehitys menee niinku eteenpäin. Se on ehkä se mukava että. Jääkö mä historian kirjoihin, niin ei kai sillä oo mitään merkitystä, mut jos se jää historian kirjoihin että Boliviassa on vähemmän lapsikuolleisuutta, tai pidetään paremmin huolta lähimmäisestä tai niin edespäin, niin se on varmaan se suurin.” (Y3)

Monet tapausyritysten edustajista kuvailivat myös työhyvinvointiin ja erityisesti tuottavuuteen liittyviä asioita vastuullisuutensa motivaattoreista puhuttaessa. Vastauksissa kaikui länsimaisesta työskentelykulttuurista tuttu ymmärrys siitä, että hyvinvoiva ja levännyt työntekijä on tuottoisampi kuin huonovointinen tai väsynyt työntekijä, joka käy ilmi myös alla olevasta lainauksesta.

”Ne ei ihan täysin vielä ymmärrä, että kun työntekijä on virkeä, niin kyllä tehotkin on paremmat.” (Y2)

Monet yrittäjät kertoivat kokeneensa haasteita työn laatuun, tuottavuuteen ja työntekijöiden työmoraaliin liittyen, ja pyrkineensä ratkaisemaan näitä haasteita tarjoamalla parempia työolosuhteita. Voidaankin olettaa, että työn laadun ja tuottavuuden takaaaminen on yrityksille tärkeä motivaattori työolojen parantamisessa. Seuraava lainaus kiteyttää tämän ajatuksen hyvin.

”No tietysti me pidetään omista hyvää huolta, jotka sitten ottaa myös vastuuta omasta työstään.” (Y1)

Yritysten edustajien haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että vastuullisuutta halutaan edistää nimenomaan henkilökohtaisten arvojen tai työn tuottavuuden takaamisen vuoksi. Sen sijaan eri sidosryhmien odotukset eivät juurikaan vaikuta yritysten haluun olla vastuullisia. Yksikään haastateltu yritys ei kokenut, että paikalliset työntekijät, heidän perheensä, muut yhteisön jäsenet, viranomaiset, kilpailevat yritykset tai mikään muukaan taho heidän toimintamaassaan olisi odottanut heiltä länsimaisena yrityksenä mitään erityistä vastuullisuutta. Päinvastoin, yritysten edustajien mukaan heihin suhtaudutaan valtaosassa asioita täysin samalla tavalla kuin mihin tahansa muuhun yritykseen. Tämä kiteytyy erityisesti seuraavassa lainauksessa:

”Ei ne, ei ne [kohdemaan sidosryhmät] varmaan odota mitään. Mulla on semmonen tunne et ei siellä odoteta mitään muuta kun että palkka tulee ja maha pysyy täynnä. Eikä viranomaisilla oo semmosta oikein käsitystä tämmösisistä että miten se, eikä ne mielellään oikeen poikkea paikallisista, koska se aiheuttaa sitten nurinaa muualla.” (Y1)

Yritysten edustajat kertovat kohdanneensa jonkin verran vastuullisuusodotuksia asiakkaiden toimesta Suomessa, mutta selvästi vähemmän kuin mihin yritykset olivat varautuneet. Asiakkaiden vastuullisuusodotuksiin vastaaminen vaikuttaa olevan tapausyrityksille melko tärkeä, mutta tuskin tärkein motivaattori toimia vastuullisesti. Seuraavasta lainauksesta voidaan havaita, että suomalaisia kuluttajia kiinnostaa ensisijaisesti tuotteiden laatu, vaikka vastuullisuus onkin hyvä lisä markkinointiin.

”Suomen päässä ihmiset paljon tykkää et me autetaan, mutta jos mä esimerkiksi laitan Facebookkiin jotain auttamisesta niin mä saan vähemmän tykkäyksiä kuin että mä sanoisin et tää maistuu hyvälle tää joku tuote.” (Y2)

Voidaankin kiteyttää, että henkilökohtaiset arvot ja työntekijöiden motivointi parempaan laatuun ja tuottavuuteen ovat tämän tutkimuksen tapausyritysten ensisijaisia motivaattoreita vastuulliseen toimintaan.

Konkreettiset sosiaalisen vastuullisuuden toimet

Kaikki haastatellut tapausyritykset pitävät tärkeimpänä vastuullisuustoimenaan terveellisten ja turvallisten työpaikkojen tarjoamista kohdemaan asukkaille. Haastateltujen yritysten edustajat näkevät työllistämisen sosiaaliset vaikutukset yhteiskunnassa laajasti esimerkiksi yksilöiden elämässä sekä maan kulttuurissa, demografiassa ja tasa-arvossa. Yritysten edustajien kertomuksista kaikuu vahvasti ajatus siitä, että tarjoamalla töitä yhdellekin syrjäisellä tai köyhällä alueella asuvalle henkilölle he voivat luoda moniulotteista ja pitkäjänteistä muutosta toimintamaassaan. Seuraavassa lainauksessa korostetaan työllistämisen laajaa sosiaalista vaikuttavuutta, joka toistui kaikkien tapausyritysten edustajien vastauksissa.

”Voidaan vaikuttaa siihen, että jos yksi ihminen köyhältä maaseudulta, yksi äiti, pääsee työhön, niin silloin se tarkoittaa sitä, että hänen lapsensa saa käydä koulua, eikä hänen lapsensa silloin tarvi tehdä mitään kerjäämistä, tai jotain muuta, et hyvin pienillä asioilla pystytään tuottamaan lisää [kehitystä].”
(Y4)

Työpaikkojen luonnilla nähtiin olevan moniulotteisia yhteiskunnallisia vaikutuksia esimerkiksi kulttuuriin, köyhyiden poistoon, tasa-arvon edistämiseen ja paikallisten ihmisten hyvinvointiin. Seuraavassa lainauksessa kuvataan maaseudulle luotujen työpaikkojen yhteiskunnallista ja demografista merkitystä.

”Sinne [töihin] on tullut nyt näitä parikymppisiä naisia, kun ennen siellä oli vaan viis-seitsemänkymppisiä naisia. Et he on oppineet sen korinteon äidiltään tai anopiltaan, ja nyt heidän perheiden ei tarvitse muuttaa sinne Nairobiin missä ne käytännössä päätyisi jonnekin slummiin asumaan.” (Y3)

Tämän tutkimuksen neljästä tapausyrityksestä kolme teetti tuotteitaan alihankintana, ja yksi omisti tehtaan kohdemaassa. Omistussuhteista riippumatta kaikki tapausyritykset pitivät hyvien työolojen takaamista tehtaassaan tärkeänä. Työolot nähtiin olennaiseksi asiaksi paitsi moraalin, myös työntekijöiden tuottavuuden kannalta, ja niihin on pyritty vaikuttamaan avoimen dialogin ja koulutuksen kautta. Alla olevassa lainauksessa eräs tehtaanomistaja kuvailee tehtaansa työhyvinvointia.

”Se on ihan näitä perusasioita, että hommat on hyvin työntekijöille, katsotaan että ne on terveitä, saa ruokaa, perheet saa ruokaa, ei tarte murehtia mistään. Ja silloin kun nää niinku, perusturvallisuus on kunnossa, niin kyllä ne sitten tekeekin.” (Y1)

Kaikki tätä tutkimusta varten haastatellut yritykset ovat tehneet, tai ainakin haaveilevat tekevänsä, myös jotain hyväntekeväisyshankkeita, jotka eivät ole suoraan yhteydessä heidän liiketoimintaansa. Esimerkkejä mainituista hyväntekeväisyystoimista ovat muun muassa rakennusmateriaalien ja laitteiston lahjoittaminen paikalliseen lastensairaalaan, lehmän ostaminen köyhän alueen yhteisölle ja suora taloudellinen tuki työntekijöille tarpeen mukaan. Lähes kaikki tapausyritysten edustajat kertoivat haaveilevansa siitä, että voisivat viedä konkreettisia tavaroita kuten ompelukoneita tai pesukoneita yrityksensä kohdemaahan. Yksi yritys on myös osallistunut toimintaansa liiketoimintaympäristön kehittämiseen yhteiskunnallisen vaikuttamistyön kautta.

Aineistosta voidaan kiteyttää, että tämän tutkimuksen tapausyritykset ovat toteuttaneet sosiaalista vastuullisuuttaan kehitysmaissa tarjoamalla turvallisia ja terveellisiä työpaikkoja kohdemaan asukkaille, edistämällä kohdemaan taloudellista kehitystä esimerkiksi veronmaksun kautta, ja resurssien salliessa ottamalla osaa erilaisiin hyväntekeväisyshankkeisiin ja liiketoimintaympäristön kehittämiseen.

Suhtautuminen kehitysyhteistyöhön

Kaikki tämän tutkimuksen tapausyritysten edustajat kokevat vahvasti tekevänsä hyvää kohdemaassaan. Suorat ja epäsuorat työpaikat, maahan jäävä taloudellinen apu ja konkreettinen hyväntekeväisyys kuten tavaroiden lahjoittaminen nähdään tärkeimpinä kohdemaan kehittymistä edesauttavina tekijöinä. Samaan aikaan Suomen kehityspolitiikka ja sille asetetut tavoitteet ovat yrittäjille pääsääntöisesti vieraita. Tapausyritykset siis toteuttavat sosiaalisen vastuun toimia, mutta niiden sosiaalinen vastuu ei ole juurikaan sidoksissa Suomen virallisiin kehitysyhteistyön linjauksiin tai tavoitteisiin.

Yritysedustajien haastatteluista on identifioitavissa ajatus siitä, että vastuullisuutta toteutetaan liiketoiminnallisten resurssien salliessa. Vaikka kaikilla tapausyritysten

edustajilla onkin side toimintamaansa kehitykseen, ne kokevat ensisijaisesti tekevänsä liiketoimintaa ja vasta sen jälkeen hyväntekeväisyyttä, jos resurssit sallivat. Seuraava lainaus kiteyttää sen, miten yritykset itse näkevät paikkansa osana toimintamaansa yhteiskuntaa:

”Kyllä me ollaan aina sanottu, että me ollaan tällöinen bisnesyritys, eikä me tehdä mitään hyväntekeväisyyttä. Teidän on tehtävä nämä hommat ja me maksetaan siitä. Että muutenhan tämä ei toimi. Me ei olla mikään semmonen niinku organisaatio joka sais rahaa mistään, et se toimii sillä yrityksen ideal- la. Ei me olla ikinä luvattu mitään sinne. Että nyt pikkuhiljaa kasvetaan, niin voidaan sitten kehittää näitä muita asioita kanssa.” (Y3)

Yritysten edustajien vastauksista on tulkittavissa sellainen ajatus, että he eivät koe olevansa velvollisia tekemään perinteistä kehitysyhteistyötä, vaikka yritysten hankkeita onkin tuettu kehitysyhteistyövaroilla. Sen sijaan ne pyrkivät tekemään parhaansa sosiaalisen vastuun kantamiseksi resurssiensa asettamissa rajoissa. Toisaalta monet yritykset toivoisivat lisää julkista tukea liiketoimintansa ja sosiaalisen vastuullisuutensa kehittämiseen, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi:

”Ja sitten kaikki aina sanoo, et ei se oo, ei teidän pitäisi tolla tavalla, nää kuuluu enemmän valtiolle nää kehitysapuhankkeet. Mutta mistä? ... Nythän meillä on 100 % taloudellinen riski tässä, alusta lähtien että onnistuuko se vai eikö.” (Y1)

Tapausyritykset siis kokevat edesauttavansa kohdemaansa sosiaalista ja taloudellista kehittymistä, vaikka eivät yleisesti tunnekaan virallista kehityspolitiikkaa tai sen tavoitteita erityisen tarkasti. Voidaankin kiteyttää, että tapausyritykset pyrkivät edesauttamaan liiketoimintamaansa kehitystä omien resurssiensa sallimissa rajoissa.

Kohdatut vastuullisuushaasteet

Kehityσμαaaliiketoiminnan haasteellisuus nousi esiin useita kertoja jokaisen yritysedustajan haastattelussa, jopa niin usein, että välillä edustajia piti todella ohjata puhumaan muista aiheista. Kehitysmaiden liiketoimintaympäristöä pidettiin haastavana

etenkin byrokratian, työkuulttuurin, kielimuurin ja luottamusongelmien vuoksi. Liiketoimintaympäristöä kuvailtiin pääosin negatiivisesti, mutta samaan aikaan tietyllä ylpeydellä. Yrittäjät vaikuttavat tyytyväisiltä siihen, että ovat haasteista huolimatta pysyneet aloittamaan ja kehittämään liiketoimintaansa valitsemassaan kehitysmaassa. Seuraava lainaus kiteyttää vastauksissa systemaattisesti ilmenneet turhautumisen ja ylpeyden tunteet:

”Ensin sä saat sen kymmenen vaihtoehtoa et miksi tää ei onnistu, koska jokainen ovi sulkeutuu nokan edestä, lainsäädäntö on hankalaa, niinkun tää yrityksen perustaminen mitä me on nyt puolitoista vuotta yritetty, niin se ei oo helpoa. Ja sitten se apu mitä on saatavilla, Brasiliassahan on myös Team Finland, mutta ne on keskittyneet suuriin yrityksiin, eikä niillä ole antaa apukäsiä tällaisiin pieniin yrityksiin, muuta kun että palkataa asianajaja, mutta sitten kun lähdet rajallisilla taloudellisilla resursseilla niin, no, sen takia me on tehty tämä itse.” (Y4)

Yritysten edustajien usein mainitsemat luottamukseen liittyvät haasteet näkyvät monella tasolla. Ensinnäkin, yrittäjät kokevat, että heidän on täytynyt tehdä suuri työ voittaakseen paikallisten luottamus puolelleen. Yrittäjien mukaan kohdemaan paikalliset ihmiset ovat maasta riippumatta suhtautuneet ensi alkuun varauksella uusiin länsimaisiin toimijoihin, mutta nähdessään toiminnan jatkuvuuden he uskaltaneet luottaa näihin. Seuraava lainaus kuvailee tätä haastetta käytännössä:

”No oli meillä tosi haastavaa alkuun. Et ehkä se, et siellä on ollut tosi paljon lännkkäreitä tekemässä projekteja, mutta ne on sitten aina lähteneet jossain vaiheessa kun se projekti on loppunut, niin meidän on täytynyt voittaa se luottamus.” (Y3)

Toinen luottamukseen liittyvä haaste liittyy olennaisesti myös vastuullisuuteen, sillä lähes kaikki haastatellut yrittäjät maasta riippumatta puhuvat ainakin jonkinasteisesta hyväntekeväisyyden hyväksikäytöstä, jota heidän kohdemaassaan ilmenee. Heidän on ollut vaikea luottaa siihen, että hyvään tarkoitettut sosiaaliset etuudet menevät oikeille avuntarvitsijoille, eivätkä väärin käsiin. Seuraava lainaus osoittaa tämän kuvaillun epäluottamuksen käytännössä:

”Et ku haastatteli joitain [toista yritystä] ketkä on yrittäny [tarjota ilmaista lounasta työntekijöille], niin eihän ne mitään muuta ku ne varasti kaikki jauhot ja kaikki muut, ja sitten vei kotiinsa mitä nyt irti saivat. Sit siinä kävi niin et ne lopetti sen, imekää peukaloa sitten jos ei muuta ole. Et se menee niinkun, sitä ei niinkun ymmärretä et se olis kaikkien edun mukaista että ne sais sen lämpimän ruuan ainakin kerran päivässä ja riittävästi sen sijaan et alettais keplottelemaan ja pelleilemään siellä. (Y1)

Haastatelluilla yritysten edustajilla ei pääsääntöisesti ole kovin selkeää kuvaa toimintamaansa yleisestä vastuullisuuden tasosta. Kaikkien edustajien kertomuksista voidaan identifoida, että vastuullisuutta ei juurikaan tunneta, mainosteta tai vaadita niissä maissa missä he toteuttavat liiketoimintaansa. Näin ollen vastuullisesti toimivien yritysten onkin täytynyt raivata tietä ja perustella vastuullisuutensa merkitys muille kohdemaassaan toimiville yrityksille ja sidosryhmille. Lähes kaikki tämän tutkimuksen tapausyrityksistä ovat vastanneet tähän haasteeseen olemalla mahdollisimman paljon läsnä yrityksensä toimintamaassa, ja kouluttamalla yhteistyökumppaneitaan näistä asioista. Tämä käy ilmi esimerkiksi seuraavasta lainauksesta:

”Oon ollu esimerkiks kolmen kuukauden työmatkalla Boliviassa. Ja sit monia usean viikon juttuja siellä, niin ne niinku kädestä pitäen näkee et mikä on se tapa toimia, ja ne niinku hoksaa et okei, tällein Euroopassa tehdään.” (Y2)

Toisaalta, vaikka kohdemaan vastuullisuutta ei tunneta tai pidetä kovin korkeatasoisena, yrittäjät eivät juurikaan koe kohdanneensa erityisiä haasteita suoraan esimerkiksi työolosuhteisiin liittyen. Yhdenkään yrityksen edustaja ei muistanut haastattelussa mitään tiettyä vastuullisuushaastetta, mihin heidän olisi tarvinnut puuttua, vaan heidän kommenttinsa olivat enemmänkin seuraavan lainauksen kaltaisia:

”Mä luulen, että siellä [tehtaassa] on osittain jopa paremmat olot kun monessa suomalaisessa yrityksessä. He esimerkiksi maksaa näiden työntekijöiden koulutuksen, he saa kouluttautua ihan mihin he haluaa, et sen ei tarvii liittyä siihen työtehtävään, vaan siihen eteenpäin menemiseen.” (Y4)

Voidaankin todeta, että yritysten vastuullisuustoimet liittyvät ensisijaisesti siihen, millaisia yhteistyökumppaneita he valitsevat kohdemaistaan. Näin ollen yritykset käyttävät ostajan valtaansa valitessaan yhteistyökumppaneikseen sellaisia yrityksiä, jotka toimivat jo valmiiksi suhteellisen vastuullisesti, ja joiden kanssa vastuullisuuteen liittyviä haasteita ilmenee verrattain vähän.

Aineistosta on tunnistettavissa myös pienen yrityksen vaikuttamismahdollisuuksiin liittyvä haaste. Työpaikkojen luonnista ja hyväntekeväisyystyöstä huolimatta haastellut yrittäjät kokivat, että he eivät voi vaikuttaa yrityksensä kohdemaan paikalliseen kehitykseen niin paljon kuin toivoisivat, sillä pieninä toimijoina heidän vaikutusmahdollisuutensa esimerkiksi kansalliseen työkuulttuuriin ovat rajalliset. Pienen yrityksen rajalliset vaikutusmahdollisuudet näkyvät oleellisesti alla olevissa lainauksissa.

”Et sä voi vaatia että, tai voit sä vaatia mutta ei se toteudu, että paikalliset yhteistyöpartnerit toteuttaisi näitä samoja standardeja, koska ne on suurin osa täysin utopiaa. Et kyllä, täytyy muistaa et se lähtötaso on niin alhainen siellä, et jos vaaditaan yhdeltä firmalta liikaa, niin siitä toimintaympäristöstä tulee ihan mahdoton, ei se kannata enää.” (Y1)

”Siis tosiasia on se et ei me voida sanella mitään. Se on niinku, me ollaan ulkona heti jos me ruvetaan sanelemaan, eikä meillä mun mielestä ole oikeutta siihen.” (Y4)

Voidaankin kiteyttää, että tapausyritykset ovat kokeneet kehitysmaaliiketoiminnan varsin haasteelliseksi erityisesti liiketoimintaympäristöstä johtuen. Vastuullisuushaasteet ovat liittyneet pääosin yrityksen ja paikallisväestön molemminpuoliseen luottamukseen, kohdemaan vastuullisuuden alhaiseen lähtötasoon ja arvostukseen, sekä tapausyritysten pieniksi koettuihin resursseihin vaikuttaa kohdemaansa sosiaalisen vastuullisuuden tilaan kovin laajasti.

Kehitysyhteistyön suhde yritysstrategiaan

Kaikki tämän tutkimuksen tapausyritykset pitävät kehitysyhteistyötä tärkeänä toimintaa ohjaavana arvona, mutta siitä huolimatta yhdenkään tapausyrityksen kohdalla ke-

hitysyhteistyö ei ole erityisen suunnitelmallista tai strategiaan sidottua. Yksikään tapausyritys ei ole esimerkiksi määritellyt erillisiä kehitystä koskevia tavoitteita, standardeja tai mittaristoja. Kehitysyhteistyö ja sosiaalinen vastuullisuus ovat yrityksissä ennemminkin arvo kuin toimintatapa, mikä näkyy esimerkiksi seuraavassa lainauksessa, jossa yrityksen edustajalta kysyttiin, mitä kehitystavoitteita he haluavat toiminnallaan edistää:

”Me ei olla siis keskusteltu tästä meidän yrityksessä, tää on ihan mun näkökulmaani, mutta uskon kyllä puhuvani kaikkien puolesta, et enemmän sitä ihmisten, nimenomaan niitä työoloja.” (Y4)

Etenkin alihankintaa harjoittavat tapausyritykset pyrkivät huomioimaan sosiaalisen vastuun kannon ja työhyvinvoinnin korkean tason valitessaan paikallisia yhteistyökumppaneita. ”Hyviä” tai ”huonoja” työolosuhteita ei kuitenkaan ole erikseen määriteltä yhdessäkään yrityksessä, eivätkä ne ainakaan tietoisesti pohjaudu minkään kansainvälisen standardin, kuten ILO:n sopimusten tai YK:n Ihmisoikeusjulistuksen vaaraan. Sen sijaan yritysten edustajat uskovat, että parhaita mittareita työhyvinvoinnin ja sosiaalisen vastuullisuuden arvioimiseen ja seuraamiseen ovat maalaisjärki, omat arvot ja avoin dialogi paikallisten kanssa. Seuraavissa lainauksissa korostuu standardien määrittelyyn liittyvä henkilökohtaisuus:

”No ne [vastuullisuusstandardit] määritellään niin, että me tavataan ne ryhmät säännöllisesti ja keskustellaan heidän kanssaan, kysytään et kauanko se työ vie aikaa ja mitä he haluaisivat saada siitä palkaksi. Eli se perustuu siihen että yhdessä sovitaan asiat niin et kaikki on tyytyväisiä.” (Y3)

”No jos jotain mittaria, niin mä veikkaan että ei ihan tarkalleen. Mut kyllähän ne aina niinku pompahtaa esille ne epäkohdat. Et periaatteessa suurin merkitys on se et mitä enemmän me on käytetty aikaa puhelimesta ja käyty niitä keskusteluja. Tai sitten että käydään siellä paikan päällä niin, kyllähän sillä on merkitys.” (Y2)

Aineiston perusteella voidaan kiteyttää, että vastuullisuus ja kestävä kehitys edistäminen ovat tapausyrityksille tärkeitä arvoja ja tavoitteita, vaikka niitä ei mitata tai

kehitetä systemaattisesti. Tapausyritykset luottavat paikallisiin kumppaneihinsa vastuullisuusasioiden toimeenpanossa, vaikka toisaalta pitävätkin kohdemaansa yleistä vastuullisuuden tasoa verrattain heikkona.

Pienen koon merkitys vastuullisuuteen

Tapausyritysten vastauksista käy ilmi, että niiden pieni koko vaikuttaa niiden vastuullisuuteen sekä positiivisesti että negatiivisesti. Positiivisina asioina pidetään joustavuutta, avoimuutta ja suoraa kontaktia kohdemaan olosuhteisiin, kuten alla olevista lainauksista käy ilmi:

”Mä uskon, että meidän tyyppiset pk-sektorin yritykset on niitä tulevaisuuden yrityksiä, ja menestyviä yrityksiä, kun se joustavuus on siinä mahdollista myöskin tarttua näihin [vastuullisuus-] haasteisiin.” (Y4)

”Et ehkä se mukava on se, et kun me ollaan siellä paikan päällä niin meidän on paljon helpompi auttaa pienillä resursseilla niinku sellasilla asioilla millä on merkitystä, tai jos sinne vaan syynäis sitä rahaa niin, se on ikävää et sit se valuis ehkä vääriin taskuihin.” (Y2)

Pienen koon negatiiviset vaikutukset puolestaan liittyvät lähes poikkeuksetta pieniin resursseihin. Monen tapausyrityksen edustajat kuvailevat resurssejaan riittämättömäksi vastaamaan erityisesti liiketoimintaympäristöön liittyviin haasteisiin. Monet yrittäjät kokevat myös, että kehitysmääliiketoimintaa tukevat julkiset instrumentit on usein osoitettu isommille yrityksille, kuten käy ilmi seuraavasta lainauksesta:

”Me ei mennä sinne minään miljoonayrityksenä tai Suomen ministerit mukana sinne, niin se on ihan eri asia, kun me raivataan meidän tie ihan itse ilman apua.” (Y4)

Kaiken kaikkiaan yritykset suhtautuvat pieneen kokoonsa kaksijakoisesti: toisaalta ne arvostavat pienuuden tarjoamaa ketteryyttä ja joustavuutta, kun taas toisaalta ne harmittelevat usein riittämättömiä resurssejaan vaikuttaa haluamiinsa asioihin. Lähes

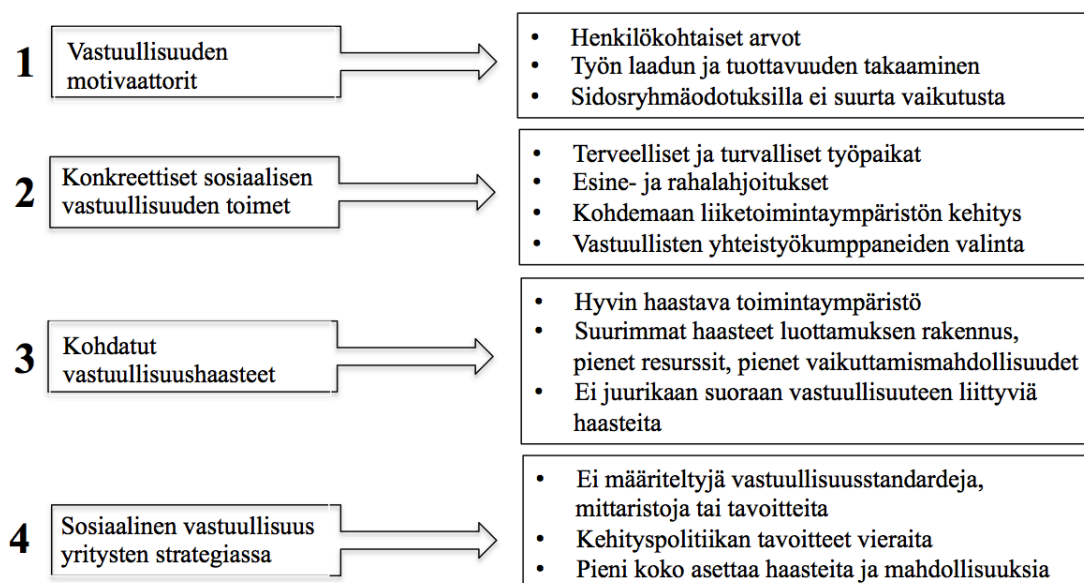
kaikki haastatellut tapausyritysten edustajat toivoisivat enemmän julkisia resursseja kehitysmaaliiketoimintansa tueksi.

4.1.2 Yrityshaastattelujen synteesi

Tätä tutkimusta varten haastateltiin neljää kehitysmaassa toimivaa yritystä, jotka ovat kaikki vastaanottaneet Finnpartnershipin koordinoimaa mutta ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyövaroista rahoittamaa taloudellista tukea kehitysmaaliiketoimintansa aloittamiseen ja kehittämiseen. Haastatelluista yrityksistä kolme teettää tuotteitaan alihankintana kehitysmaassa ja myy niitä Suomen tai Euroopan markkinoilla, ja yksi yritys valmistaa ja myy tuotteensa suoraan kohdemaassaan. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten suomalaiset pk-yritykset toteuttavat sosiaalista vastuullisuuttaan kehitysmaaliiketoiminnassaan, ja miten toteutetut sosiaalisen vastuullisuuden toimet linkittyvät Suomen kehitysyhteistyöhön. Empiirisestä aineistosta pyrittiin saamaan vastauksia näihin kysymyksiin. Haastatteluista saatua aineistoa analysoitiin teoriasidonnaista sisällönanalyysimallia seuraten kaksivaiheisesti niin, että tässä ensimmäisessä vaiheessa tavoitteena on kuvailla aineistoa ja jäsenellä sitä esiintyvien samankaltaisuuksien ja eriäväisyyksien avulla.

Ensimmäisessä analyysivaiheessa haastatteluista saatu aineisto jaoteltiin kuuden teoriasidonnaisen aineistokysymyksen alle, joiden kautta pyrittiin hahmottamaan tapausyritysten 1) vastuullisuuden motivaattoreita, 2) konkreettisia sosiaalisen vastuun toimia, 3) tapausyritysten suhtautumista kehitysyhteistyöhön, 4) tapausyritysten kohtaamia haasteita etenkin vastuullisuuteen liittyen, 5) kehitysyhteistyön suhdetta tapausyritysten strategiaan, sekä 6) tapausyritysten pienen koon merkitystä niiden vastuullisuuteen.

Synteesiä varten tapausyritysten haastatteluista saatua aineistoa on ryhmitelty useaan kertaan. Ryhmittelyn tuloksena on luotu neljä teemaa, jotka kiteyttävät yritysedustajien haastatteluista saadun aineiston. Tulokset on esitelty kuviossa 14.

Kuvio 14. Yritysedustajien haastatteluaineiston synteysi.

Tämän tutkimuksen yritysedustajien haastatteluista voidaan kiteyttää, että ne toimivat vastuullisesti ensisijaisesti henkilökohtaisten arvojensa motivoimina. Myös työn laadun ja tuottavuuden takaaminen motivoivat niitä vastuulliseen liiketoimintaan. Toisaalta sidosryhmäodotuksilla ei ole juurikaan vaikutusta yritysten vastuullisuuteen. Konkreettisina vastuullisuuden toiminaan yritysedustajat pitävät terveellisten ja turvallisten työpaikkojen luomista, hyväntekeväisyshankkeisiin osallistumista ja kohdemaan liiketoimintaympäristön kehittämistä. Myös vastuullisten yhteistyökumppaneiden valinta korostuu yritysten vastuullisessa toiminnassa. Haastatellut yritykset pitävät kehitysmalli liiketoimintaa hyvin haasteellisena erityisesti liiketoimintaympäristöstä johtuen, mutta nimeävät hyvin vähän erityisesti sosiaaliseen vastuuseen liittyviä haasteita. Suurimmiksi haasteiksi nousevat luottamuksen rakennus, pienet resurssit ja sitä kautta pienet vaikuttamismahdollisuudet esimerkiksi vastuullisuusasioihin.

Aineistosta voidaan nostaa esiin, että jokaisella haastatelluista yritysedustajista on henkilökohtainen suhde yrityksen toimintamaahan, ja halu edesauttaa kyseisen maan sosiaalista kehitystä. Siitä huolimatta yhdenkään tapausyrityksen kohdalla kehitysyhteistyöhön osallistuminen ei ole erityisen suunniteltua tai strategista. Yhdelläkään tapausyrityksellä ei ole esimerkiksi erikseen määriteltyjä vastuullisuusstandardeja, -tavoitteita tai -mittareita, vaan ne määritellään omien arvojen, maalaisjärjen ja avoimen dialogin kautta. Suomen kehityspolitiikka ja -tavoitteet ovat yritysedustajille pääsääntöisesti vieraita, mutta siitä huolimatta yritykset kokevat tekevänsä kohde-

maan sosiaalisen kehityksen kannalta tärkeää työtä. Pieneen kokoonsa yritykset suhtautuvat kaksijakoisesti: toisaalta pienen koon tarjoama joustavuus koetaan etuna, kun taas toisaalta pienet resurssit heikentävät yritysten vaikutusmahdollisuuksia esimerkiksi vastuullisuusasioihin.

Tämän tutkimuksen ensimmäinen tutkimuskysymys on, miten suomalaiset pk-yritykset toteuttavat sosiaalista vastuullisuuttaan kehittyvissä maissa. Tapausyritysten haastatteluista saadun aineiston ensimmäisen analyysivaiheen jälkeen voidaan todeta, että tapausyritysten toteuttama sosiaalinen vastuullisuus kehittyvissä maissa on arvo-pohjaista, käytännönläheistä ja haastavaa. Vastuullisuus määritellään omien yrittäjien arvojen, maalaisjärjen ja avoimen dialogin kautta, ja pääsääntöisesti sitä ei mitata tai suunnitelmallisesti kehitetä. Tapausyritysten tärkeimmiksi vastuullisuuselementeiksi nousevat fyysinen läsnäolo esimerkiksi yhteistyökumppanin tehtaalla, yhdessä tekeminen ja oppiminen, sekä merkittävin osin myös oikeanlaisten ja vastuullisesti toimivien yhteistyökumppaneiden valinta.

Tämän tutkimuksen toinen tutkimuskysymys puolestaan on, miten suomalaisten pk-yritysten sosiaalinen vastuullisuus ilmenee suhteessa Suomen kehitysyhteistyöhön. Tämän ensimmäisen analyysivaiheen jälkeen näyttää siltä, että tapausyritykset eivät juurikaan tunne tai tietoisesti edesauta Suomen kehityspolitiikalle asetettuja tavoitteita, vaikka yritysten aikaansaama sosiaalinen ja taloudellinen kehitys onkin monin paikoin ilmeistä.

4.2 Kehitysmaaliiketoiminta asiantuntijoiden näkökulmasta

4.2.1 Asiantuntija-aineiston analyysi

Kuten yritysedustajien haastatteluissa, myös asiantuntijoiden haastatteluista saadun aineiston ensimmäisen analyysin tavoitteena on kuvailla, ymmärtää ja jäsenellä haastatteluista kerättyä aineistoa identifioitujen samankaltaisuuksien ja eriäväisyyksien osalta. Tässä kappaleessa asiantuntijoiden haastatteluista kerätty aineisto on luokiteltu kahden kirjallisuuskatsauksen pohjalta rakennetun aineistokysymyksen avulla:

1) Millaista yritysten kehityskaaliiketoiminta on kehityspoliitiikan näkökulmasta?

2) Miten yksityissektorin osallistumista suomalaiseen kehityspoliitiikkaan tulisi kehittää tulevaisuudessa?

Yritysten kehityskaaliiketoiminta kehityspoliitiikan näkökulmasta

Tätä tutkimusta varten haastateltujen asiantuntijoiden erityisosaamisalue on Suomen kehityspoliitiikka, ja myös tapausyritysten vastuullisuustoimia käsiteltiin haastatteluisissa yleisellä kehityspoliittisella tasolla, eikä niinkään yksilöidysti yritystasolla. Asiantuntijoilta pyrittiin selvittämään erityisesti sitä, mitä yksityissektorin läsnäololla kehityspoliitikassa tavoitellaan, ja miten nämä tavoitteet ovat täyttyneet.

Asiantuntijoiden kommenteista käy ilmi, että yksityissektorin suoralla osallistumisella kehitysyhteistyöhön tavoitellaan sekä liiketoiminnallisia että kehityksellisiä tavoitteita. Molemmat asiantuntijat pitivät kehityspoliitiikan tavoitteita tärkeinä yksityissektorin julkisilla varoilla tuettua kehityskaaliiketoimintaa ohjaavina periaatteina, vaikka olivatkin erimielisiä siitä, millaisia kehitysvaikutuksia yksityissektorin suoralla kehitysyhteistyöltä odotetaan. Ensimmäisen asiantuntijan mukaan (A1) Finnpartnershipin kaltaisten hankkeiden ensisijainen tavoite on kannustaa yrityksiä toimimaan vastuullisemmin kehityskaaliissa. Hän kiteyttää, että suomalaiset yritykset voisivat lähteä toteuttamaan kehityskaaliiketoimintaansa myös ilman julkista tukea, jolloin toimintaan ei liittyisi lain yläpuolelle ulottuvia vastuullisuusvaatimuksia. Hänen mukaansa kyseisen tuen tarkoituksena on siis asettaa yrityksille tiettyjä julkisen sektorin raportointi- ja seuranta-vaatimuksia, jotka kannustavat niitä toimimaan enemmän kestävässä kehityksen periaatteiden mukaisesti. Tämän tulkinnan mukaan yksityissektorin toteuttamaa kehitysyhteistyötä ei siis välttämättä ohjaisikaan kehitysyhteistyölle asetetut päämäärät, vaan enemmänkin kestävässä kehityksen päämäärät, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi:

”Tavallaan me madalletaan sitä kynnystä kohti kestävämpää kehitystä. Ja se on niinkun se ajatus, et sillai, se on niinku se ajatus saada sitä yksityissektorin

rahaa, en sanois suoraan et kehitysyhteistyöhön, vaan kohti kestävästä kehityksestä, tämmöisiin kestävästä kehityksen tavoitteisiin.” (A1)

Toisaalta toinen asiantuntija (A2) toteaa, että kaikilla kehitysyhteistyövaroin toteutetuilla hankkeilla tulee edistää nimenomaan kehityspoliittisia tavoitteita, oli hankkeen toteuttajana sitten julkinen, kolmas tai yksityis sektori, mikä näkyy seuraavassa lainauksessa:

”Jos toimitaan julkisella rahalla jonka tavoitteeksi on määritelty myös tässä uudessa kehityspoliittisessa selonteossa köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen, ihmisoikeuksien toteutuminen, se että kehitysmaat on siellä ohjauspaikalla, niin silloin täytyy pystyä toimimaan niin, että myös yritykset toimii kehityspoliittisina toimijoina ja ajaa nimenomaan näitä tavoitteita.” (A2)

Asiantuntijoiden haastatteluista käy ilmi, että kehitysyhteistyön vaikutusten mittaaminen on hyvin haastavaa. Yksityissektorin toteuttamalla kehitysyhteistyöllä tavoitellaan paitsi liiketoiminnallisia, myös kehityksellisiä tavoitteita, jolloin kehitysvaikutukset ovat vain yksi osa hankkeen menestyksen arviointia. Seuraavat lainaukset kiteyttävät olennaisesti mittaamiseen liittyviä haasteita:

”Täähän on tää koko kehitysyhteistyön dilemma, että saadaanko sillä aikaan vaikutuksia vai ei. Et tässäkin yksittäisestä tapauksesta on ehkä vaikea sanoa et mitä siellä olis sitten tapahtunut, mutta kyllä mä sanoisin että kokonaisuudessaan tää kuitenkin edistää sitä kestävästä kehitystä tää Finnpartnership.” (A1)

”Se kysymys on, että onko niin että ne investoinnit joita on tuettu kehitysyhteistyövaroin, niin onko ne tapahtuneet sen kehitysyhteistyön ansiosta, vai olisiko ne tapahtuneet joka tapauksessa? Nyt toistaiseksi näyttää siltä, että ne olisi tapahtuneet joka tapauksessa, eli ne investoinnit suuntautuu niille sektoreille joissa jo investoidaan, ei niille vaikeille sektoreille niinku sosiaali jne., jossa kehitysyhteistyöllä on tosi tärkeä rooli varsinkin köyhimmissä maissa. ... Ihan relevantti kysymys on, että millä me veronmaksajina saadaan eniten kehitystuloksia jokaiselle veroeurolle?” (A2)

Yksityissektorin osallistuminen kehitysyhteistyöhön perustellaan usein vipuvaikutuksen avulla, jonka ajatuksena on, että pienillä julkisilla investoinneilla saadaan paljon yksityistä pääomaa kansallisen kehitysyhteistyöbudjetin tueksi. Myös molemmat tätä tutkimusta varten haastatellut asiantuntijat määrittelivät vipuvaikutuksen tärkeäksi yksityissektorin kehitysyhteistyön elementiksi. He molemmat kuitenkin totesivat, että yksityisen pääoman mobilisointi kehitysyhteistyöhön nykyisillä kehitysyhteistyön instrumenteilla on haastavaa, kuten seuraavista lainauksista ilmenee:

”Jos ajatellaan, et haettais sitä yritysten rahaa kehitysyhteistyöhön, niin siinä on sitten enemmän nämä lahjoitukset, varainkeruut ja muut tällaiset kampanjat ja sellaiset, et se on sit eri asia.” (A1)

”Toistaiseksi siitä yrityksen, että kun tuetaan kehitysyhteistyövaroilla yrityksiä, niin siitä vipuvaikutuksesta on aika vähän todisteita.” (A2)

Tässä tutkimuksessa haastatellut asiantuntijat ovat erimielisiä myös siitä, miten yrityksiin tulisi suhtautua kehitystoimijoina. Ensimmäisen asiantuntijan (A1) mukaan yrityksiltä ei voida odottaa laajaa kehityspolitiikan tuntemusta, sillä niiden rooli osana kehitysyhteistyötä on merkittävin silloin, kun ne toteuttavat ydinliiketoimintaansa vastuullisesti. Hän vertaa yrityksiä ja kansalaisjärjestöjä keskenään ja toteaa, että kehitysyhteistyötä toteuttavien järjestöjen olemassaolon päätarkoitus on nimenomaan kehitysyhteistyöhankkeiden hallinnointi, kun taas yritysten olemassaololla on myös muita, liiketaloudellisia intressejä. Hänen mukaansa Finnpartnership-ohjelman kautta tuetuilla hankkeilla voi olla kehityspoliittisia vaikutuksia, mutta yritysten ei välttämättä tarvitse tietää niitä kovin tarkasti. Kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi, hänen mukaansa kehitysvaikutusten mittaaminen ja arviointi ovat ensisijaisesti tuen myöntäjän eli julkisen tahon vastuulla:

”Kyllähän ne voi tietää ne peruseriaatteet, että me annetaan tukea tiettyyn toimintaan ja me seurataan, pyydetään että ne raportoi näistä asioista ja sitten kun ne on raportoineet, niin me katsotaan että onko siellä syntynyt niitä kehitysvaikutuksia vai ei.” (A1)

Sen sijaan toisen asiantuntijan (A2) mukaan kehitysyhteistyövaroin tuetuilta yrityksiltä pitäisi vaatia nimenomaan kehityspolitiikan tavoitteiden täyttymistä, sillä muussa tapauksessa kehitysyhteistyövarat eivät palvele niille asetettua tarkoitusta. Hänen mukaansa kehitysyhteistyövaroilla toimiessaan yrityksiä koskevat yhtäläiset kehityspolitiikan tavoitteet kuin kaikkia muitakin kehityspoliittisia toimijoita.

Tämän tutkimuksen asiantuntijoiden haastatteluista voidaan kiteyttää, että yksityissektorin suora osallistuminen kehitysyhteistyöhön on uusi ilmiö, jonka käytännön toteutus jakaa mielipiteitä. Molemmat asiantuntijat ovat samaa mieltä siitä, että yksityissektorin mukaantulo kehitysyhteistyöhön on tervetullutta, ja siinä piilee paljon kehityksellistä potentiaalia. Toisaalta asiantuntijat olivat yhtä mieltä myös siitä, että etenkin pieniltä yrityksiltä ei voida odottaa koko maailman pelastamista kerralla, vaan kestävän kehityksen ja kehityspolitiikan tavoitteiden toteuttaminen vaatii pitkäjänteistä ja rakentavaa yhteistyötä eri sektorien välillä.

Yksityissektorin kehitysyhteistyön tulevaisuus ja kehitysehdotukset

Tässä tutkimuksessa haastatelluilta asiantuntijoilta pyydettiin kommentteja siihen, miltä yksityissektorin toteuttaman kehitysyhteistyön tulevaisuus näyttää ja miten sitä tulisi kehittää. Molemmat asiantuntijat tunnistivat yksityissektorin kasvavan roolin kehitysyhteistyössä globaalisti ja uskoivat sen säilyttävän asemansa myös Suomen kehityspolitiikassa. Kehittämisehdotuksista valtaosa liittyi yritysten aikaansaamien kehitysvaikutusten mittaamiseen ja raportointiin, sekä eri kehitysyhteistyöinstrumenttien väliseen yhteistyöhön.

Tällä hetkellä Finnpartnership-ohjelman tukea vastaanottaneen yrityksen tulee kertoa arviointilomakkeessaan hankkeensa keskeisimmät kehitysvaikutukset, kuten luotujen työpaikkojen lukumäärä, naistyöntekijöiden lukumäärä, tarjotun koulutuksen määrä, maksetun palkan määrä sekä vaikutus kohdemaan tuotantorakenteen monipuolistamiseen ja yleisinfrastruktuurin parantamiseen. Ensimmäisen asiantuntijan (A1) mielestä tällainen raportointitarkkuus on riittävä, kun taas toisen asiantuntijan (A2) mukaan pääosin numeeriset tai ”raksi ruutuun” -tyyppiset raportointimittarit eivät kerro tarpeeksi hankkeen todellisista kehitysvaikutuksista. Toisen asiantuntijan ajatus kiteytyy seuraavassa lainauksessa:

”Jos sanotaan et luodaan ihmisarvoisia työpaikkoja, niin ei sitä mitata työpaikkojen määrässä, eikä edes siinä montako miestä tai naista siellä on töissä, vaikka sekin on tärkeää, mutta se että miten niiden ihmisten elämä on kokenut, se on se mistä täytyy raportoida.” (A2)

Erityisesti toinen asiantuntija (A2) painottaa vastauksissaan yhteisten ja yhteneväisten raportointivaatimusten luontia. Hänen mukaansa on tärkeää, että kaikki yrityksille tarkoitettuja kehitysyhteistyövaroja vastaanottavat yritykset ymmärtäisivät, millaisia kehitysvaikutuksia niiltä odotetaan, ja miten niistä voidaan raportoida mahdollisimman kattavasti, kuten seuraavassa lainauksessa:

”Sanotaan yritykselle että hei, me oletetaan että te noudatatte Ruggien periaatteita. Se vie aikaa, tää on prosessi, mutta sen täytyy olla rakennettuna sisään tuen saamiseen. Ja nyt kun uudessa kehityspoliittisessa selonteossa sanotaan että edellytetään että yritykset toimii vastuullisesti, no tämä on nyt se millä me sitä edellytetään. Tehdään palvelu meille kaikille, luodaan selkeä edellytys.” (A2)

Molemmat asiantuntijat ymmärtävät etenkin pienten yritysten rajalliset raportointiresurssit, ja toinen asiantuntija (A2) ehdottaakin, että suurille ja pienille yrityksille luotaisiin omat vastuullisuusmittarit, jolloin pk-yritykset voisivat raportoida toimistaan läpinäkyvästi perustasolla, kun taas suuremmilta yrityksiltä vaadittaisiin syvällisempää raportointiprosessia.

Molemmat asiantuntijat näkevät parantamisen mahdollisuuksia eri kehityspoliittisten instrumenttien välillä. Esimerkiksi ensimmäisen asiantuntijan (A1) mukaan vastuullista liiketoimintaa ja kauppaa tukevaa kehitysyhteistyötä voidaan edesauttaa muun muassa Suomen diplomaattisilla suhteilla ja hankkeilla. Toinen asiantuntija (A2) puolestaan toteaa, että yritys vastuuta tarkastelevien kansalaisjärjestöjen tukeminen on tärkeää, sillä niiden työn tuloksena saadaan riippumattomia arvioita kehityskaali-toiminnan vastuullisuudesta. Molempien asiantuntijoiden lähtökohtana yhteistyössä on se, että yrityksiä ei missään nimessä pidä jättää yksin toteuttamaan kehitysyhteis-

työtä, vaan niille tulee tarjota apua kaikkien mahdollisten olemassa olevien instrumenttien kautta.

4.2.2 Asiantuntija-aineiston synteesi

Tätä tutkimusta varten haastateltiin kahta suomalaisen kehityspolitiikan asiantuntijaa, jotka molemmat tuntevat Finnpartnership-ohjelman ja liikekumppanuustuen hyvin. Haastatelluista asiantuntijoista toinen työskentelee ulkoasiainministeriössä ja edustaa näin ollen Finnpartnership-ohjelman toimeenpanevaa tahoa, kun taas asiantuntijoista toinen työskentelee Suomen kehitysyhteistyöjärjestöjen kattojärjestö Kepassa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten suomalaiset pk-yritykset toteuttavat sosiaalista vastuullisuuttaan kehityskaaliiketoiminnassaan, ja mikä yksityissektorin rooli on osana suomalaista kehityspolitiikkaa. Tässä asiantuntijahaastatteluiden ensimmäisessä analyysivaiheessa haastatteluista saatu aineisto jaoteltiin kahden aineiston pohjalta rakennetun aineistokysymyksen alle, joiden kautta pyrittiin hahmottamaan asiantuntijoiden näkemyksiä siitä, 1) millaista yritysten kehitysyhteistyövaroin tuettu kehityskaaliiketoiminta on kehityspolitiikan näkökulmasta, ja 2) miten yksityissektorin osallistumista suomalaiseen kehityspolitiikkaan tulisi kehittää tulevaisuudessa.

Tätä synteesiä varten asiantuntijoiden haastatteluista saatua aineistoa on uudelleen luokiteltu useaan kertaan. Luokittelun tuloksena on luotu neljä luokkaa, jotka kiteyttävät asiantuntijahaastatteluiden aineistosta löytyneet keskeisimmät erimielisyydet ja yhteneväisyydet. Tulokset on esitelty taulukossa 12.

Taulukko 12. Asiantuntijahaastatteluiden synteesi.

Teema	Samaa mieltä	Eri mieltä
Vipuvaikutus	Vipuvaikutuksen mittaaminen on hankalaa. Finnpartnership-ohjelma ei välttämättä tuota vipuvaikutuksia kehitysyhteistyöbudjettiin.	Pitäisikö Finnpartnershipin tuottaa vipuvaikutuksia kehitysyhteistyöbudjettiin?
Kehitysvaikutukset	Kehitysvaikutusten mittaaminen on haasteellista.	Ovatko Finnpartnershipin kautta tällä hetkellä saavutetut tulokset riittävän vaikuttavia kehityksen kannalta sijoitettuun rahamäärään nähden?
Tavoitteet	Kehityspolitiikan tavoitteet tärkeä ohjaava elementti.	Pyritäänkö Finnpartnership-ohjelmalla kehityspolitiikan tavoitteisiin, vai kestävämmän kehityksen ja liiketoiminnan luomiseen?
Raportoinnin indikaattorit	Yritysten raportoinnissa haasteena yrityssalaisuuksien säilyttäminen ja riittävä läpinäkyvyys.	Riittääkö pelkkä vaikutusten numeerinen kuvailu (työpaikkojen lukumäärä), vai tarvitaanko tietoa myös sosiaalisista vaikutuksista (millaisia työpaikkoja)?

Kuten taulukko 12 kuvaa, asiantuntijoiden haastatteluista esiinnousseet teemat olivat vipuvaikutus, kehitysvaikutukset, tavoitteet ja raportoinnin indikaattorit. Asiantuntijat olivat samaa mieltä siitä, että vipu- ja kehitysvaikutusten mittaaminen on haastavaa, sekä siitä että kehityspolitiikan tavoitteet ovat tärkeä elementti myös Finnpartnershipin koordinoimissa hankkeissa. He olivat samaa mieltä myös siitä, että raportoinnissa on vaikeaa tasapainotella yritysten yrityssalaisuuksien säilyttämisen ja riittävän läpinäkyvyyden kanssa. Asiantuntijat olivat erimielisiä siitä, millaisia tavoitteita Finnpartnershipin kautta pitäisi tavoitella, ja miten vaikuttavia tämänhetkiset kehitys- tai vipuvaikutukset ovat suhteessa sijoitettuun rahamäärään. Asiantuntijat olivat erimielisiä myös siitä, miten ja millä tarkkuudella yritysten pitäisi raportoida hankkeistaan.

Tämän tutkimuksen ensimmäinen tutkimuskysymys on, miten suomalaiset pk-yritykset toteuttavat sosiaalista vastuullisuuttaan kehittyvissä maissa. Asiantuntijahaastatteluissa tämän tutkimuksen aihetta lähestyttiin hyvin poliittisesta näkökulmasta, joten asiantuntijahaastatteluiden aineistosta ei juurikaan nouse vastauksia ensimmäistä tutkimuskysymystä koskien, vaan siihen vastataan ensisijaisesti yritysedustajien haastatteluista saadun aineiston perusteella.

Tämän tutkimuksen toinen tutkimuskysymys puolestaan on, mikä pk-yritysten suhde on suomalaiseen kehitysyhteistyöhön. Asiantuntijahaastattelusta identifioitiin vastauksia nimenomaan tätä tutkimuskysymystä koskien. Ensimmäisen analyysivaiheen perusteella voidaan todeta, pk-yritysten suhde suomalaiseen kehitysyhteistyöhön on ensisijaisesti ristiriitainen: eri tahot ovat erimielisiä muun muassa siitä, mitä pk-yritysten kehityskaaliiketoiminnan tukemisella tavoitellaan, millaisia kehitysvaiikutuksia sillä pitäisi saada aikaan, ja miten niistä pitäisi raportoida. Pk-yritysten toimintaa on tuettu kehitysyhteistyöhön korvamerkityillä kehitysyhteistyövaroilla, jolloin pk-yritysten voidaan katsoa olevan kehitysyhteistyötoimijoita. Tähän uuteen rooliin voidaan kuitenkin katsoa liittyvän epäselvyyksiä, jotka esiintyvät paitsi yritysten, kansalaisjärjestöjen ja julkisen tahonkin toimesta.

4.3 Tutkimuksen tulosten yhteenveto

Tämän tutkimuksen empiirisen aineiston perusteella muodostetut tulokset esitetään tässä kappaleessa kolmen keskeisimmän havainnon kautta.

Havainto 1) Suomalaisten pk-yritysten sosiaalinen vastuullisuus kehitysmaissa on käytännönläheistä, arvopohjaista ja haastavaa. Sosiaalista vastuullisuutta ei yleensä mitata tai kehitetä systemaattisesti.

Empiirisestä aineistosta voidaan päätellä, että suomalaiset pk-yritykset ovat toteuttaneet sosiaalista vastuullisuuttaan kehitysmaissa tarjoamalla työpaikkoja, lahjoittamalla esineitä ja rahaa sekä valitsemalla eettisiä yhteistyökumppaneita. Haastatelluista yrityksistä yksi on myös vaikuttanut kohdemaansa liiketoimintaympäristön kehittämiseen poliittisella tasolla. Tämän tutkimuksen mukaan suomalaiset pk-yritykset toimivat vastuullisesti pääosin henkilökohtaisten arvojensa motivoimina, ja esimerkiksi ulkoisten sidosryhmien odotuksilla ei näytä olevan merkittävää vaikutusta vastuullisuuden toteuttamiseen. Yrittäjillä on pääsääntöisesti vahva tunneside kohdemaahansa, ja paikallisten olojen kehittäminen on heille tärkeää. Suomalaiset pk-yritykset ovat tämän aineiston perusteella kohdanneet paljon haasteita toimiessaan kehittyvillä markkinoilla, ja vastuullisuuteen liittyen merkittävimmät haasteet ovat koskeneet yritysten ja paikallisten työntekijöiden tai paikallisyhteisöjen välisen luottamuksen ra-

kentamista. Myös pk-yritysten pienet resurssit hankaloittavat niiden vastuullisuustoimia, sillä ne kokevat usein olevansa voimattomia esimerkiksi vaatimaan korkeampaa vastuullisuuden tasoa yhteistyökumppaneiltaan.

Suomalaiset pk-yritykset pitävät sosiaalista vastuullisuutta ja kehitysyhteistyötä ensisijaisesti toimintaa ohjaavina arvoina ja tavoitteina, vaikka niille ei pääsääntöisesti olekaan asetettu tavoitteita tai seurantamittaristoja. Yritysten vastuullisuustavoitteet rakentuvat pääosin maalaisjärjen tai avoimen dialogin varaan, eikä ”hyvää” tai ”huonoa” vastuullisuutta ole useinkaan erikseen määritelty, vaan se arvioidaan tapauskohtaisesti. Pk-yritykset kokevat olevansa ensisijaisesti liiketoimijoita, ja vasta sen jälkeen hyväntekijöitä.

Havainto 2) Suomalaiset pk-yritykset pitävät kehityspolitiikkaa vieraana, vaikka usein niiden toiminta luokin lisäarvoa kohdemaahan.

Tämän tutkimuksen empiirinen aineisto osoittaa, että suomalaiset pk-yritykset pitävät Suomen kehityspolitiikalle tai -yhteistyölle asetettuja tavoitteita ja linjauksia pääosin vieraina ja etäisinä. Ne kuitenkin kokevat tekevänsä hyvää kohdemaissaan, ja usein niiden toiminta todella luo uusia työpaikkoja esimerkiksi naisille ja syrjäseutujen asukkaille, joiden työllistymismahdollisuudet olisivat muussa tapauksessa hyvin pienet. Myös yritysten harjoittamilla hyväntekeväisyshankkeilla voi olla omassa paikallisyhteisössään suuri merkitys. Näiden kehitysvaikutusten syntyminen näyttää kuitenkin olevan jokseenkin irrallaan Suomen kehityspoliittisista linjauksista, koska on epätodennäköistä, että yritykset olisivat tietoisesti edesauttaneet sellaisia tavoitteita, joita ne eivät tunne. Toisaalta asiantuntijahaastatteluista on nähtävissä, että liikeympänuustuen hankeraportoinnissa keskitytään tällä hetkellä enemmän määrällisiin kuin laadullisiin vaikuttavuusarvioihin, jolloin hankkeiden kehitysvaikutuksista on saatavilla rajallisesti ihmisoikeusperustaisuutta tai kehitysyhteistyön tavoitteita koskevaa tietoa. Lisäksi on mahdollista, että koska yritykset eivät juurikaan tunne kehitysyhteistyön linjauksia, ne eivät myöskään osaa viestiä toimistaan niin, että juuri kehitysyhteistyön tavoitteet korostuisivat.

Monet myös tähän tutkimukseen osallistuneista pk-yrityksistä toimivat pieninä alihankkijoina kohdemaidsensa tehtaissa, jolloin niiden vaikuttamismahdollisuudet teh-

taan vastuullisuuskäytäntöihin ovat rajalliset. Eettisten yhteistyökumppaneiden valinta liittyy olennaisesti monen suomalaisen pk-yrityksen vastuullistoihin, mutta siitä herää kysymys, ovatko yritykset todella onnistuneet edistämään näiden kumppaneiden vastuullisuutta, vai ovatko ne päässeet mukaan jo valmiiksi vastuulliseen liiketoimintaan? Toisaalta voidaan katsoa, että eettisten yritysten valitseminen yhteistyökumppaneiksi kannustaa myös alueen muita yrityksiä toimimaan vastuullisemmin, ja näin ollen muuttaa kohdemaan vastuullisuuskäytäntöjä myös oman tehtaan ulkopuolella.

Toisaalta empiirisestä aineistosta voidaan kiteyttää, että yritysten rooli kehitysyhteistyötoimijoina on uusi, ja siihen liittyy paljon epäselvyyksiä ja ristiriitaisia odotuksia eri tahojen kesken. Perinteisen kehitysyhteistyön näkökulmasta liiketoiminta kehityksessä ei itsessään ole kehitysyhteistyötä, vaan täyttääkseen kehitysyhteistyön kriteerit toiminnan tulisi keskittyä vahvemmin hyväntekeväisyyteen ja sosiaalisten ongelmien ratkomiseen. Sen sijaan yritysten kehitysyhteistyötä kannattavien tahojen näkökulmasta liiketoiminta tuo niin paljon hyvää kohdemaahan, että sitä voidaan itsessään pitää kehitysyhteistyönä. Tämän tutkimuksen keskeisimpiä löydöksiä onkin, että yritysten kehitysyhteistyöhön liittyy vielä paljon selvitettävää.

Havainto 3) Eri sidosryhmät asettavat yksityissektorin kehitysyhteistyölle erilaisia odotuksia hankkeiden tavoitteita, mittaamista, vaikuttavuutta ja läpinäkyvyyttä koskien, mikä asettaa yritykset hankalaan välikäteen.

Aineiston perusteella näyttää siltä, että kehitysyhteistyövaroja vastaanottavilta yrityksiltä odotetaan eri asioita sidosryhmästä riippuen: osa sidosryhmistä odottaa yritysten toimivan kuten kaikki muutkin kehitysyhteistyötoimijat, joiden toiminnan pääpaino on kehitysyhteistyöhankkeiden implementoinnissa, jolloin toimintaan liittyy vahva odotus kehitysvaikutusten tuloksellisuudesta ja avoimesta raportoinnista. Toisaalta osa sidosryhmistä odottaa yrityksiltä vastuullista ydinliiketoimintaa, ja uskoo kehitysvaikutusten tulevan siinä sivussa. Kehitysyhteistyövaroja vastaanottavat yritykset ovat näin ollen erilaisten odotusten ristitulessa, mikä asettaa ne alttiiksi kritiikille. Koska esimerkiksi kehitysvaikutusten mittaamiseen tai niistä raportointiin ei ole olemassa kaikkien sidosryhmien mielestä tarpeeksi kattavia ja selviä raameja, tähän kritiikkiin vastaaminen voi olla monelle yritykselle haastavaa.

Kehitysyhteistyöhankkeiden kehitysvaikutusten tuloksellisuutta on hankala todentaa etenkin silloin, kun hankkeiden tavoitteet ovat epäselvät. Myös tästä tutkimuksesta käy ilmi, että eri sidosryhmät odottavat yritysten kehitysyhteistyöltä eri asioita, ja samaan aikaan myös yritysten aikaansaamia kehitysvaikutuksia tulkitaan eri sidosryhmien näkökulmista eri tavalla; osa sidosryhmistä on tyytyväisiä aikaansaatuihin kehitysvaikutuksiin, kun taas osa sidosryhmistä odottaa toiminnalta enemmän suoria kehitysvaikutuksia. Nämä tavoitteisiin liittyvät erimielisyydet asettavat yritykset hanklaan välikäteen, jossa ne kokevat tietynlaista painetta toteuttaa perinteistä kehitysyhteistyötä pienillä resursseillaan, ja toisaalta näkevät jo valmiiksi paljon vaivaa toteuttaakseen ydinliiketoimintaansa haastavilla kehittyvillä markkinoilla.

Tästä aineistosta on havaittavissa myös yritysten toteuttamien kehitysyhteistyöhankkeiden kehitysvaikutusten mittaamiseen ja raportointiin liittyviä epäselvyyksiä. Liikikumppanuustukea saadakseen yritysten on listattava hankkeidensa kehitysvaikutuksia, joita mitataan muun muassa luotujen työpaikkojen lukumäärän, naistyöntekijöiden lukumäärän ja tarjotun koulutuksen määrän mukaan. Asiantuntijahaastatteluissa korostettiin, että esimerkiksi työpaikkojen tai naistyöntekijöiden lukumäärä ei kuitenkaan välttämättä kerro paljoakaan hankkeiden sosiaalisista vaikutuksista tai ihmisoi-
keusperustaisuudesta.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että suomalaiset pk-yritykset ovat toiminnallaan saaneet aikaan paljon positiivisia vaikutuksia kohdemaissaan, mutta aikaansaatuisten vaikutusten linkittäminen kehityspoliittisiin tavoitteisiin on niille epäselvää. Toisaalta asiantuntijahaastatteluista käy ilmi, että asiantuntijoista toisen mukaan yritysten ei tarvitsekaan itse tuntea linkkiä oman toimintansa ja kehitysyhteistyön välillä, vaan linkkien identifiointi ja arviointi on hankkeen rahoittajan vastuulla. Toisaalta toinen asiantuntija on sitä mieltä, että myös yritysten olisi kehitysyhteistyötoimijoina tärkeää ymmärtää toimintansa vaikutukset suhteessa kehityspoliittisiin tavoitteisiin.

Myös yritysten toteuttamien kehitysyhteistyöhankkeiden raportoinnin läpinäkyvyys jakaa tämän tutkimuksen perusteella erityisesti asiantuntijoiden mielipiteitä. Yritykset ovat kehitysyhteistyötoimijoina uusia, ja esimerkiksi liikesalaisuuksien ja läpinäkyvän raportoinnin välille kaivataan yhä selkeitä linjanvetoja siitä, mikä on riittävän lä-

pinäkyvää ja mikä on riittävän salaista liikesalaisuuksien kannalta. Voidaan kiteyttää, että yksityissektorin kehitysyhteistyöhankkeiden tavoitteisiin, mittaamiseen, vaikuttavuuteen ja läpinäkyvyyteen liittyviä erimielisyyksiä tulisi pyrkiä ratkaisemaan, jotta yritykset saataisiin integroitua tiiviimmin osaksi suomalaista kehitysyhteistyötä.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tieteellinen kontribuutio

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, millaista pk-yritysten sosiaalinen vastuullisuus on kehitysmaissa, ja millaista suomalaisten pk-yritysten sosiaalinen vastuullisuus on suhteessa Suomen kehityspolitiikkaan. Tutkimuksesta on käynyt ilmi, että suomalaisten pk-yritysten vastuullisuus on käytännönläheistä, arvopohjaista ja haastavaa, ja se nähdään pääsääntöisesti hyvänä lisänä kehitysmaaliiketoimintaan. Suomalaiset pk-yritykset näyttävät vaikuttavan positiivisesti kohdemaidsensa kehitykseen esimerkiksi luomalla työpaikkoja ja tarjoamalla koulutusta, vaikka samaan aikaan Suomen kehityspolitiikan tavoitteet ovat niiden toiminnassa pääosin vieraita.

Voidaankin kiteyttää, että yksityissektorin kehitysyhteistyöhön liittyy paljon epäselvyyksiä erityisesti hankkeiden tavoitteisiin, mittaamiseen, vaikuttavuuteen ja läpinäkyvyyteen liittyen etenkin yritysten ja julkisen tahon välillä. Näihin haasteisiin vastaaminen helpottaa todennäköisesti myös yksityissektorin kehitysyhteistyön roolin ja terminologian määrittelyä, joista eri sidosryhmät ovat tällä hetkellä erimielisiä. Tämän kappaleen tavoitteena on kartoittaa yksityissektorin kehitysyhteistyöhön liittyviä epäselvyyksiä tutkimuksen kirjallisuuskatsauksesta ja empiirisestä aineistosta saatua tietoa yhdistellen, sekä esittää kehitysehdotuksia löytyneisiin haasteisiin.

Kuviossa 15 esitellyn mallin mukaisesti tämän tutkimuksen keskeisimmät johtopäätökset on jaettu neljäksi teemaksi: tavoitteisiin, mittaamiseen, vaikuttavuuteen ja läpinäkyvyyteen. Teemat on identifioitu tutkimuksen empiirisestä aineistosta, jonka keskeisenä löydöksenä pidetään näiden teemojen ympärillä vallitsevaa epäselvyyttä yksityissektorin kehitysyhteistyötä koskien. Teemoja tarkastellaan yritysten ja julkisen tahon näkökulmasta, sillä vallitsevat epäselvyydet koskevat erityisesti näitä toimijoita. Julkisella taholla viitataan tässä tutkimuksessa julkiseen ja kolmanteen sektoriin, joiden edustajia on haastateltu tätä tutkimusta varten. Yrityksillä puolestaan tarkoitetaan ensisijaisesti pieniä ja keskisuuria yrityksiä.

	Yritys	Julkinen tah	Suhde teoriaan	Kehitysehdotus
Tavoitteet	Pk-yritykset eivät tunne kehityspoliittisia tavoitteita, eivätkä tiedä mitä kehitysvaikutuksia niiltä odotetaan.	Epäselvät tavoitteet: vastuullisempaa liiketoimintaa vai kehitysyhteistyötä?	Yksityissektorin kehitysyhteistyölle ei ole asetettu selkeitä tavoitteita (Sinha, ym., 2011).	Luodaan yhteisymmärrys yksityisen sektorin kehitysyhteistyön tavoitteista.
Vaikuttavuus	Pk-yritysten sosiaalisen vastuullisuuden toimet ovat irrallaan Suomen kehitysyhteistyön tavoitteista. Toimien suhde kehityspoliittikaan on epäselvä.	Julkisella taholla epäselvä suhtautuminen yksityissektorin toteuttamien kehitysyhteistyöhankkeiden tavoitteisiin ja raportointivaatimuksiin.	Kehitysyhteistyö-hankkeiden vaikuttavuuden arviointi on aina haastavaa (Hakkarainen & Onali, 2006).	Selkeytetään yritysten kehitysyhteistyö-hankkeiden tavoitteita ja raportointi-vaatimuksia.
Mittaaminen	Pk-yritykset eivät mittaa kehitysvaikutuksiaan ihmisoikeusperustaisesti, joten kehityspoliittikan mukaisia kehitysvaikutuksia on hankala todentaa.	Raportointiviitekehys ei velvoita yrityksiä raportimaan kehitysvaikutuksistaan ihmisoikeusperustaisesti, mikä jättää yritykset hankalaan välikäteen.	Epäselvät tavoitteet johtavat puutteellisiin kehitysvaikutusmittaristoihin, joten vaikutuksista tiedetään vähän (Byiers & Rosengren, 2012).	Luodaan ihmisoikeusperustainen ja tarpeeksi kattava raportointiviitekehys yritysten kehitysyhteistyölle.
Läpinäkyvyys	Liikesalaisuuksien ja julkisen tahon läpinäkyvyysvaatimusten yhteensovittaminen on haastavaa.	Haasteena luoda sellaiset raportointivaatimukset, jotka kohtelevat kaikkia kehitysyhteistyötoimijoita tasavertaisesti.	Yksityissektorin läpinäkyvyyden lisääminen on edennyt hitaasti (Ylönen, 2015).	Luodaan yhteisymmärrys liikesalaisuuksien rajoista yhdessä sidosryhmien kanssa.

Kuvio 15. Johtopäätökset ja kehitysehdotukset.

Tavoitteet

Tutkimuksen ensimmäinen johtopäätös tukee Sinhan ym. (2011) arviota siitä, että yksityissektorin kehitysyhteistyöhankkeille asetetaan erilaisia tavoitteita sidosryhmästä riippuen. Suomen ulkoasiainministeriön (2012c) virallisen kannan mukaan yksityissektorin kehitysyhteistyöhankkeilla tavoitellaan sekä kehitysvaikutuksia että liiketoiminnallista edistystä. Tästä voidaan tulkita, että yritysten tulisi kehitysyhteistyövaroil- la toimiessaan tietoisesti edistää kehityspoliittisia tavoitteita, kuten myös tässä tutkimuksessa haastateltu kansalaisjärjestön edustaja uskoo. Tässä tutkimuksessa haastateltu ulkoasiainministeriön edustaja sekä Finnpartnershipia koskevan evaluaation tehnyt KPMG (2012, 22) puolestaan toteavat, että yritysten ei tarvitsekaan tuntea kehityspoliittisia tavoitteita kovin tarkasti, sillä niiden kehitysvaikutukset toteutuvat parhaiten silloin, kun ne toteuttavat ydinliiketoimintaansa vastuullisemmin tai enemmän kestävästä kehitystä tukien. Toisaalta on huomionarvoista, että tässä tapauksessa ”vastuullisempaa liiketoimintaa” tai ”enemmän kestävästä kehitystä edistävää liiketoimintaa” ei ole määritelty kovin tarkasti.

Tämän tutkimuksen empiirisestä aineistosta voidaan päätellä, että suomalaiset pk-yritykset eivät tunne kehityspoliittikan tavoitteita yksityiskohtaisesti. Löydös tukee

KPMG:n (2012, 22) havaintoa siitä, että liikeyhteistyötä vastaanottaneet yritykset kokevat kehityspolitiikan tavoitteet etäisiksi ja epäselviksi. Voidaankin todeta, että osa sidosryhmistä odottaa yritysten toimivan kuten kaikki muutkin kehitysyhteistyötoimijat, joiden toiminnan pääpaino on kehitysyhteistyöhankkeiden implementoinnissa, jolloin toimintaan liittyy vahva odotus kehitysvaikutusten tuloksellisuudesta ja avoimesta raportoinnista (Ylönen, 2015, 13). Toisaalta osa sidosryhmistä odottaa yrityksiltä vastuullista ydinliiketoimintaa, ja uskoo kehitysvaikutusten tulevan sen myötä. Kehitysyhteistyövaroja vastaanottavat yritykset ovat näin ollen erilaisten odotusten ristitilassa, mikä asettaa ne alttiiksi kritiikille.

Voidaan kiteyttää, että perinteisessä kehitysyhteistyössä yksityisten yritysten kehityskaaliiketoimintaa ei itsessään pidetä kehitysyhteistyönä, kun taas uudessa ja yrityksiä osallistavammassa kehitysyhteistyössä yritysten uskotaan saavan kehitysvaikutuksia aikaan ydinliiketoimintansa kautta. Tätä odotusten ristiriitaa voidaan pitää eräänlaisena kehitysyhteistyön kasvukipuna, jossa vanhanaikainen kehitysyhteistyö ja yritysten muuttuva rooli ovat eri toimijoiden näkökulmasta törmäyskurssilla. Tämän tutkimuksen mukaan yksityissektorin kehitysyhteistyöhankkeiden tavoitteiden selkiyttäminen olisi kaikkien sidosryhmien etu, sillä ne kehittäisivät yksityissektorin kehitysyhteistyötä entistä avoimempaan ja johdonmukaisempaan suuntaan. Asetetut selvät tavoitteet helpottaisivat myös yritysten vastaanottamaa kritiikkiä, sillä selkeisiin periaatteisiin vedoten ne voisivat osoittaa tekevänsä juuri sitä mitä niiltä odotetaan, esimerkiksi vastuullisempaa kehityskaaliiketoimintaa. Tähän asiaan on kuitenkin puututtu jossain määrin helmikuussa 2016 julkaistussa kehityspoliittisessa selonteossa (Ulkoasiainministeriö 2016, jossa kehitysyhteistyön linjaa on muutettu selkeästi enemmän yrityksiä osallistavammaksi (Lappalainen & Mäki, 2016).

Vaikuttavuus

KPMG:n (2012, 8) evaluaation mukaan Finnpartnershipin tukemista hankkeista ei voida osoittaa negatiivisia kehitysvaikutuksia, ja näin ollen ohjelman voidaan katsoa edistäneen positiivisia kehitysvaikutuksia kohdemaissaan. Voidaan kuitenkin kyseenalaistaa, onko pelkkä negatiivisten kehitysvaikutusten puute sama asia kuin positiiviset kehitysvaikutukset? KPMG:n arvio tukee Griffithsin ym. (2014, 29) havaintoa siitä, että yksityissektorin kehitysyhteistyöhankkeiden vaikuttavuutta ei ole ainakaan

toistaiseksi pystytty todistamaan kovin vakuuttavasti. Toisaalta on hyvä muistaa, että kehitysvaikutusten puutteellinen identifiointi voi johtua myös tämänhetkisistä raportointi- ja mittaamiskäytänteistä, jotka jättävät tilaa kehitykselle nimenomaan ihmisoi-
keusperustaisten kehitysvaikutusten esittämisessä.

Tämän tutkimuksen empiirisestä aineistosta voidaan kuitenkin päätellä, että suomalaiset pk-yritykset kokevat tekevänsä hyvää kohdemaissaan, ja usein niiden toiminta todella luo uusia työpaikkoja esimerkiksi naisille ja syrjäseutujen asukkaille, joiden työllistymismahdollisuudet olisivat muussa tapauksessa hyvin pienet. Myös yritysten harjoittamalla hyväntekeväisyshankkeilla voi olla omassa paikallisyhteisössään suuri merkitys. Yritykset siis näyttävät vaikuttavan kohdemaihinsa positiivisesti, vaikka samaan aikaan niiden toiminnan linkki Suomen kehitysyhteistyöhön on hieman epäselvä. Löydös tukee KPMG:n (2012, 22) arviota siitä, että Finnpartnership-ohjelma on jollain tapaa linjassa Suomen kehityspolitiikan kanssa, vaikka samaan aikaan ohjelman kehitysvaatimuksia ei olekaan strategisesti sidottu kehityspoliittisiin tavoitteisiin.

KPMG:n Finnpartnershipia koskevasta evaluaatiosta (2012, 22) käy ilmi, että yritykset itse pitävät hankkeidensa positiivisina kehitysvaikutuksina erityisesti hyvien liikikumppanuuksien syntymistä ja oman liiketoimintansa kehittämistä. Myös tämän tutkimuksen empiirisestä aineistosta voidaan kiteyttää, että yritykset pitävät saamaansa taloudellista tukea ensiarvoisen tärkeänä liiketoimintansa aloittamisen ja kehittämisen kannalta. On kuitenkin tärkeää tarkastella kriittisesti sitä, mihin kauppaa tukevalla kehitysyhteistyöllä pyritään, ja mitä sillä saavutetaan – vetoapua kansainvälistyville suomalaisille yrityksille vai kehitysvaikutuksia kohdemaiden köyhimpien arkeen? Toisaalta tämä kysymys linkittyy vahvasti ohjelman epäselviin tavoitteisiin: osa sidosryhmistä on tästä kysymyksestä sitä mieltä, että kehitysmaaliiketoiminnan aloittaminen ja kehittäminen tuo itsessään niin paljon hyvää kohdemaahan, että sitä voidaan pitää kehitysyhteistyönä. Sen sijaan osa sidosryhmistä vaatii kehitysyhteistyöltä enemmän panostuksia perinteiseen hyväntekeväisyyteen, jolloin liiketoimintaa itsessään ei pidetä kehitysyhteistyönä (Ylönen, 2015, 13).

Kehitysyhteistyön vaikuttavuus on ollut jo pitkään kiistanalainen aihe (Hakkarainen & Mäkinen, 2010, 4), ja sitä kritisoidaan lähtökohtaisesti jokaisen kehitysyhteistyöhankkeen kohdalla toimijasta riippumatta. Yritykset, ja erityisesti pk-yritykset, ovat

kehitysyhteistyötoimijoina uusia (Schrerer & Palazzo, 2011, 900; Crane & Matten, 2006, 72), jolloin tämänkaltainen kritiikki on odotettua ja perusteltua hankkeiden kehittämisen vuoksi. Tämän tutkimuksen mukaan yksityissektorin kehitysyhteistyöhankkeiden vaikuttavuutta voitaisiin parantaa ensisijaisesti yhtenäistämällä hankkeiden kehitysvaikutusten tavoitteita, mittaamista ja raportointia yhdessä eri sidosryhmien, kuten kansalaisjärjestöjen kanssa.

Mittaaminen

Tämän tutkimuksen keskeisimmät kehitysehdotukset liittyvät yksityissektorin kehitysyhteistyöhankkeiden kehitysvaikutusten mittaamiseen ja raportointiin. Sekä kirjallisuuskatsauksesta (KPMG, 2012; Kääriäinen, 2015; Hakkarainen & Onali, 2006) että empiirisestä aineistosta käy ilmi, että kehitysvaikutusten mittaaminen on hyvin vaikeaa kaikissa kehitysyhteistyöhankkeissa toimijasta riippumatta, sillä kehitysvaikutukset vakiintuvat usein vasta hankkeen päätyttyä (Hakkarainen & Onali, 2006). Kehitysvaikutusten mittaaminen liittyy kuitenkin olennaisesti kehitysyhteistyöhankkeiden arviointiin, sillä esimerkiksi tämän tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että monet yrityksistä ovat todennäköisesti saaneet aikaan paikallisia kehitysvaikutuksia kohdemaassaan, mutta koska ne eivät ole raportoineet vaikutuksistaan ihmisoikeusperustaisesti tai selvässä suhteessa kehityspoliittisiin tavoitteisiin, riittävän kattava vaikutusten arviointi on joidenkin sidosryhmien näkökulmasta puutteellista.

Liikekumppanuustuella rahoitettujen hankkeiden sosiaalisia kehitysvaikutuksia arvioidaan työpaikkojen lukumäärän, naistyöntekijöiden lukumäärän, tarjotun koulutuksen, kohdemaan tuotantorakenteen monipuolistamisen ja yleisinfrastruktuurin parantamisen perusteella. Näitä vaikutuksia mitataan pääosin määrän mukaan, tai raksi ruutuun –periaatteella (kyllä / ei). Nämä mittarit eivät asiantuntijoiden mukaan kuitenkaan kerro riittävästi hankkeiden ihmisoikeusperustaisuudesta, joka on Suomen kehityspolitiikan ohjaava periaate (Ulkoasiainministeriö, 2016). Byiers ja Rosengren (2012) sekä Griffiths ym. (2014) toteavat, että yksityissektorin kehitysyhteistyömittarit ovat yleisesti ottaen keskittyneet yksittäisten hankkeiden talous- ja työllisyysvaikutuksiin, kuten myös tässä tapauksessa. Näin ollen tämä tutkimus tukee Kindornayn ja Reilly-Kingin (2013, 40) havaintoa siitä, Suomen yksityissektorin kehitysyh-

teistyön arvioinnissa käytettyjen ihmisoikeus- ja vastuullisuuslinjausten käytännön todentamiseen liittyy yhä haasteita.

Tässä tutkimuksessa ehdotetaan, että liikekumppanuustuella rahoitetuille hankkeille luotaisiin sellainen raportointiviitekehys, joka ottaisi huomioon kattavasti saavutettujen kehitysvaikutusten määrän lisäksi myös niiden laadun. Tavoitteena on, että jatkossa liikekumppanuustuella rahoitettujen hankkeiden raporteista kävisi selkeästi ilmi, mitä kehityspoliittista tavoitetta hankkeen kullakin toiminnolla on edistetty, miten kyseistä vaikutusta on mitattu, ja miten sitä aiotaan jatkossa kehittää. Esimerkiksi YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet (Ruggie, 2008) tarjoavat kattavan ja helposti lähestyttävän viitekehyksen hankkeen ihmisoikeusvaikutuksesta raportointiin.

Läpinäkyvyys

Yritystoimintaan liittyy paljon liikesalaisuuksia, kun taas julkisen tahon toimintaan liittyy paljon odotuksia läpinäkyvyydestä ja avoimesta raportoinnista (Ylönen, 2015, 13). Avoimuus on kuitenkin yksi Suomen kehityspoliittikan ohjaavista periaatteista (Ulkoasiainministeriö, 2015a), ja sen tulisi toteutua kaikissa kehitysyhteistyövaroilla tuetuissa hankkeissa. Etenkin julkiselle taholle aiheuttaa haasteita se, kuinka eri kehitysyhteistyötoimijoita voitaisiin kohdella mahdollisimman tasavertaisesti. Monet kehitysyhteistyötä tekevät kansalaisjärjestöt uskovat, että kaikkien kehitysyhteistyövaroilla toimivien tahojen pitäisi raportoida hankkeidensa vaikutuksista samalla tavalla, kun taas useat yritykset ja osa kehitysyhteistyön hallinnon edustajista on sitä mieltä, että yrityksille tulee antaa oikeus suojella liikesalaisuuksiaan, ja näin ollen raportoida kehitysyhteistyöhankkeistaan muita kehitysyhteistyötoimijoita kevyemmin.

Näiden odotusten yhteensovittaminen näyttää tämän tutkimuksen perusteella olevan hankalaa niin yrityksille kuin julkiselle tahollekin. Tässä tutkimuksessa ehdotetaan kuitenkin, että raportoinnin avoimuus olisi keskiössä yksityissektorin kehittämisessä tulevaisuudessa, ja näin ollen yritysten liikesalaisuuksia ja julkisen tahon läpinäkyvyysvaatimuksia tulisi pyrkiä tarkastelemaan yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.

5.2 Tutkimuksen arviointi

Laadullisena tutkimuksena myös tämän tutkimuksen arviointi pelkistyy kysymykseksi tutkimusprosessin luotettavuudesta (Eskola & Suoranta, 2008, 210). Tämän tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan Guban ja Lincolnin (1985) esittelemän kriteeristön avulla, jolloin keskeisiä tarkasteltavia ominaisuuksia ovat tutkimuksen sisäinen luotettavuus, uskottavuus, riippuvuus ja siirrettävyys. Sisäistä luotettavuutta on arvioitu tässä tutkimuksessa Guban ja Lincolnin (1985) mallin mukaisesti sen perusteella, kuinka avoimesti ja loogisesti tutkimusprosessin kulku on esitetty lukijalle. Tässä tutkimuksessa erityistä huomiota on kiinnitetty aineistonkeruun, kuten haastateltavien valinnan, haastatteluiden teemojen ja haastattelutilanteiden esittelyyn, joita Janesick (2000, 393) pitää laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta kaikkein tärkeimpinä tietoina. Tulosten tulkinnan luotettavuuden takaamiseksi kaikki aineisto on huolellisesti luokiteltu ja kuvailtu, ja kaikki johtopäätöksistä löytyvät päätelmät ovat esillä myös aineistossa. Tutkimusmenetelmien avoin ja huolellinen kuvaus mahdollistaa niiden testauksen kerätyn informaation valossa (Guba & Lincoln, 1985).

Guban ja Lincolnin (1985) kriteereitä seuraten tämän tutkimuksen uskottavuutta lisää se, että tutkija on aiempien opintojensa sekä kattavan kirjallisuuskatsauksen kautta perehtynyt huolellisesti tutkittavaan aiheeseen. Lisäksi tämän tutkimuksen aineistonkeruussa hyödynnetty triangulaatio lisää tutkimuksen uskottavuutta (Hirsijärvi ym., 2007, 228). Tässä tutkimuksessa riippuvuutta tarkastellaan Guban ja Lincolnin (1985) mallin mukaisesti sillä perusteella, kuinka tiiviisti tutkimuksen aineisto ja tulkinnat yhdistyvät toisiinsa. Tämän tutkimuksen teoriasidonnainen sisällönanalyysimetodi takaa sen, että aineisto ja tulkinnat kulkevat käsi kädessä koko tutkimuksen läpi. Siirrettävyyttä puolestaan arvioidaan tässä tutkimuksessa sen perusteella, miten hyvin tutkimuksen johtopäätökset vastaavan aiemmissä tutkimuksissa ilmenneisiin löydöksiin. Voidaan todeta, että tämän tutkimuksen varsin vähän tutkittu aihe hankaloittaa siirrettävyyden arviointia, mutta toisaalta tämän tutkimuksen johtopäätöksissä esitetyt linkit aiempiin tutkimuksiin ovat selkeästi nähtävillä.

Sinin (2010, 309) mukaan laadullisen tutkimuksen yleistettävyydestä ei ole välttämättä ikinä takeita, ei myöskään tämän tutkimuksen kohdalla. Tähän tutkimukseen valitut tapausyhtymät ovat kaikki vastaanottaneet kehitysyhteistyövaroja kehityskaali-

toimintansa aloittamiseen ja kehittämiseen, mutta niiden toiminnasta saatua tietoa ei voida uskottavasti yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia pk-yrityksiä, jotka harjoittavat kehitysmaaliiketoimintaa. Yhtäältä tutkimuksessa haastatellut asiantuntijat edustavat vain pientä otantaa suomalaisten kehityspolitiikan asiantuntijoista. Toisaalta tämän tutkimuksen tapausyritysten haastatteluaineistosta pystyttiin identifioimaan selkeitä korrelaatioita kehitysmaaliiketoiminnan vastuullisuuteen liittyen. Voidaankin päätellä, että tästä tutkimuksesta löydetty lainalaisuudet saattavat koskea myös laajempaa yritysjoukkoa.

Eskola ja Suoranta (2008, 52) toteavat, että laadulliseen tutkimukseen liittyy aina paljon eettisiä kyseenalaisuuksia. Tämän tutkimuksen tärkeimmiksi eettisiksi haasteiksi on identifioitu informanttien vapaaehtoisuus osallistua tutkimukseen, aineistonkeruun prosessin avoimuus sekä aineiston analyysin neutraalius. Kaikki tässä tutkimuksessa haastatelluista henkilöistä ovat osallistuneet haastatteluihin tietoisena siitä, millaista tietoa heiltä tullaan keräämään ja miten heidän antamaansa tietoa tullaan hyödyntämään. Heille on toimitettu tietoa tutkimuksen luonteesta ja tutkimuskysymyksistä jo tutkimuksen alussa lähetetyssä kutsukirjeessä, jonka avulla kartoitettiin projektista kiinnostuneita yrityksiä (liite 3). Haastateltavat henkilöt ovat saaneet tutustua haastattelun teemoihin hyvissä ajoin ennen haastattelua, ja heillä on ollut mahdollisuus lukea tutkimus läpi kokonaisuudessaan ennen sen julkaisua.

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu joiltain osin yksityisistä dokumenteista, kuten yritysten hankeraporteista, mutta kaikki tässä tutkimuksessa käytetty aineisto on saatettu tutkijan tietoon tapausyritysten vapaaehtoisesta aloitteesta. Teemahaastattelut nauhoitettiin myöhemmän analyysin mahdollistamiseksi haastateltavien henkilöiden luvalla. Tässä tutkimuksessa aineiston analyysiin liittyy tiettyä herkkyyttä, sillä siinä tapausyritysten toimintaa tarkastellaan kehityspolitiikan näkökulmasta mahdollisesti kriittisin silmin. On kuitenkin huomionarvoista, että tässä tutkimuksessa tutkija ei esitä henkilökohtaisia mielipiteitä tai tulkintoja, vaan kaikki johtopäätökset identifioidaan tutkimuksen teoreettisesta tai empiirisestä aineistosta, ja ne voidaan varmentaa myös haastatteluiden tallenteista tai dokumenttiaineistosta. Näin ollen tämän tutkimuksen johtopäätökset suhtautuvat eri informantteihin neutraalisti.

Tämä tutkimus kattaa paljon sellaisia teemoja, joita ei ole vielä tutkittu laajasti. Pk-yritysten vastuullisuus, kehitysmaaliiketoiminnan kehitysvaikutukset ja yksityissektorin kehitysyhteistyö vaativat kaikki yleisesti ottaen lisää tutkimusta. Tämän tutkimuksen pohjalta olisi erityisen mielenkiintoista tarkastella yksityissektorin kehitysyhteistyöhankkeiden vaikuttavuutta esimerkiksi tapaustutkimuksen kautta. Myös tämän tyyppisen tutkimuksen tekeminen esimerkiksi kvantitatiivisena tutkimuksena laajemmalle tutkimusjoukolle voisi tuoda mielenkiintoisia näkökulmia yksityissektorin sosiaaliseen vastuullisuuteen kehitysmaissa. Lisäksi olisi mielenkiintoista kartoittaa sitä, mitä eri sidosryhmät odottavat yritysten tekemältä kehitysyhteistyöltä, ja miten eri sidosryhmät ylipäänsä määrittelevät yksityissektorin kehitysyhteisyyden.

6 LÄHTEET

Kirjallisuus:

- Alastalo, M. & Åkerman, M. (2010). *Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä*. Teoksessa: Ruusuvuori, J., Nikahder, P. & Hyvärinen, M. (toim.) (2010). Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino ja tekijät.
- Aronson, J. (1994). A pragmatic view of thematic analysis. *The qualitative report*, 2 (1).
- Bamberg, J., Jokinen, P. & Laine, M. (2007). *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Barber, B. (2000). Can democracy survive globalization? *Government and opposition*, 3, 275-301.
- Barley, S. R. (2007). Corporations, democracy, and the public good. *Journal of management inquiry*, 16, 201-215.
- Blowfield, M. & Frynas, G. J. (2005). Setting new agendas: Critical perspectives on corporate social responsibility in the developing world. *International Affairs*, 81 (3), 499-513.
- Calvano, L. (2008). Multinational corporations and local communities: a critical analysis of conflict. *Journal of business ethics*, 82 (4), 793-805.
- Carroll, A. B. (1979) A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *The academy of management review*, 4 (4), 497-505.
- Chan, A. (2005). CSR in China. *The China Journal*, 54, 101-13.
- Christopherson, S. & Lillie, N. (2005). Neither global nor standard corporate strategies in the new era of labour standards. *Environment and Planning A*, 37, 1919-1938.
- Corbin, J. M. & Strauss, A. (1998). *Basics of qualitative research*. Toinen painos. Yhdysvallat: Sage Publications.
- Crane, A. & Matten, D. (2010). *Business ethics*. Kolmas painos. Oxford: Oxford university press.
- Curran, J., Rutherford, R. & Lloyd Smith, S. (2000). Is there a local business community? Explaining the non-participation of small business in local economic development. *Local Economy*, 15 (3), 128-143.
- Davies, I. A. & Crane, A. (2010). Corporate social responsibility in small- and medium-size enterprises: Investigating employee management in fair trade companies. *Business Ethics: A European Review*, 19 (2), 126-139.

- Elkington, J. (1999). *Cannibals with forks: the triple bottom line of 21st century business*. Oxford: Capstone.
- Eskola, J. & Saarela-Kinnunen, M. (2001). *Tapaus ja tutkimus = tapaututkimus?* Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin* 1. (ss. 158-169). Jyväskylä: PS Kustannus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2008). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Tekijät, Vastapaino.
- Fuller, T. (2003). Small business futures in society. *Futures*, 35 (4), 297-304.
- Fuller, T. & Tian, Y. (2006). Social and symbolic capital and responsible entrepreneurship: an empirical investigation on SME narratives. *Journal of business ethics*, 67, 287-304.
- Gioia, D. A., Kevin, G. C. & Hamilton, A. L. (2013). Seeking qualitative rigor in inductive research: notes on the Gioia methodology. *Organizational research methods*, 16 (1), 15-31.
- Grayson, D. (2004). *Corporate social opportunity*. Sheffield: Greenleaf.
- Grayson, D. (2006). Inspiring smaller firms with the responsible business mindset. Teoksessa Epstein, M. & Hansen, K. (toim.) *The accountable corporation: corporate social responsibility* (ss. 279-298). Lontoo: Praeger.
- Halme, M. & Joutsenvirta, M. (2011). *Yritysten vastuuviestintä*. Teoksessa: Joutsenvirta, M., Halme, M., Jalas, M. & Mäkinen, J. (2010). *Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Harman, W. & Porter, M. (Toim.). 1997. *The new business of business: sharing responsibility for a positive global future*. San Fransisco: Berret-Koehler.
- Hirsijärvi, S., Hurme, H. (2009). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Oy Yliopistokustannus.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997). *Tutki ja kirjoita*. Keuruu: Tekijät ja Kirjayhtymä Oy.
- Ihmisoikeuskeskus (2014). *Yritysten vastuu kunnioittaa ihmisoikeuksia: Tulkintaopas*. Helsinki: Ihmisoikeuskeskus.
- Jamali, D. (2007). The case for strategic corporate social responsibility in developing countries. *Business and society review*, 112 (1), 1-27.
- Jamali, D. & Mirshak, R. (2007). Corporate social responsibility: theory and practice in a developing country context. *Journal of business ethics*, 72, 243-262.
- Jamali, D., Kenhishian, T., Zanhour, M. (2008). Peculiar strengths and relational

- attributes of SMEs in the context of CSR. *Journal of Business ethics*, 87, 355-377.
- Janesick, V. J. (2000). The choreography of qualitative research design. Teoksessa: Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (toim). Handbook of qualitative research. Toimenne painos. Lontoo: Sage Publications.
- Jansson, H. (2007). *International business strategy in emerging country markets*. Northampton: Edward Elgard Publishing Inc.
- Jenkins, H. (2004). A critique of conventional CSR theory: an SME perspective. *Journal of general management*, 29 (4), 55-75.
- Jenkins, H. (2006). Small business champions for corporate social responsibility. *Journal of business ethics*, 67, 241-256.
- Joutsenvirta, M., Halme, M., Jalas, M. & Mäkinen, J. (2010). *Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Kell, G. & Levin, D. (2003). The Global Compact network: an historic experiment in learning and action. *Business and society review*, 108 (2), 151-181.
- Klein, N. (2000). *No logo - taking aim at the brand bullies*. New York: Westwood Creative Artists Ltd.
- Kääriäinen, M. (2015). *Kehitysavun kirous*. Helsinki: Into-Kustannus.
- Lantos, G. P. (2001). The boundaries of strategic corporate social responsibility. *Journal of consumer marketing*, 18(7), 595-630.
- Lawson, R., Nicholls, J. & Roberts, S. (2006). Generating regional-scale improvements in SME corporate responsibility performance: lessons from responsibility northwest. *Journal of business ethics*, 67, 275-286.
- Leff, N. H. (1978). Industrial organization and entrepreneurship in the developing countries: the economic groups. *Economic development and cultural change*, 26 (4), 661-675.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Yhdysvallat: Sage Publications.
- London, T., Hart, S. (2004). Reinventing strategies for emerging markets: beyond the transnational model. *Journal of business studies*, 35 (5), 350-370.
- Luetkenhorst, W. (2004). Corporate social responsibility and the development agenda. *Inter economics*, 39 (3), 157-168.
- Lähdesmäki, M. (2012). *Studies on corporate social responsibility in the Finnish*

- small business context*. University of Helsinki, Ruralia Institute, Publications 29.
- Mah, J. (1997). Core labour standards and export performance in developing countries. *The World Economy*, 20 (6), 773-785.
- Matten, D., Crane, A. (2005). Corporate citizenship: toward an extended theoretical conceptualization. *Academy of management review*, 30 (1), 166-179.
- Merton, R. K., Fiske, M. & Kendall, P. L. (1956). *The focused interview. A manual of problems and procedures*. Yhdysvallat: Free Press.
- Meyer, K. (2004). Perspectives on multinational enterprises in emerging economies. *Journal of international business studies*, 35 (4), 259-276.
- Moyo, D. (2009). *Dead aid: why aid is not working and how there is a better way for Africa*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Murillo, D. & Lozano, J. (2006). SMEs and CSR: an approach to CSR in their own words. *Journal of business ethics*, 67, 227-240.
- Muthuri, J., Moon, J., Idemudia, U. (2012). Corporate innovation and sustainable community development in developing countries. *Business & Society*, 51 (3), 355-381.
- Newell, P. (2005). Citizenship, accountability and community: the limits of CSR agenda. *International Affairs*, 81 (3), 541-557.
- Pentikäinen, M. (2009). *Yritystoiminta ja ihmisoikeudet*. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Perrini, F. (2006). SMEs and CSR theory: evidence and implications from an Italian perspective. *Journal of business ethics*, 67, 305-316.
- Pitta, D., Guesalaga, R., Marshall, P. (2008). The quest for the fortune at the bottom of the pyramid: potential and challenges. *Journal of consumer marketing*, 25 (7), 393-401.
- Porter, M. & Kramer, M. (2003). *The competitive advantage of corporate philanthropy*. Harvard business review on corporate social responsibility. Boston: Harvard business school press, 27-64.
- Prahalad, C. K. & Hammod, A. (2002). Serving the world's poor, profitably. *Harvard Business Review*, 80 (9), 48-57.
- Prahalad, C. K. (2004). *The fortune at the bottom of the pyramid: eradicating poverty through profits*. New York: Wharton School Publishing.
- Prieto-Carrón, M., Lund-Thomse, P., Chan, A., Muro, A. & Bhushan, C. (2006).

Critical perspectives on CSR and development: what we know, what we don't know and what we need to know. *International affairs*, 82 (5), 977-987.

Raynard, P. & Forstater, M. (2002). *Corporate social responsibility: implications for small and medium enterprises in developing countries*. Vienna: United Nations industrial development organization.

Richie, L. & Lewis, J. (2003). *Qualitative research practice: a guide for social science students and researchers*. Lontoo: Sage Publications.

Rikama, S. (2015). *Pk-yritysten kansainvälistyminen*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Ruggie, J. (2011). *Just business: multinational corporations and human rights*. New York: W. W. Norton.

Sachs, J. D., Warner, A. M. (2002). The curse of natural resources. *European economic review*, 45 (4-6), 827-838.

Sarbutts, N. (2003). Can SMEs do CSR? A practitioner's view of the ways small and medium sized enterprises are able to manage reputation through corporate social responsibility. *Journal of communication management*, 7 (4), 340-347.

Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. Lontoo: Sage Publications.

Scherer, A. & Palazzo, G. (2008). Corporate social responsibility, democracy, and the politicization of the corporation. *Academy of Management Review*, 33 (3), 773-775

Scherer, A. G. & Palazzo, G. (2011). The new political role of business in a globalized world: a review of a new perspective on CSR and its implications for the firm, governance, and democracy. *Journal of management studies*, 48 (4), 899-931.

Sethi, S. P. (1995). Introduction to AMR's special topic forum on shifting paradigms: societal expectations and corporate performance. *Academy of management review*, 20, 18-21.

Sin, S. (2010). Considerations of quality in phenomenographic research. *International journal of qualitative methods*, 9 (4), 305-319.

Smith, C. (2003). *The new corporate philanthropy*. Harvard business review on corporate social responsibility. Boston: Harvard business school press, 257-287.

Spence, L. J. & Rutherford, R. (2000). Social responsibility, profit maximization and the small firm owner manager. *Journal of small business enterprise development*, 8 (2), 126-139.

- Spence, L. & Rutherford, R. (2003). Small business and empirical perspectives in business ethics. Editorial. *Journal of business ethics*, 47 (1).
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Kalifornia: Sage Publications Inc.
- Sundaram, A. K. & Inkpen, A. C. (2004). The corporate objective revisited. *Organization science*, 15, 350-63.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ulkoasiainministeriö (2012a). *Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma*. Helsinki: Ulkoasianministeriö.
- Ulkoasiainministeriö (2012b). *Työpaikkoja yksityistä sektoria ja kauppaa kehittämällä: kauppaa tukeva kehitysyhteistyö - Suomen toimintasuunnitelma*. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Vilka, H. (2005). *Tutki ja kehitä*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vives, A. (2006). Social and environmental responsibility in small and medium enterprises in Latin America. *The journal of corporate citizenship*, 21, 39-50.
- Walker, C. (1996). *Trinkets and beads*. New York: Icarus Films.
- Wilska, K., von Bonsdorff, M., Lahtinen, M. & Rekola, J. (2004). *Köyhdytetyt: ihmiskunnan epävirallinen enemmistö*. Helsinki: Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry.
- Wood, D. (1991). Corporate social performance revisited. *Academy of management review*, 16 (4), 691-717.
- World business council on sustainable development (2000). *Corporate social responsibility: making good business sense*. Geneva: WBCSD.

Nettisivut:

- BSCI (2014). Risk countries classification. Luettu 14.11.2015.
http://www.bsciintl.org/sites/default/files/countries_risk_classification_final_version_20140109.pdf
- BSCI (2015b). The BSCI code of conduct. Luettu 19.11.2015.
<http://www.bsci-intl.org/content/bsci-code-conduct>
- BSCI (2015c). Terms of implementation for BSCI participants. Luettu 19.11.2015.
http://www.ftaintl.org/sites/default/files/Terms%20of%20Implementation%20for%20BSCI%20Participants_final%20version_2014Feb03.pdf
- Corporate Knights (2016). 2016 Global 100 results. Luettu 29.1.2016

<http://www.corporateknights.com/reports/global-100/2016-global-100-results-14533333/>

Elinkeinoelämän keskusliitto (2015). Uudet kehittyvät markkinat - isoja mahdollisuuksia mutta isoja riskejä. Luettu 1.12.2015.
<http://ek.fi/mita-teemme/kauppapolitiikka/kehityσμαaliiketoiminta/>

Euroopan komissio (2014). Corporate social responsibility in practice. Luettu 10.1.2016.
http://ec.europa.eu/growth/industry/corporate-social-responsibility/in-practice/index_en.htm

Euroopan komissio (2015). Corporate social responsibility (CSR). Luettu 1.12.2015.
http://ec.europa.eu/growth/industry/corporate-social-responsibility/index_en.htm

Finnpartnership (2015a). Toimialue. Luettu 1.12.2015.
<http://finnpartnership.fi/www/fi/finnpartnership/toimialue.php>

Finnpartnership (2015b). Tuen kohdemaat ja tukiprosentti. Luettu 7.12.2015.
http://www.finnpartnership.fi/www/fi/business_partnership_support/target_countries/index.php

Finnpartnership (2015c). Soveltuvat hakijat. Luettu 19.12.2015.
http://finnpartnership.fi/www/fi/business_partnership_support/eligible_applicants/index.php

Finnpartnership (2015d). Tilastotietoa. Luettu 19.12.2015.
<http://finnpartnership.fi/www/fi/finnpartnership/tilastotietoa.php>

Finnpartnership (2015e). Hankkeiden arviointiperusteet. Luettu 30.1.2016.
http://finnpartnership.fi/www/fi/business_partnership_support/project_assessment_criteria/index.php

Finnpartnership (2015f). Tehtävät ja palvelut. Luettu 30.1.2016.
<http://finnpartnership.fi/www/fi/finnpartnership/tehtavat.php>

International Labour Organization (1998). The international labour organization's fundamental conventions. Luettu 14.11.2015.
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@declaration/documents/publication/wcms_095895.pdf

International Labour Organization (2008). ILO declaration on social justice for a fair globalization. Luettu 14.11.2015.
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/genericdocument/wcms_371208.pdf

Kesko (2014). Vastuullisuus lukuina. Luettu 29.1.2016
http://www.kesko.fi/globalassets/pdf/tiedostot/2545kesko_vastuullisuus_lukuina_2014.pdf

- Lappalainen, T. & Mäki, N. (2016). Järjestöt: Yritysten houkuttelu kehitysyhteistyöhön on Suomen uusi painopiste. Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa. Luettu 12.2.2016.
<http://www.kepa.fi/uutiset/11659>
- OECD (2005). Developed, developing countries. Luettu 16.12.2015.
<https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6326>
- OECD (2011). New OECD guidelines to protect human rights and social development. Luettu 10.1.2016.
<http://www.oecd.org/newsroom/newoecdguidelinstoprotecthumanrightsandsocialdevelopment.htm>
- OHCHR (2015). Business and human rights. Luettu 10.1.2015.
<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Pages/BusinessIndex.aspx>
- Pakkasvirta, J. (2013). "Narrien" laiva ajaa karikkoon. Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry. Luettu 10.1.2016.
<http://www.kepa.fi/uutiset/10296>
- Ulkoasiainministeriö (2014). Yksityisen sektorin rooli kehityksessä on merkittävä. Luettu 10.1.2016.
<http://www.formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49324>
- Ulkoasiainministeriö (2015a). Suomen kehityspolitiikan tavoitteet ja periaatteet. Luettu 10.1.2016.
<http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=49312&contentlan=1&culture=fi-FI>
- Ulkoasiainministeriö (2015b). Kehitysyhteistyön määrärahat. Luettu 24.11.2015.
<http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=49314#Vuosi2014>
- Yhdistyneet kansakunnat (1948). The universal declaration of human rights. Luettu 14.11.2015
<http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- Yhdistyneet kansakunnat (1966). International covenant on economic, cultural and social rights. Luettu 14.11.2015.
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>
- Yhdistyneet kansakunnat (2015). Sustainable development goals. Luettu 14.11.2015. <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>

Muut painetut lähteet:

Batra, G., Kaufmann, D. & Stone, A. (2003). The firms speak: what the world

- business environment survey tells us about constraints of private sector development. Pathways out of poverty, World Bank. Ss. 193-215. Luettu 14.11.2015.
http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2003/10/25/000094946_03101004015922/Rendered/PDF/multi0page.pdf
- Byiers, B. & Rosengren, A. (2012). Common or conflicting interests? Reflections on the private sector for development agenda. Luettu 13.3.2016.
<http://ecdpm.org/wp-content/uploads/2013/11/DP-131-Conflicting-Interests-Private-Sector-Development-Agenda-2012.pdf>
- Elinkeinoelämän valtuuskunta (2009). Kapitalismi kansan kärejillä. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2009. Helsinki: EVA.
- Eriksson, P. & Koistinen, K. (2005): Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 4/2005. Luettu 14.11.2015.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152279/Monenlainen_tapaustutkimus.pdf?sequence=1
- Euroopan komissio (2003). Responsible entrepreneurship. Luxembourg: Office for official publications of the European communities.
- Global Financial Integrity GFI (2011). Illicit financial flows from developing countries: 2000-2009. Luettu 24.11.2015.
http://www.gfintegrity.org/storage/gfip/documents/reports/IFF2010/gfi_iff_update_report-web.pdf
- Griffiths, J., Martin, M., Pereira, J. & Strawson, T. (2014). Financing for development post-2015: improving the contribution of private finance. European Union Policy Department DG External Policies. Luettu 13.3.2016.
https://europa.eu/eyd2015/sites/default/files/users/maja.ljubic/expo-deve_et2014433848_en.pdf
- Hakkarainen, H. & Mäkinen, M. (Toim.). 2010. Tehoa yritysysteistyöhön. Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry. Luettu 24.11.2015.
<http://www.kepa.fi/sites/kepa.fi/tiedostot/julkaisut/tehoa-yritysysteistyohon-2-versio.pdf>
- Hakkarainen, O. & Onali, A. (2006). Puntarissa kehitysyhteistyön vaikutukset. Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry. Luettu 29.2.2016.
<https://www.kepa.fi/tiedostot/julkaisut/puntarissa-kehitysyhteistyon-vaikutukset.pdf>
- Huhtanen, A-M. (2015). Hallituksen leikkaukset ajavat kehitysapujärjestöt irtisanomisiin - ”Ollaan heittämässä rahaa roskeen”. Helsingin Sanomat, 22.8.2015.
- Kharas, H. (2007). Trends and issues in development aid. Wolfensohn centre for development, Brookings institution. Luettu 24.11.2015.

http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2007/11/development-aid-kharas/11_development_aid_kharas.pdf

- Kharas, H. (2010). The emerging middle class in developing countries. OECD Development centre. Luettu 14.11.2015.
<http://www.oecd.org/dev/44457738.pdf>
- Kidornay, S. & Reilly-King, F. (2013). Investing in the business of development. Bilateral donor approaches to engaging with the private sector. Ottawa: The North-South Institute, Canadian council for international cooperation. Luettu 13.3.2016.
<http://www.nsi-ins.ca/wp-content/uploads/2013/01/2012-The-Business-of-Development.pdf>
- KPMG (2012). Evaluation of the Finnpartnership programme. Luettu 21.2.2016.
<http://www.enterprise-development.org/download.ashx?id=2141>
- MaaIlmanpankki (2015). Creating opportunity for jobs, growth and reducing poverty. Luettu 10.1.2016.
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTFINANCIALSEC-TOR/0,,menuPK:282890~pagePK:149018~piPK:149093~theSitePK:282885,00.html>
- MaaIlmanpankki (2016). Global economic perspectives. Luettu 29.1.2016.
<https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/GEP/GEP2016a/Global-Economic-Prospects-January-2016-Spillovers-amid-weak-growth.pdf>
- Merk, J. & Zeldenrust, I. (2005). The Business Social Compliance Initiative (BSCI) - A critical perspective. Clean Clothes Campaign. Luettu 9.11.2015.
<http://www.cleanclothes.org/resources/publications/05-050bsci-paper.pdf>
- Nahi, T., Ylönen, M. (2012). Mikä kehityspolitiikka? Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry. Luettu 24.11.2015.
<http://www.kepa.fi/sites/kepa.fi/tiedostot/julkaisut/mika-kehityspolitiikka-2painos-nettiin.pdf>
- Nilsson, E., Kuronen, T., Lönnqvist, L., Sarvilahti-Jimenez, P. & Valvidia, J. (2012). Yritysvastuuta vai vastuuttomia yrityksiä? Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry. Luettu 24.11.2015.
<http://www.kepa.fi/sites/kepa.fi/tiedostot/julkaisut/yritysvastuuta-vai-vastuuttomia-yrityksia.pdf>
- OHCHR (2011). Guiding principles on business and human rights. Luettu 14.11.2015.
http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf
- OECD (2012). Lobbying: influencing decision making with transparency and integrity. Luettu 17.12.2015.

<http://www.oecd.org/cleangovbiz/toolkit/50101671.pdf>

Ruggie, J. (2008). Protect, respect and remedy - a framework for business and human rights. Yhdistyneet kansakunnat. Luettu 17.12.2015.

<http://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/itgg.2008.3.2.189>

Sinha, S., Bortes C., Grettve, A. (2011). How do DFIs measure the development returns to investment in private enterprises? A review of the literature. Iso-Britannia: The department for international development. Luettu 13.3.2016.

<http://www.nathaninc.com/sites/default/files/Development%20returns%20to%20DFIs.pdf>

Taloustutkimus (2008). Äänestä kunta reiluksi -kampanjan tilaustutkimus. Tilaajina Kepa, Repu ry ja Reilun kaupan edistämisyhdistys. Helsinki: Taloustutkimus.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2014). YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden kansallinen toimeenpanosuunnitelma. Luettu 2.2.2016.

http://www.tem.fi/files/41212/TEMjul_44_2014_web_21102014.pdf

Ulkoasiainministeriö (2012a). Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma. Helsinki: Ulkoasianministeriö.

Ulkoasiainministeriö (2012b). Työpaikkoja yksityistä sektoria ja kauppaa kehittämällä: kauppaa tukeva kehitysyhteistyö - Suomen toimintasuunnitelma. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

Ulkoasiainministeriö (2012c). Kehityspoliittikka ja-yhteistyötä koskeva kertomus vuodelta 2012. Luettu 24.11.2015.

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentId=276484&nodeId=15445&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö (2016). Valtioneuvoston selonteko: Suomen kehityspoliittikka - yksi maailma, yhteinen tulevaisuus, kohti kestävä kehitystä. Luettu 8.2.2016.

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=341631>

Valtiovarainministeriö (2016). Valtion talousarvioesitys 2016. Luettu 18.2.2016.

http://budjetti.vm.fi/indox/tae/frame_year.jsp?year=2016&lang=fi

Ylönen, M. (2015). Vienninedistämistä vai kehitysyhteistyötä? Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry. Luettu 24.11.2015.

http://www.kepa.fi/sites/kepa.fi/tiedostot/julkaisut/vienninedistamista-vai-kehitysyhteistyota_0.pdf

Henkilölähteet:

Grönlund, H. (2015). Antamisen trendit. Esitys pidetty Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry:n Yritysyhteistyön ytimessä I -tilaisuudessa. 18.11.2015.

Kuvaja, S. (2015). Järjestöt yritysten vastuullisuustyön kumppaneina. Esitys pidetty Kehitysyhteistyön palvelukeskus Keva ry:n Yritysyhteistyön ytimessä I -tilaisuudessa. 18.11.2015.

Triponel, A. (2016). Operationalization of the corporate human rights due diligence outlined in the UN Guiding Principles on Business and Human Rights - what is expected of businesses? Esitys pidetty ulkoasiainministeriön järjestämässä Development Development Policy Business Forum on Business and Human Rights -tilaisuudessa 28.1.2016.

Aineistolähteet:

Kauppalehti (2015). Suomalainen design myy Etiopiassa. Luettu 18.12.2015.
<http://www.kauppalehti.fi/uutiset/suomalainen-design-myyetiopiassa/kxCmVDh8>

Masajo Oy (2015). Kotisivut. Luettu 19.12.2015.
<http://www.intiaanisokeri.fi/>

Masajo Oy (2015). Facebook-sivut. Luettu 19.12.2015
<https://www.facebook.com/jaksaminen/?fref=ts>

Mifuko Oy (2015). Kotisivut. Luettu 17.12.2015.
<http://mifuko.fi/>

Mifuko Oy (2015). Facebook-sivut. Luettu 17.12.2015.
<https://www.facebook.com/Mifuko-120639254667/?fref=ts>

Oi! Oi! Brazil (2016). Kotisivut. Luettu 17.1.2016.
<http://oioibrazil.fi/>

Oi! Oi! Brazil (2016). Facebook-sivut. Luettu 17.1.2016.
<https://www.facebook.com/oioibrazil/?fref=ts>

Taloussanomat (2015). Masajo Oy. Luettu 2.3.2016.
<http://yritys.taloussanomat.fi/y/masajo-oy/nurmijarvi/1591342-7/>

Taloussanomat (2015). Mifuko Oy. Luettu 2.3.2016.
<http://yritys.taloussanomat.fi/y/mifuko-oy/helsinki/2252239-5/>

Tilastokeskus (2015). Pienet ja keskisuuret yritykset. Luettu 7.12.2015.
http://www.stat.fi/meta/kas/pienet_ja_keski.html

LIITTEET

Liite 1: Kutsu tutkimukseen osallistumiseen

Hei,

Finnpartnershiipiä on lähestynyt maisteriopiskelija Riikka Leppänen Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulusta. Hän kaipaa tutkielmaansa haastateltaviksi suomalaisia pk-yrityksiä, jotka ovat toimeenpanneet hyviä käytäntöjä kehitysmaiden työolosuhteiden parantamiseksi.

Välitän teille alla tietoa tutkielmasta. Mikäli teiltä löytyy aikaa ja halua haastatteluun, pyydän olemaan suoraan yhteydessä Riikkaan, yhteystiedot alla. Halutessanne voitte antaa meille myös luvan välittää Riikalle hankkeenne seurantaraportoinnin, jotta hän voi siltä pohjalta valmistautua haastatteluun.

”Tampereen yliopiston Vastuullisen liiketoiminnan maisteriopiskelija Riikka Leppänen on aloittamassa graduaan, jossa hän tutkii suomalaisten pk-yritysten hyviä käytäntöjä kehitysmaiden työolosuhteiden parantamiseksi. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten suomalaiset pk-yritykset voivat vaikuttaa kehitysmaiden työolosuhteisiin. Tutkimukseen otetaan mukaan 3-8 sellaista yritystä, jotka ovat pyrkineet kehittämään kohdemaansa työolosuhteita mahdollisimman innovatiivisella ja vaikuttavalla tavalla. Kutakin yritystä tullaan haastattelemaan yksilöllisesti pääsääntöisesti kerran, mutta tarpeen vaatiessa myös toisen kerran. Haastatteluissa yrityksiä pyydetään kuvailemaan muun muassa sitä, millaisilla konkreettisilla tavoilla ne ovat pyrkineet parantamaan kehitysmaiden työolosuhteita; miten niissä koetaan toimien vaikuttavuus; sekä mikä toimien suunnittelussa ja toimeenpanossa on ollut erityisen helppoa tai haastavaa. Haastattelut toteutetaan alustavasti tammi-helmikuussa 2016.

Gradu on julkinen asiakirja, ja valmis työ tulee olemaan luettavissa Tampereen yliopiston nettisivuilla. Gradu voidaan kuitenkin kirjoittaa anonymisti, jolloin yrityksistä puhuttaessa käytetään nimityksiä Yritys1 ja Yritys2. Joissain tapauksissa myös koko gradu on mahdollista asettaa salaiseksi, mutta niin menetellään yleensä vain äärimmäistä herkkyyttä vaativissa tapauksissa.

Valmiin gradun on tarkoitus jakaa tietoa suomalaisten pk-yritysten hyvistä käytännöistä kehitysmaiden työolosuhteiden parantamiseksi. Tutkimus tarjoaa yrityksille mahdollisuuden oppia muiden yritysten kokemuksista, sekä jakaa omia oppejaan.

Riikka vastaa mielellään kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Liite 2: Yritysedustajien haastatteluiden runko

Teema	Kysymys	Tarkentava kysymys
Konkreettiset sosiaalisen vastuun toimet	Miten olette huolehtineet työntekijöistänne? Miten olette huolehtineet yrityksenne paikallisesta yhteisöstä?	Mitä kehityspoliittista tavoitetta olette pyrkineet edistämään?
Odotukset ja ennakkoluulot yritys vastuuseen liittyen	Oletteko kohdanneet vastuullisuuteen liittyviä haasteita?	Millainen kohdemaan liiketoimintaympäristö on yritys vastuun osalta yleisesti?
Syy toteuttaa sosiaalista vastuullisuutta kohdemaassa	Miksi aloititte liiketoiminnan kohdemaassanne? Miksi haluatte toimia siellä vastuullisesti?	Koetteko, että eri sidosryhmät odottaisivat teiltä erityisen vastuullista liiketoimintaa?
Oman toiminnan arviointi ja mittaus	Miten mittaatte sosiaalista vastuutanne? Onko teillä vastuullisuuden kehittämistavoitteita?	Koetteko onnistuneenne sosiaalisen vastuun kantajina?

Liite 3: Asiantuntijahaastatteluiden runko

Teema	Kysymys	Tarkentava kysymys
Vastuullisuustoimien arviointi	Mitä mieltä olet tapausyritysten vastuullisuustoimista?	Onko vastuullisuustoimissa jotain erityisen hyvää / erityisen huonoa?
Vastuullisuustoimien suhde Suomen kehityspolitiikan tavoitteisiin	Onko tapausyritysten vastuullisuustoimilla mielesi edistetty kestäväää kehitystä Suomen kehityspoliittisten tavoitteiden mukaisesti?	Mitä yksityissektorin kehitysyhteistyöllä mielesi pitäisi tavoitella?
Yksityissektorin rooli Suomen kehityspolitiikassa tulevaisuudessa	Miten arvioit yksityissektorin roolia Suomen kehityspolitiikassa tulevaisuudessa?	Millaisia mahdollisuuksia tai riskejä siihen mielesi liittyy?
Kehitysehdotukset	Miten yksityissektorin kehitysyhteistyötä mielestäsi tulisi kehittää?	

Liite 4: Yritysedustajien haastatteluiden teemoittelu

Aineistolähtöiset teemat	Teoriasidonnainen aineistokysymykset	Lopulliset teemat
Henkilökohtainen linkki maahan	Mikä motivoi tapausyrityksiä toimimaan vastuullisesti?	Vastuullisuuden motivaattorit
Yritykset eivät tunnista sidosryhmäodotuksia vastuullisuuteen liittyen		
Hyvinvoivan työntekijän uskotaan olevan tehokas		
Turvallisten ja terveellisten työpaikkojen tarjoaminen	Millaisilla konkreettisilla tavoilla tapausyritykset ovat pyrkineet toteuttamaan sosiaalista vastuullisuuttaan kehityksmaissa?	Konkreettiset sosiaalisen vastuullisuuden toimet
Esine- ja rahalahjoitukset		
Kohdemaan liiketoimintaympäristön kehitys esimerkillä		
Vastuullisten yhteistyökumppaneiden valinta		
Kohdemaan byrokratia on haastavaa	Millaisia haasteita tapausyritykset ovat kohdanneet kehittyvillä markkinoilla erityisesti sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyen?	Kohdatut vastuullisuus-haasteet
Toimintaympäristön kuvailu negatiivissävyyteistä		
Kohdemaan yleinen vastuullisuuden taso vieras		
Kukaan ei ole kohdannut mitään erityisesti vastuullisuuteen liittyviä haasteita niistä kysyttäessä		
Haasteita luottamuksen rakentamisessa		
Yritykset eivät koe voitavansa vaikuttaa oman toimintansa ulkopuolelle		
Vastuullisuutta toteutetaan		

liiketoiminnan ehdoilla		
Yhdelläkään yrityksellä ei ole erikseen määriteltyjä vastuullisuustavoitteita tai -mittareita	Miten tapausyritysten sosiaalinen vastuullisuus toteutuu suhteessa niiden strategiaan, ja miten sitä mitataan?	Sosiaalinen vastuullisuus yritysten strategiassa
Kehitysmaaliiketoimintaan kaivataan lisää julkisia resursseja	Vaikuttaako yritysten koko niiden vastuullisuuteen?	
Pienuus koetaan eduksi, koska se takaa ketteryuden		
Yrittäjät kokevat tekevänsä hyvää	Kokevatko tapausyritykset tekevänsä kehitysyhteistyötä?	
Usko siihen, että työpaikat parantavat maailmaa		
Kehityspolitiikka vierasta		

Liite 5: Asiantuntijoiden haastatteluiden teemoittelu

Aineistolähtöiset teemat	Teoriasidonnaiset aineistokysymykset	Lopulliset teemat
Kehitysvaikutusten mittaaminen hankalaa	Miten asiantuntijat arvioivat yritysten kehitysmaaliiketoimintaa kehityspolitiikan näkökulmasta?	Vipuvaikutus
Ei näyttöä siitä, että yksityissektori olisi tuonut lisää rahavirtoja kehitysyhteistyöhön		
Erimielisyyksiä siitä, miten yrityksiin pitäisi suhtautua kehityspoliittisina toimijoina		Kehitysvaikutus
Yhteisymmärrys siitä, että yksityissektorin osallisuutta tarvitaan kehitysyhteistyössä tavalla tai toisella		
Asiantuntijat erimielisiä siitä, mitä yksityissektorin kehitysyhteistyöllä tavoitellaan	Miten yksityissektorin osallistumista suomalaiseen kehityspolitiikkaan tulisi kehittää tulevaisuudessa?	Tavoitteet
Ei yhteistä kantaa siitä, millä tarkkuudella yritysten pitäisi raportoida kehitysvaikutuksistaan		
Kehityspoliittisten instrumenttien tärkeä toimia toisiinsa tukevasti		Raportoinnin indikaattorit
Kehitysvaikutusten mittaristo epäselvä		